

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANA BİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN İLİŞKİSİ
BAĞLAMINDA KADIN DOSTU KENT
UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Zeynep YILDIRIM

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Funda KEMAHLI GARİPOĞLU

ARALIK 2023, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Zeynep YILDIRIM

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı :Toplumsal Cinsiyet ve Kentsel Mekân İlişkisi Bağlamında Kadın Dostu Kent Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının **a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç)** toplam **112 sayfalık** kısmına ilişkin **01/12/2023** tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: **%13'** dir.

Filtrelemeye alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 07/12/2023

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Funda KEMAHLI GARİPOĞLU

Öğrenci

Zeynep YILDIRIM

KILAVUZA UYGUNLUK

“Toplumsal Cinsiyet ve Kentsel Mekan İlişkisi Bağlamında Kadın Dostu Kent Uygulamalarının Değerlendirilmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Zeynep YILDIRIM

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Funda KEMAHLI GARİPOĞLU

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğretim Üyesi Funda KEMAHLI GARİPOĞLU danışmanlığında **Zeynep YILDIRIM** tarafından hazırlanan “**Toplumsal Cinsiyet ve Kentsel Mekan İlişkisi Bağlamında Kadın Dostu Kent Uygulamalarının Değerlendirilmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

07/12/2023

JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Funda Kemahlı GARİPOĞLU (İmza)

Üye : Doç. Dr. Hüsniye AKILLI (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YAZAR (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN İŞİLKİSİ BAĞLAMINDA KADIN DOSTU KENT UYGUAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Zeynep YILDIRIM

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2023

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Funda KEMAHLI GARİPOĞLU

ÖZET

Bu çalışma, kentsel mekânda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak üzere yapılan ve küresel ölçekli bir proje olan Kadın Dostu Kentler Projesi'nin Türkiye'deki uygulama sonuçlarını değerlendirmeyi hedeflemektedir. Tarihsel süreçte kadının özel alan olarak nitelendirilen eve; erkeğin ise kamusal alan olarak ifade edilen ev dışı mekânlara ait oldukları algısı, kadınların kamusal alanda sınırlı olarak yer almalarına sebep olmuştur. Bu eşitsizlik yüzünden uluslararası boyutta olan bu dengesiz durumun düzeltilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalardan biri de Kadın Dostu Kentler Projesi olmuştur. Proje, kadınların kentsel kamusal alanda erkeklerle eşit haklara sahip olması, kent haklarından adil ve eşit bir şekilde yararlanması, kentsel siyasi katılımda söz hakkına sahip olmaları gerektiğini öngörmektedir. Bu çalışmada Kadın Dostu Kentler Projesini imzalayan ülkelerden biri olan Türkiye'de projenin çıktılarının ne gibi etkiler doğurduğu araştırılmıştır. Projenin ana hedeflerinden biri de kadınların kentsel mekânda yerel yönetim süreçlerine aktif ve eşit bir şekilde katılmasıdır. Kadın Dostu Kentlerin diğer boyutları olan kentsel hizmetler, ulaşım, sağlık, alt yapı hizmetleri, eğitim, istihdam gibi olanaklardan kadınların ne şekilde yararlanıp, kamusal alanda nasıl bir ilerleme kaydedildiği irdelendikten sonra, siyasi katılımın boyutları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Mekân, Toplumsal Cinsiyet, Kadın Dostu Kent, Eşitlik.

EVALUATION OF WOMEN FRIENDLY CITIES PRACTICES IN THE CONTEXT OF GENDER AND URBAN SPACE RELATIONSHIP

Zeynep YILDIRIM

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, December 2023

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Funda KEMAHLI GARİPOĞLU

ABSTRACT

This study aims to evaluate the implementation results of the Women Friendly Cities Project, which is a global-scale project to eliminate gender inequality in urban space, in Turkey. In the historical process, the house, which is described as a woman's private space; On the other hand, the perception that men belong to places outside the home, which is expressed as public space, has caused women to take a limited place in the public sphere. Therefore, various solutions have been proposed and many studies have been carried out in order to correct this unbalanced situation in the international dimension. One of the studies carried out in this context was the Women Friendly Cities Project. The project underlines the need for women to have equal rights with men in the urban public space, to benefit the rights of the city fairly and equally, and to be recognised in urban political participation. In this study, it has been tried to examine the effects of the outputs of the project in Turkey, which is one of the countries that signed the Women-Friendly Cities Project. One of the main objectives of the project is the active and equal participation of women in local government processes in urban space. After examining how women benefit from opportunities such as urban services, transportation, health, infrastructure services, education and employment, which are the other dimensions of Women Friendly Cities, and how progress has been made in the public space, the dimensions of political participation are examined.

Keywords: City, Space, Social Gender, Women Friendly City, Equality.

İÇİNDEKİLER

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN İŞİLKİSİ BAĞLAMINDA KADIN DOSTU KENT UYGUAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

İçindekiler Tablosu

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE MEKÂN İLİŞKİSİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

1.1. Cinsiyet-Toplumsal Cinsiyet Kavramları.....	4
1.1.1 Tarihsel Çerçeve: Feminizm-Toplumsal Cinsiyet İlişkisi	7
1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kökenleri.....	14
1.2 Kentsel Mekân Kavramı	20
1.2.1. Kentsel Mekân Üzerine Kuramlar	25
1.3. Toplumsal Cinsiyet-Kentsel Mekân İlişkisi	36
1.3.1. Özel-Kamusal Mekân Ayrımı ve Ataerkil Toplum Yapısı	39

1.3.2. Kentsel Mekânda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.....	44
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN EŞİTLİĞİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

2.1. Kentsel Mekânda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasını Amaçlayan Uluslararası Çalışmalar.....	48
2.1.1. Kadın Dostu Kavramının Ortaya Çıkışı	50
2.1.2. Kadın Dostu Kentlerin Temel Amaçları.....	52
2.1.3. Dünyada Kadın Dostu Kentler	54
2.1.4. Türkiye’de Kadın Dostu Kentler	64
2.2. Kadın Dostu Kent ve Siyasal Katılım İlişkisi.....	72
2.2.1. Yerel Yönetimlerde Katılım	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA KADIN DOSTU KENT UYGULAMALARI: NEVŞEHİR VE KARS İLLERİ ÖRNEĞİ

3.1. Kadın Dostu Kent Nevşehir.....	77
3.1.1. Kadın-Erkek Eşitliği Farkındalığı Bulguları	79
3.1.2. Kadın ve Kız Çocuklarının Konumu Bulguları.....	82
3.1.3. Bütçenin Toplumsal Cinsiyete Duyarlılığı Bulguları.....	84
3.1.4. Sağlık, Ulaşım, Kentsel Hizmetler, İstihdam Faaliyet Bulguları	85
3.1.5. Kadınların Siyasal Katılımı Bulguları	89
3.2. Kadın Dostu Kent Kars	91
3.2.1. Kadın-Erkek Eşitliği Farkındalığı Bulguları	91
3.2.2. Kadın ve Kız Çocuklarının Konumu Bulguları.....	92
3.2.3. Bütçenin Toplumsal Cinsiyete Duyarlılığı Bulguları.....	92

3.2.4. Sağlık, Ulaşım, Kentsel Hizmetler, İstihdam Faaliyet Bulguları	93
3.2.5. Kadınların Siyasal Katılımı Bulguları	95
SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	102
ÖZ GEÇMİŞ	110

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Covention on the Elimination of All Forms of Discrimination Agains Women
CEMR	: Council of European Municipalities and Regions
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KDKP	: Kadın Dostu Kentler Projesi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBB	: Türkiye Belediyeler Birliği
TCE	: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Mülletler Kalkınma Fonu
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YEPP	: Yerel Eşitlik Eylem Planı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili	75
Tablo 3.1: Tez Araştırması Soru Başlıkları.....	79
Tablo 3 2: Kadın-Erkek Eşitliği Konusunda Toplum Bilgilendirici Çalışmalara Yönelik Faaliyetler	80
Tablo 3.3: Kadın ve Kız Çocuklarının Konumunu Güçlendirmeye ilişkin Faaliyet Raporu	82
Tablo 3.4: Sağlık, Ulaşım, Kentsel Hizmetler, İstihdam Konularında Yapılan Faaliyetler	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Nevşehir İli Yerel Eşitlik Kurumları Mekanizması.....	78
Şekil 3.2: Nevşehir İli Kadın Erkek Eşitlik Mekanizması	79

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ataerkil toplum düzeninin kadın ve erkeğe biçtiği rollerin ve normların, cinsiyete bağlı ayırım, eşitsizlik ve ayrımcılık oluşturmaktan oluşmaktadır. Bu eşitsizlik ve ayrımcılık toplumlarda kültürel aktarım yoluyla nesiller boyu sürdürülmektedir. Bu kavram, eşitsizliğe ve ayrımcılığa uğrayan cinsiyet olarak kadınların, erkekler ile eşit haklara sahip olma talepleri ile ön plana çıkmıştır. Ayrıca ataerkil toplum düzeninin etkisi ile özel alanla sınırlandırılmış kadının, kamusal alanda da eşit haklara dayalı rol üstlenme hakkını elde etmek istemesiyle gündeme gelmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kentsel kamusal mekanda kadınları ikincil konuma düşürmesi sebebiyle uluslararası ölçekte kadının kentsel haklara erkeklerle eşit ve etkin sahip olması için birçok proje gerçekleştirilmiştir. Bu projelerden biri de Kadın Dostu Kentler Proje'sidir. Türkiye'nin de imzaaladığı bu proje pilot iller seçilerek uygulamaya konmuştur. Kadın dostu olma ilkeleri dahilinde kadınların kentsel hizmetlere eşit ulaşımın sağlanması ve yerel ölçekte karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanması gibi başlıklar yer almaktadır. Bu doğrultuda bu tezin konu itibarıyla ortaya çıkışı da kadın dostu olma iddiasındaki kentlerdeki katılımın ve diğer gerekliliklerin sağlanıp sağlanmadığını sorgulamak olmuştur.

Araştırmanın amacı olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı gündeme geldiğinden beri yapılan çalışmalar göstermektedir ki kentsel mekan ve kadın bir araya geldiğinde kentsel mekanın tasarımı kadını dışlayıcı bir yapıya sahiptir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin küresel ve yerel ölçekte her alanda sağlanması gerekliliği, yerel yönetimlerin de sorumluluk alanlarını genişletmiş ve önemli birer aktör haline gelmelerine sebep olmuştur. Kentsel mekanda toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamak yerel yönetimlere ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile görev olarak tanımlanmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde oluşturulan ve birçok ülkede hayata geçirilen Kadın Dostu Kentler Projesi Türkiye'de de yürütülmektedir. Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik yürütülmüş olan bu projeye birçok kent dahil olmuş, projenin gerektirdiği şekilde yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın amacı ise Kadın Dostu Kent olmanın gerektirdiği kriterlerin yer aldığı Yerel Eşitlik Eylem Planındaki faaliyetlerin yerel mekanizmalarca yürütülüp, toplumsal cinsiyet eşitliğine sağladığı katkıların değerlendirilmesidir.

Araştırmanın sorunsalı ise şu şekilde belirtilmektedir. Kentler kadın ve erkek nüfusun beraber yaşadığı mekanlardır. Bu mekanların neredeyse %50 si kadınlardan oluşmaktadır. Fakat kente ilişkin alınan kararlarda, yapılan politikalarda, çevresel düzenleme planlarında, idari, ekonomik ve siyasi süreçlerin yürütülmesinde kadınlar ikinci planda kalmaktadırlar. Bu bağlamda kentlerin kadınların çoğu ihtiyacına karşılık veremediği kentte yaşayan kadınlar için sorun teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik uygulanan Kadın Dostu Kent Projesi'nin önemli bir ayağı da kentteki kadınların siyasal katılımıdır. Fakat her ne kadar bu yönde projeler uygulamaya konulsa da kentsel mekanda kadınların katılımları yeterli düzeyde sağlanamamaktadır.

Yöntem olarak ise bu araştırma iki kavramsal yapı arasındaki ilişkiyi belirlemeyi niteleyen durum çalışması modelinde gerçekleştirilecektir. Betimsel bir analiz ile bir olgu veya uygulamanın etki ve sonuçları incelenecektir. Bu çalışma durum çalışması olduğu için ve çalışmada herhangi bir anket, ölçek, görüşme vb. çalışması olmadığı için çalışmada evren ve örneklem belirlenmemiştir. Teorik bir çalışma hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda ele alınan kentlerdeki Yerel Eşitlik Eylem Planları, ilgili kuruluşların web sayfalarında yayımladıkları raporlar ve valilikten elde edilen faaliyet raporları çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır.

Araştırmadaki ilk sınırlılık araştırma süreci içinde incelenen faaliyet raporlarında valilik ve belediyelerin tüm faaliyetlerini kapsadığı varsayımıyla hareket edilmiş olmasıdır. Faaliyet raporunda belirtilmeyen faaliyetler gerçekleştirilmemiş olarak kabul edilecektir. Araştırma temeli Yerel eşitlik Eylem Planları ve faaliyet raporları çerçevesindedir.

Bir diğer sınırlılık ise faaliyet raporlarının sistematik bir şekilde düzenlenmemiş olmasıdır. Nevşehir'de elektronik ortama aktarılmamış raporlar yıllara göre de düzenlenmemiş olmakla beraber valilikte eşitlik birimi veya İl kadın Hakları Koordinasyon Kurulunda olmadığı tespit edilerek araştırmalar sonucu Avrupa Birliği Proje Ofisinde eksik olarak bulunmuştur. Raporlara erişim sağlamak bu sebeple hayli zor olmuştur. Araştırma sürecine dahil edilen iki kentte de teorik olarak var gösterilen ve faaliyet raporlarının toplandığı alan olarak varsayılan valilik eşitlik birimleri pratikte faal olarak görev yapmamaktadır. Sorumlu kuruluşların kimler olduğu konusunda valilik ve belediye sorumluları yeteri kadar bilgi sahibi olmamakta ve konuyla ilgili bilgilendirmede

yetersiz kalmıştır. Nevşehir’de eşitlik birimine Hukuk Birimin’den bir avukat tahsis edilmiş fakat kendisinin tek görevi toplantılarda imza atmakla sınırlandırılmıştır.

Bir diğer sınırlılık ise bürokratik engellerdir. Birçok belgenin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde toplandığı ve valilik resmi araştırma izni onayının Aile ve Sosyal Hizmetler’ce dikkate alınmıyor olmasıdır. Eğitim ve araştırma dairesi kendi kriterleri çerçevesinde bir dilekçe talebinde bulunmuş, dilekçe kendilerine iletilmiş olmasına rağmen cevap gelmemiştir. Bu sebeple araştırma sonuçları güçlükle elde edilen raporlar ve Kars ilinin detaylandırılmamış YEPP çerçevesinde oluşturulmuştur.

Araştırma sürecine dahil edilen kentlerde öncelikle Kadın Dostu Kent Projesinde paydaş ve sorumlu olan kurumlar olan valilik ve belediyelerin ilgili kurumlarına ulaşım sağlanarak bazı sorular çerçevesinde bilgi ve belge talebinde bulunulmuştur. Bu sorular;

- Kadın - erkek eşitliği konusunda toplumu bilgilendirici çalışmalar nelerdir?
- Kadın ve kız çocuklarının konumlarını güçlendirme konusunda yapılan faaliyetler nelerdir?
- Bütçe hazırlanırken toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı nitelikte mi hazırlanmaktadır? Buna ilişkin yapılan çalışmalar nelerdir?
- Sağlık, ulaşım, kentsel hizmetler istihdam konusunda proje kapsamında yapılan faaliyetler nelerdir? Faaliyet raporları mevcut mu?
- Kadınların siyasal katılımının artırılması konusunda neler yapılmıştır? Kadınların karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi konusunda kadın dostu kent uygulaması bir fark yaratmış mıdır? şeklindedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE MEKÂN İLİŞKİSİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

1.1. Cinsiyet-Toplumsal Cinsiyet Kavramları

Cinsiyet kavramı tanımlanırken farklı ifadelerle aynı noktaya değinilmektedir. Örneğin Türk Dil Kurumu (TDK)¹'ndaki tanımı, “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliğı, eşey, cinslik, seks.” şeklindedir. Cinsiyet kavramını Beauvoir² ise “Erkekler ve dişiler, aynı türün içinde, üremeye yönelik olarak farklılaşmış iki birey tipini oluştururlar.” şeklinde tanımlamıştır. Yani cinsiyet daha çok biyolojik bir terimdir ve ana rahminde oluşum tamamlanırken genler yardımıyla belirlenir. Bu genlerle belirlenen fiziksel yapı ile doğarız ve hayatımıza kadın veya erkek olarak devam ederiz.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) ifade ettiğı ölçüte göre insanlardaki X ve Y kromozomları kadınlarda XX, erkeklerde XY dizilimi ile cinsiyeti oluşturmaktadır. Bu temel cinsiyet tanımıdır. İntersexüel bireyler bu tanım dışındadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı ise, biyolojik olarak belirlenmiş olan cinsiyetin toplum içindeki yansımasıdır. Holmes³'in What is Gender? Sociological Approaches isimli eserinde “kadını ve erkeğı kadın ve erkek yapan doğa değil toplum veya “kültür”dür.” İfadesiyle bir nevi toplumsal cinsiyeti tanımlamıştır. Toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetten farklı olduğu için de kültüre ve toplumsal yapıya göre de değişim göstermektedir. Toplumsal cinsiyette sadece cinsiyet farklılığı değil aynı zamanda eşitsiz güç ilişkileri de vardır. Aynı zamanda doğduğumuz andan itibaren bize biçilen toplumsal

¹ <https://sozluk.gov.tr/cinsiyet>

² Simon De Beauvoir, *İkinci Cinsiyet*, (çev. Gülnur Sağlam), İstanbul 2009, s. 41.

³ Mary Holmes, *What is Gender: Sociological Approaches*, Google Books, (2007),4.

roller de toplumsal cinsiyet kalıplarıyla benimsenir. Berktaş⁴’ın ifadeleri ile bu kalıplar cinsler arasında eşitsizliğe yol açabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet daha çok kadın ve erkeğin cinsî farklılıklarının toplumlarda yansımada kadının aşığı görölmesinin önüne geçmek için kullanılan bir kavramdır.

WHO, erkek ve kadın cinsiyetinin zaman ve kültürle değişim gösteren sosyal yapısına dikkat çekerek bu iki kavramın farkını irdelemeye çalışmıştır.⁵

İngilizce’ de ise gender ve sex terimlerinin literatürdeki doğru karşılıkları ise gender için toplumsal cinsiyet, sex için biyolojik cinsiyettir.⁶ Yani denilebilir ki bu kavramlar birbirinden farklı olmakla beraber biyolojik olan cinsiyet, kültürel ve sosyal olan ise toplumsal cinsiyettir.

Toplumsal cinsiyetin çıkış noktası iki farklı cinsin arasında haklar bağlamında eşitsizliğe dikkat çekmektir. Nitekim toplumsal cinsiyet eşitliği, kişi haklarının sorumluluk ve fırsatlarının doğdukları cinsiyete göre şekillenmemesi anlamına gelir.⁷ Yani herhangi bir kısıt olmaksızın kadın ve erkeğin fırsatlardan eşit olarak yararlanması ifade edilmektedir.

Genel itibariyle tartışmaların önemli bir kısmı toplumsal cinsiyet eşitliğinin yasalarla şekillenmesi konusunda yaşanmaktadır. Çünkü kanunlar toplumlardan izole değildir ve günlük yaşam pratiklerini düzenler. Toplumsal cinsiyet eşitliği de hukuki bir kavram olarak uluslararası hukukta yer almıştır.⁸ Türk hukukunda ise 1982 Anayasası’nın ‘Genel Esaslar’ bölümünde kadın ve erkeğin eşit olduğu hükümler bulunmaktadır.⁹ “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün

⁴ Fatmagül Berktaş, “Feminist Teoride Açılımlar”, içinde Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 8.

⁵ <https://www.who.int/genomics/gender/en/index1>

⁶ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Cinsiyet>

⁷ Esin Aslanpay, *Kamu Politikaları Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma İlişkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2020, s.8.

⁸ Şenay Eray, *Yeni Kuramsalci Yaklaşımlar Çerçevesinden Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kamu Politikası*, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2015, s.99

⁹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Genel Hükümler, 1982, M.10

işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.” (madde 10)

Bu anayasal hükümden de anlaşılacağı gibi kadın ve erkekler yasalar önünde eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliği uygulamakla yükümlüdür ve cinsiyetçiliği önlemekle görevlidir.

Yine aynı şekilde ailenin korunması ile ilgili kanunda, medeni kanunda, iş kanununda, milli eğitim temel kanununda, ceza kanununda, kadın erkek fırsat eşitliği kanununda, kanun hükmünde kararnamelerde ve çeşitli yönetmeliklerde toplumsal cinsiyet eşitliğini içeren maddeler bulunmaktadır. Bunlardan birkaç örnek vermek gerekirse ailenin korunması kanununun ilk maddesinde “Bu kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” ifadeleri yer almaktadır.¹⁰ Bu ifadelerden kadın veya erkek fark etmeksizin şiddete uğrayan herkesin eşit haklarla korunacağı söylenebilir.

Yine medeni kanunun evlilik hükümleri bölümünde “Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar.”¹¹ İfadeleriyle kadın ve erkeğin evlilikte de eşit sorumluluğa sahip olduğu belirtilmiştir.

İş kanunun 5. Maddesinde “ İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz”¹² ifadeleri çalışma konusunda da eşitliğe vurgu yapmaktadır.

Milli eğitim kanununda “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır”¹³ ifadeleri eğitim olanaklarından yararlanmada da cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik ifadelerdir.

¹⁰ 08.03.2012 tarih ve 6284 sayılı Ailenin Korunması Kanunu, M.1.

¹¹ 03.12.2001 tarih ve 4722 sayılı Medeni Kanun, M.185.

¹² 22.05.2003 tarih ve 6552 sayılı İş Kanunu, M. 5.

¹³ 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, M. 8.

Türk Ceza Kanunu’nun genel hükümlerinde “Ceza Kanunu’nun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefî inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz”¹⁴ hükmü adalet mekanizmasında cinsiyet ayrımı da dâhil hiçbir şekilde ayırım olmayacağını garantiye almaktadır.

Kadın erkek fırsat eşitliği kanununda yer verilen “Bu kanunun amacı, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemektir”¹⁵... İfadesi ve devamında yer alan ifadeler yine kadın erkek fırsat eşitliğini sağlamak ve toplumsal cinsiyet ayrımı olması halinde bunu yetkili mercilere ulaştırmak, önlem alınmasını sağlamak için yürürlüğe girmiş bir kanun olduğunun göstergesidir.

Tüm bunlara ek olarak çeşitli yönetmelikler, yönergeler ve uluslararası sözleşmelerde de toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ifadeler sıklıkla yer verildiği söylenebilir. Daha sonraki bölümlerde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uluslararası sözleşmeler ve protokollere detaylıca değinilecektir.

1.1.1 Tarihsel Çerçeve: Feminizm-Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

Feminizm, köken itibarıyla Latince’de kadın anlamına gelen femine kelimesinden türetilmiştir. Feminizm yaklaşımında kadının sırf kadın olmasından dolayı karşılaştığı zorlukları, bazı sınıfsal, dinsel, ırksal vb. unsurlarla ortaya çıkan sorunları inceleyen bilim dalı olarak kabul edilmektedir.¹⁶ Ortaya çıkışı 18.yy İngiltere’sine dayanmaktadır.1792 tarihinde Mary Wollstonecraft tarafından kaleme alınan “A Vindication of the Rights of Women” eseriyle akademik yazına dâhil olmuştur.¹⁷ Feminizm her iki cinsin de (kadın-erkek) toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda eşit olması gerektiğini savunan bir düşünce sistemidir ve bununla birlikte felsefe, sosyoloji ve etikte de kendine yer edinmiştir. Hedef olarak kadının özgürlüğüne ve toplumdaki temel haklarına

¹⁴ 12.10.2004 tarih ve 5237 sayılı Ceza Kanunu, M. 3.

¹⁵ 25.02.2009 tarih ve 5840 sayılı Fırsat Eşitliği Kanunu, M.1

¹⁶ Gün Taş, ‘Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri’, *The Academic Elegance*. (2016):165. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/269956>

¹⁷ Ayşe Sevim, ‘Feminizm’ (İstanbul: İnsan Yayınları, 2005),7-8.

odaklanılmış olmakla beraber ataerkil sistemlerin bertaraf edilmesi gerekliliğine de odaklanılmıştır.¹⁸

Feminizm, biyolojik temelli bir perspektife sahip olmayıp, kadın ve erkeğin statü anlamında toplumsal alanda varlığını gösteren bir çatışma hali olarak da nitelendirilmektedir. Bedensel farklardan bağımsız, cinsel bir toplumsallaşmanın ürünü olarak görülmektedir.

Gordon Marshall'ın feminizm tanımı ise 18.yy İngiltere'sine dayanan, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin, kadınların hak ve özgürlüklerindeki genişleme ile sağlanmaya çalışıldığı toplumsal bir hareket olduğu şeklindedir.¹⁹ Arat ise feminizmi bir siyasal akım şeklinde tanımlamış ve cinslerin eşitliğini öngören kuramlara dayandırarak temelde kadın ve erkek arasındaki hak eşitliğinin ön planda olduğunu ve iki cins arasındaki iktidar ilişkisinin değişiminin amaçlandığını ifade etmektedir.²⁰ Görüldüğü gibi kavram üzerinde tek bir tanım yapmak oldukça güçtür. Farklı perspektiflerden ve farklı teorilerden birçok tanım yapılabilmektedir. Literatürde feminizm üzerine yapılan birçok akademik çalışmada çeşitli tanımlara rastlamak mümkündür. Fakat genel hatlarıyla kabul gören tanımlama Michel'in feminizm tanımlaması olmuştur. Ona göre feminizm, küresel patriarkal sistemin oluşturduğu değerlere ve bu sistemin cinsiyet ayrımına yönelik politikalarına karşı, kadınların bir araya gelerek dayanışma halinde sürdürdükleri bir mücadeledir.²¹ Yapılan tanımlar ışığında feminizmin, yerleşik ataerkil düzen karşısında sorgulayıcı, eleştirel bakış açısına sahip, özel ya da kamusal alanda kadınların muhatap olduğu sorunların çözümüne yönelik politikalar öneren aktif bir mücadele halinde olan bir düşünce sistemi olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Tarihsel süreç içinde genel kabul feminizmin üç dalga halinde gelişim sürecini tamamladığı yönündedir. Bu sürecin dönemsel olarak farklılık gösterme sebebi farklı dönemlerde farklı taleplerin gündeme gelmesi, ataerkil düzenin farklı bakış açılarıyla ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Birinci dalga feminizm süreci 19. yy sonu 20.yy başlarında Mary Wollstonecraft tarafından kaleme alınan 'Kadın Haklarının Savunusu'

¹⁸ Taş, 'Feminizm',165.

¹⁹ Gordon Marshall, '*Sosyoloji Sözlüğü*', çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları,2005), 240.

²⁰ Necla Arat, '*Feminizmin ABC'si*'(İstanbul: Say Yayınları,2010), 29-30.

²¹ Andree Michel, '*Feminizm*', çev. Şirin Tekeli (İstanbul: İletişim Yayınları, 1995), 6-7.

eserinde ifade edilen talepler doğrultusunda başlamıştır. Daha çok oy verme, eşit düzeyde eğitim alma ve mülk edinme haklarının talebini içermektedir. Çünkü içinde bulunulan dönem şartlarında Amaerikan ve Fransız insan hakları bildirgelerinde, hakları ifade eden doktrinlerde kadınlara ve onların sahip olması gereken haklara yeterince yer verilmediği düşüncesiyle feminizm düşüncesini savunan gruplar bu gibi taleplerle öne çıkmışlardır.²² Kadınların erkekler yanında onların doğal hak olarak sahip olduğu temel hak ve özgürlüklere sahip olma, birer yurttaş olarak insan haklarını kazanma ve ev dışında da bazı özgürlüklere sahip olma fikrini savunmuşlardır.²³

Dönemin Avrupa'sında belirli sınıflardaki erkeklerin eşleri oy kullanma hakkına sahipken bunların dışında kalan hiçbir kadın bu hakka sahip değildi. Amerika'da ise sadece kadınların değil siyahilerin de oy kullanması yasaktı. Bu sebeple hem kadınların siyasal hakları için hem de ırkçılıkla mücadele için çalışmalar yapılmıştır.²⁴ Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde Amerika, İngiltere ve Almanya'nın da aralarında bulunduğu 21 ülkede kadınlara oy hakkı tanınmıştır. Bu ülkeler arasında Türkiye'de bulunmaktadır. 20 Mart 1930 yerel seçimlerinde oy kullanan Türk kadınları bu hakka diğer ülke kadınlarından da önce sahip olmuşlardır. Fransa'da ise eğitimde eşitsizliklerinin önüne geçilmeyi amaçlayan, kamuda çalışma hakkı tanınan kadınlara eşit ücret hakkı tanıyan yeni düzenlemeler getirilmiştir.²⁵

Feminizmin ilk dalgası ataerkil düzenin kadın üzerinde yarattığı negatif baskının zihinsel olarak insanlar üzerinde farkındalık oluşturarak eşitlik temellerinin atıldığı, bu alanda değişimlerin başladığı bir dönem olmuştur.²⁶ Birinci Dünya Savaşı sonrasında neredeyse her ülkede kadınların siyasal haklarını kazanabilmeleri adına adımların atıldığı dönemi başlatmıştır. Oy kullanma ve köleliğin kaldırılması gibi haklar her fırsatta dile getirilmiştir. Fakat ABD'de büyük ses getiren, Elisabeth Cady Stanton ve Susan Anthony'nin kaleme aldığı "Declaration of Sentiments (Duyguların Bildirisi) adlı belge, kadınlar tarafından yazılan ve kadın taleplerini içeren bir belge olmuştur.²⁷ Bu belgenin savaş sonrası dönem için bir kazanımı da Versailles Anlaşması'na 'eşit iş eşit ücret'

²² Taş, 'Feminizm', 167.

²³ Josaphine Donovan, 'Feminist Teori', çev. Aksu Bora (İstanbul: İletişim Yayınları,2006),21.

²⁴ Taş, 'Feminizm', 169.

²⁵ Ney Bensadon, 'Başlangıçtan Günümüze Kadın Hakları', çev. Şirin Tekeli (İstanbul: İletişim Yayınları,1994)61.

²⁶ Kate Millett, 'Sexual Politics', (New York: University of Illinois Press,2000),63.

²⁷ Taş, 'Feminizm',163.

maddesini ekletmek olmuştur.²⁸ Türkiye’de ise bu hareket Tanzimat’a dayanmaktadır. Eğitim hakkına katılma talebi, erkeklere verilen boşanma hakkının kadınlara da verilmesi talebi, çok eşliliğin kaldırılması gibi taleplerle hak arayışı çabaları başlatılmıştır. Fakat haklardan daha çok yararlanma imkânı buldukları dönem, genel olarak özgürlüklerin genişletildiği II. Meşrutiyet dönemi olmuştur. Derneklerde aktif rol oynayarak, gazete ve dergilerde yazılar yazarak çalışma hayatında kendilerini göstermeye başlamışlardır. Bu konuda öne çıkan Halide Edip Adıvar, Fatma Aliye Topuz gibi isimler dernek faaliyetlerini genişleten ve yazılarıyla ses getiren isimler olmuştur.²⁹ Teali Nisvan Cemiyeti Halide Edip’in kurduğu İngiltere’deki kadın hareketleriyle de bağlantılı bir dernektir. Öncelikli amacı ise ulusal değerlerden uzaklaşmadan kadının konumunu güçlendirmek olmuştur.³⁰ Eğitim alanında kadınlara okuma yazma kursları açmak, ekonomik özgürlük kazanımı için meslek edindirme kursları, edebiyat, resim, yabancı dil gibi dersleri içeren kültürel kurslar yine bu dönemde kadınlar için kurulan derneklerin faaliyetlerine örnek verilebilir. Bu alanda faaliyet gösteren ilk feminist dernek ise ‘Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti’dir.³¹ Kurulan dernekler içinde radikal faaliyetleri olan bir dernektir ve ‘Kadınlar Dünyası’ adlı bir yayın organı aracılığıyla da taleplerini dile getirmişlerdir.³² Bu derneklerin 70’li yıllara kadar sayıları ve faaliyetleri artarak devam etmiş, 1976 yılında ise tek çatı altında ‘Türk Kadın Dernekleri Federasyonu’ adıyla toplanmış ve laik bir görüşü benimsemişlerdir.³³ Bu dernekler kadın haklarını genişletme yanı sıra modern kadının kimliği üzerinde de çalışmalar yaparak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu sayede 70’lerden itibaren sürdürülen çalışmalar sonucunda gerek basında gerek akademik ve bürokratik alanda eğitimli kadınlar yetiştirilmiştir. Kadın hareketlerine yön veren Duygu Asena, Fatma Berkay gibi isimler bu dönemin yetiştirdiği önemli isimlerdendir.³⁴

²⁸ Ülker Yükselbaba, “Feminist Perspektiften Hukuk”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 74/1, (2016), 123.

²⁹ Ahmet İlyas, ‘Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Kadın Siyasal Hareketi’, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/9, (2017), 465.

³⁰ Serpil Çakır, “*Osmanlı Kadın Hareketi*”, (İstanbul: Metis Yayınları, 1996), 53.

³¹ Nilüfer Özcan Demir, “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16/2, (2016), 110.

³² Ömer Çaha, “*Sivil Kadın*”, (Ankara: Vadi Yayınları, 1996), 101.

³³ Şükrü Karatepe, ‘*Siyasi İdeolojiler*’, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2011), 180

³⁴ Karatepe, ‘*Siyasi İdeolojiler*’, 181.

İkinci dalga feminizm de siyasi, bilimsel, kültürel ve ideolojik alanda mücadeleye devam edildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁵ Fakat bu dönemde feministler kadının ikinci planda kalmasının ana nedenini cinsler arasındaki sosyal eşitsizlik olduğunu düşünmeyip, kadınların erkeklerden farklı yönlerinin onları özgürleştirdiğini savunmuşlardır. İki cins arasındaki ayrışmayı azaltmak yerine, kadınların güçlü yanlarını keşfedip yeniden tanımlamayı amaçlamışlardır.³⁶ Simon De Beauvoir dönemin öncüsü olarak ‘İkinci Cins’ adlı eserinde varoluşçu bir yaklaşımla kadınların ötekileştirildiğini ve bu durumun bertaraf edilmesi için kadınların kamusal alanda var olması gerektiğini öne sürmüştür.³⁷ Çünkü bu eserde Beauvoir’ın üstünde durduğu konu kadınların doğuştan gelen cinsiyetleri haricinde toplumsal olarak kendilerine yüklenen rollerle ikinci bir cinsiyet olan toplumsal cinsiyetleri oluşmuştur. Toplumsal olarak oluşturulan bu baskıcı rolden ancak ve ancak meslek sahibi olarak kamusal alanda varoluş sağlayarak kurtulabileceklerini ifade etmiştir. Buna ek olarak bu dönemde radikal ve görece bir önceki dönemden daha kapsamlı talepler oluşmuştur. Birinci dalgadaki kadının erkekle denk konuma gelme mücadelesi yerini kadınsal konular üzerine eğilim mücadelesine bırakmıştır. Mücadelelerin temeli ataerkil toplum yapısını tamamen ortadan kaldırmaya yönelik olup, farklı ideolojik gruplardan kadınlar da bu gruplar içinde yer alarak kendi düşüncelerini hayata geçirmeye çalışmışlardır.³⁸ 70’li yıllardan itibaren ataerkillik kavramı daha siyasi bir hal almış ve kadınların en çok üzerinde durduğu konu olmuştur.³⁹ Feminist düşüncede ataerkilliğin getirdiği bir sonuç olan kadın bedeni üzerinde hâkimiyetin reddi de ön plana çıkmış ve bu doğrultuda kürtaj hakkının yasallaştırılmasını istemişlerdir⁴⁰. Böylelikle kadın kendi bedeni üzerinde kendi tasarrufuna sahip olup doğum kararını da kendisi alabilecekti. Bu konu özelinde bazı ülkelerde nüfus açısından sorun teşkil edeceği düşüncesiyle yasaklamalar getirilmişse de kadın hekimler, sağlık kuruluşları ve kadın örgütleri bu yasaklamalara tepki göstermişlerdir. Nitekim bu çabalar

³⁵ Taş, ‘Feminizm’, 171.

³⁶ Zülal Kılıç, ‘Cumhuriyet Türkiye’sinde Kadın Hareketlerine Genel Bir Bakış’, (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998), 359.

³⁷ Gamze Evin, ‘Kadın Dostu Kentler Projesi Bursa Örneği’ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 38.

³⁸ Taş, ‘Feminizm’, 171.

³⁹ Fatime Güneş, ‘Feminist Kuramda Aaterkil Tartışma Üzerine Eleştirel Bir İnceleme’, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27/2, (2017), 245.

⁴⁰ Taş, ‘Feminizm’, 175.

sonucunda 1967’de yasalara doğum kontrol uygulamaları geçmiştir.⁴¹ Kürtaj hakkı ise 1973’de ABD ve Danimarka’da, 74’de İsveç’te, 75’de Fransa’da, 78’de İtalya’da,83’de ise Türkiye’de yasalar içinde kendine yer bulmuştur.⁴² Bu hakkı yasalarına ilk dâhil eden ülke ise Sovyetler Birliği olmuştur. (1920)⁴³

Kadın haklarıyla ilgili çalışmalara bakıldığında zaman görülmektedir ki 1948 yılında Birleşmiş Milletler (BM)’in yayımladığı ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)’ bu çalışmalara öncülük etmiş ve diğer çalışmalara ve sözleşmelere de zemin hazırlamıştır.⁴⁴ BM bu dönemi takiben dört konferans daha düzenlemiştir. Bunlardan ilki 127 ülke katılımıyla Mexico City’de toplanan ‘I. Dünya Kadın Konferansı’dır. 1975’de Başlayıp 1985’e kadarki dönemi BM ‘kadın on yılı’ olarak belirlemiş ve istihdam, eğitim, sağlık temaları üzerinden çalışmalar düzenlenmiştir. Hatta 8 Mart Dünya Kadınları Günü tarihi de bu döneme denk gelmektedir⁴⁵.(1977) 1980 yılında ise Kopenhagen’da ‘II. Dünya Kadın Konferansı’ düzenlenmiş ve sonucunda kadınlar için yapılacak iyileştirmeleri içeren bir ‘Hareket Planı’ oluşturulmuştur.⁴⁶ Ardından detaylı bir sözleşme hazırlanarak 1981 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Bu sözleşme çoğu çalışmanın temel aldığı ‘Convention on The Elimination of All Forms of Discrimination Against Women’ (CEDAW) olarak bilinen ‘Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’dir. Türkiye ise bu sözleşmeyi 1985 yılında imzalayarak 1986 yılında yürürlüğe koymuştur.⁴⁷ Bu sözleşme kadına yönelik geçmişte yapılmayan ve yapılması talep edilen her konuda detaylıca ele alınmış başlıklardan oluşmaktadır. Siyasi, eğitim, sağlık gibi kadınların ayrımcılığa tabi oldukları birçok konuda detaylandırma yapılarak bu konularda iyileştirme için ön ayak olmuştur.⁴⁸ 1985 yılında ise Nairobi’de ‘III. Dünya Kadın Konferansı’ toplanmıştır. Burada alınan karar ise kadın haklarının insan haklarından ayrı düşünülemeyecek olmasıdır.⁴⁹ 1995’ Pekin’de bir araya gelinerek karar alınan ‘IV. Dünya Kadın Konferansı’nda ise ‘Pekin Deklarasyonu’ imzalanmış ve ileriye yönelik strateji

⁴¹ Taş, “Feminizm”, 175.

⁴² Funda Çoban, “Bir İnsan Hakkı Olarak Kürtaj Hakkına Erişim”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, (2015), 79.

⁴³ Çoban, “Kürtaj Hakkı”, 79.

⁴⁴ Halil Kalabalık, “İnsan Hakları Hukuku”, (Ankara: Seçkin Yayınevi,2015), 80.

⁴⁵ Rabia Öter Candan, “Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu 59. Oturumu”, *Kadın ve Demokrasi Derneği Gözlem Raporu*, (2015), 5.

⁴⁶ Candan, “BM”,5.

⁴⁷ Candan, “BM”, 11.

⁴⁸ Kalabalık, “İnsan Hakları Hukuku”, 93.

⁴⁹ Candan, “BM”,6.

olarak eşitlik geliştirilmesi, toplumsal cinsiyetin anaakımlaşması (gender mainstreaming) gibi konulardan sorumlu olmuştur.⁵⁰ Kadınların günden güne artan yoksulluk sorunu, eğitime ulaşmalarındaki eşitsizlik ve yetersizlikler, sağlık alanındaki yetersizlikler, kadına yönelik psikolojik ve fiziksel şiddet, üretim ve ekonomik faaliyetlerde eşitsizlik, karar alma mekanizmalarına katılımı eşitsizlik gibi başlıklar altında faaliyet düzenlemesi yapılmıştır.⁵¹

Feminizmin üçüncü dalgasında ise ikinci dalga feministler eleştirilmiş ve bir tepki ortaya konmuştur. Daha temel konuların ele alındığı bu dönemde şiddet, cinsellik, kadının konumunu güçlendirme gibi hususlar üzerinde durulmuş ve toplumsal bir değişimin yolunu açacak eylemleri geniş bir çerçevede ele almışlardır.⁵² İkinci dalga feminizm akımının liberal düşünce merkezli olmasının aksine üçüncü dalga feminizm akımı herhangi bir siyasi akıma dâhil olmayıp postmodern bir grup olarak varlığını sürdürmüş, kadın sorunlarının geneliyle değil bireysel düzeydeki etkilerine değinmişlerdir.⁵³ Kadın hem cinsiyet hem de kimliğiyle ön plana çıkmıştır.

Bir önceki başlıkta detaylıca ele alınan toplumsal cinsiyet kavramı ise ikinci dalga feminizm akımı döneminde gündeme getirilmiş, biyolojik cinsiyete ait olduğu düşünülen davranış kalıplarının aslında ataerkil düzenin ortaya çıkardığı davranış kalıpları olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu konuda öne çıkan isim 'Kadın doğulmaz, kadın olunur.' sözüyle özdeşleşmiş olan Simone de Beauvoir olmuştur.⁵⁴ Bu görüş toplumsal cinsiyet kavramının yaygınlaşmasında önemli bir adım olmuştur. Kavram, kadın ve erkek için belirlenmiş roller temelinde ele alınmıştır. Sosyal yapı içerisinde de kadın ve erkekte beklenen, kendilerine atfedilen bu rollere uygun davranışları gerektirir.⁵⁵ Geleneksel yapıya göre değişse de çoğu bölgede temel olarak kodlanmış belirli roller vardır. Kadınlara ev içinde yapılan ev işleri, çocuk bakımı gibi roller biçilmişken, erkeklere ev dışında iş hayatında çalışma gibi roller biçilmiştir. Bu roller zamanla kadın ve erkek

⁵⁰ Candan, "BM", 6.

⁵¹ Candan, "BM", 8-9.

⁵² Derya Özveri, 'Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme', içinde *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış*, ed. Hasret Çomak, (Kocaeli: Umutepe Yatınları, 2009), 210.

⁵³ Donovan, 'Feminist Teori', 351-352.

⁵⁴ Necla Arat, 'Feminizmin ABC'si', 74.

⁵⁵ Zehra Yaşın Dökmen, 'Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar', (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019), 21.

arasında üstünlük oluşturmuş ve erkeklik kadınlık önünde tutularak ataerkil yapı oluşmuştur.⁵⁶ Bu yapı toplumun temel taşı olan ailede başlayıp nesillere aktararak toplumsal yapıyı oluşturmuştur. Bu yapı feministlerin karşı durdukları ve eleştirdikleri temel konular arasında başta gelmekte olup, erkek hegemonyasının bertaraf edildiği takdirde bu yapının da ortadan kalkacağı öngörülmüştür.⁵⁷

1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kökenleri

Yakın dönemde ‘toplumsal cinsiyet’ kavramı ‘kadın’ ile eş anlamdadır. Kadınla ilgili yazılan eserler artık toplumsal cinsiyet başlığı altında ele alınmaktadır. Bu ifadenin kullanılması meselenin akademik olarak da ciddiyetle ele alınması içindir ki ‘toplumsal cinsiyet’ ifadesi tek başına ‘kadın’ ifadesinden daha nesnel ve tarafsız bir ifadedir. Zira çağlar boyunca kadın ve erkek arasındaki ayrım her zaman keskin çizgilerle belirlenme eğiliminde olmuştur. Kadının doğurganlığı ilk çağlarda ona kutsiyet atfedilmesine sebep olmuştur. Benzer şekilde sonraki dönemlerde erkeklere özgü davranışlar olan at binmek, devlet yönetmek, aile sorumluluğu gibi görevler ise kadın erkek arasında paylaşımlı olarak yapılmaktaydı.⁵⁸ Bu durum Sanayi Devrimi’ne kadar devam etmiş, Sanayi Devrimi’yle beraber buharlı makine üretimine geçişle beraber fiziksel güç gerektiren işler para karşılığında emek satan bir sosyal sınıf olan işçi sınıfını oluşturmuştur. Bu da kadın ve erkek arasındaki güç dengelerinin bozulmasına, erkeğin emeğinin daha fazla parasal karşılığı olduğu için üretim sürecini sadece ev içinde devam ettiren kadın, erkek karşısında geri planda kalmıştır.⁵⁹ Bu durum kadının zamanla eve kapanmasına ve erkek karşısında daha zayıf konumlanmasına sebep olmuştur. Erkeğin dışarıyla, kadının ise içeriyle sınırlı kalması zamanla toplumsal yapıda da dönüşüme neden olup iki cinsin biçilen roller kesinlik kazanmaya başlamıştır. Yüklenen bu roller ise toplumsal yapının yüklediği roller olduğu için toplumsal cinsiyeti meydana getirmiştir.⁶⁰ Kadının sosyal ve siyasal hayattan mahrum bırakılması, ona toplum tarafından yüklenen temel bazı roller

56 Orhan Bingöl, ‘Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık’, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 3 (2014): 110.

57 Ersöz Günindi, ‘Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi’, (Ankara: Anı Yayınları, 2016), 35.

58 Evin, ‘Kadın dostu Kentler’, 18.

59. Evin, ‘Kadın dostu Kentler’, 19.

60 Evin, ‘Kadın dostu Kentler’, 19.

olan annelik ve eşlik sebebiyledir. Bu durum toplumun kadına bakışını değiştirmiş ve kadının iş yükünün dengelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.⁶¹

Kadın ve erkeğin biyolojik yapı olarak farklı olması güç ve mülkiyet odaklı bir sistem içerisinde kadını dezavantajlı bir konuma düşürmektedir. Bu güç gerilemesi ise anaerkil yapının zaman içerisinde ataerkil yapıya evrilmesine sebep olmuştur.⁶² Fakat bu iki cinsten birinin diğerine karşı üstün olması aralarındaki denkliliği ve eşitliği bozduğu ve bir cinsin ötekinden geri planda algılanıyor olması ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini’ (TCE) ortaya çıkarmaktadır. Oysa bireyler toplu içinde bir hak olarak eşit muamele görmek zorundadır. Aralık 1948’de yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde “Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya bir başka görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan ya da bir başka statüden ayırım gözetmeksizin bu bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.”⁶³ Her ne kadar evrensel kabulde kadın erkek eşitliğine yer veriliyor ve bu konuda çalışmalar yapılıyorsa da pratikte bu durumun pek de geçerli olmadığını toplumsal hayatta kadının neredeyse her alanda dezavantajlı konumda olmasından anlayabilmekteyiz. Fakat uzun dönemler boyunca süregelen bu olguyu kısa sürede bertaraf etmek pek de mümkün olmamaktadır. Zira cinsiyet sorunları çok yönlü, dağınık ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Feminizm düşüncesi de bu karmaşık yapıyı çözümleme anlamlandırma amaçlarıyla beslenmektedir.⁶⁴ Bu sebeple farklı bakış açılarıyla bu karmaşık yapının çözümüne yönelik teoriler geliştirilmiştir. Bu teoriler liberal, sosyalist, marksist, kültürel, radikal ve postmodernist açılardan geliştirilmiştir.⁶⁵

Liberal teori kadın ve erkeğin birbirinden farklı olmadığını savunarak, benzerlikleri üzerinden kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği gidermek istemektedir.⁶⁶ Liberalizm ideolojisinin temelinde de eşitlik, adalet, birey, özgürlük temaları üzerinde durulduğundan bu ideoloji feministlerin oldukça benimsediği bir düşünce olmuştur.⁶⁷ Bu düşünceye göre adalet sağlanabildiği ölçüde eşitlik de sağlanacaktır.⁶⁸ Liberal feminist

61 Mevlidiyle Şimşek, “Türkiye’de Beşeri Kalkınma Bakımından Cinsiyet Eşitsizliği: Türkiye-Avrupa Birliği Karşılaştırılması”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3/13 (2010):243.

62 Gülay Toksöz, ‘Kalkınmada Kadın Emeği’, (İstanbul: Varlık Yayınları, 2012),25.

63 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’, (Paris,1948), md.2.

64 Günindi, ‘Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi’, 56.

65 Karatepe, ‘Siyasi İdeolojiler’, 181.

66 Murat Yüksel, ‘Feminist Hukuk Kuramı ve Feminist Düşünce Teorileri’,(İstanbul: Beta Yayınları, 2003),

67 Burcu Aybükçe Taş, Türkiye’de Kadın Haklarının elde Edilmesinde Kadın Hakları Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2019), 29.

68Alison Mary Jaggar, ‘Feminist Politics and Human Nature’, (Amerika: Rowman & Littlefield Publishers, 1983), 176.

düşünce Kadınların erkekler tarafından ayrımcılığa uğradığını ve bu ayrımcılığın ancak yasalarla ortadan kalkacağını ifade eder.⁶⁹ Kadının bu eşitsizlik karşısında konumunun güçlenmesinin yasalarca desteklenen eşit haklara sahip olma durumun sağlanmasıyla oluşacağı düşünülmektedir. Liberalizm ideolojisinde ‘birey’ kavramı da öne çıkan bir kavram olduğundan liberal feministler de birey odaklı düşünerek, illa bir ayrım yapılacaksa bu ayrımın bireylerin kişilik, karakter ve yetenekleri üzerinden yapıp cinsiyetleri üzerinden yapılamayacağını ifade etmişlerdir.⁷⁰ Daha sonraki süreçte liberal düşüncede yurttaşlık şartının mülkiyetle ilişkilendirilmesi yani yurttaş olabilmek için mülkiyet sahibi olunması gerektiği düşüncesi feminizm ile liberal düşünce arasında ihtilafa sebep olmuştur.⁷¹ Bu ihtilafın sebebi o dönemde sadece erkeklerin mülkiyet sahibi olması ve ailenin diğer üyelerinin özellikle de kadının mülk sahibine karşı itaat etmesi gerektiği düşüncesidir.⁷²

Sosyalist ideolojiyi benimseyen feministler ikinci dalga feminizmin uzantısı olarak ortaya çıkmışlardır. Eşitsizliğin ortadan kalkmasının sadece kadının erkek karşısında hak kazanmasıyla değil aynı zamanda toplumun sosyal ve ekonomik dengelerinin de dikkate alınması gerektiğini savunmuşlardır.⁷³ Zira kadının tek faaliyet ve yaşam alanı evdir ve kapitalist süreçte dışarı ve ev ayrımı belirgin hale gelmiştir. Böylelikle erkek kamusal alanda faal olan, dışarıya ait bir özne haline gelirken, kadın da özel diye nitelendirilebilecek daha dar bir alan olan içeri ile bağdaştırılmış ve bu durum kültürel bir oluşum haline gelmiştir.⁷⁴ Beauvoir’ın bahsettiği ikinci cins olma hali kadının sadece ev özelinde yaşamını devam ettirmesi olarak yorumlanmaktadır.⁷⁵

Marksist feminist düşüncede ise bu ideolojinin öncüsü olan Karl Marks’ın fikirleri doğrultusunda ekonomik açıdan ele alınmış, bölüşümün dengeli dağılmadığı ileri sürülerek ev sömürsünü bu iki cins arasındaki eşitsizliğin sebebi olarak açıklamıştır.⁷⁶ Servet birikiminin yapıldığı kamusal alanda erkek egemenliğinin baskın olması, çalışan

69 Jaggar, ‘Feminist Politics’, 176.

70 Andrew Heywood, ‘Siyasi İdeolojiler’, çev. Ahmet Kemal Bayram, Buğra Kalkan, Hüsamettin İnanoğlu, Özgür Tüfekçi ve Şeyma Akın, (Ankara: Adres Yayınları, 2007),304.

71 Nihal Şirin Pınarcıoğlu, ‘Etil Siyasette Kadın Temsili (Mi?)’, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 7/1, (2017), 12-24.

72 Anne Phillips, ‘Demokrasinin Cinsiyeti’, çev. Alev Türker, (İstanbul: Metis Yayınları, 1995), 39.

73 Heywood, ‘Siyasi İdeolojiler’,307.

74 Aksu Bora, ‘Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emegi ve Kadın Öznelliğinin İnşası’, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 59.

75 Bora, ‘Kadınların Sınıfı’,62.

76 Alison Stone, ‘Feminist Felsefeye Giriş’, çev. Yonca Cingöz, Bilge Tanrısever, (İstanbul: Otonom Yayıncılık,2016),34.

ve parasal olarak kazanan tarafın erkek olması kadının ikinci planda kalmasına, kadın emeğinin de parasal bir karşılığı olmadığı için gerçek bir emek olarak görülmemesine sebep olmuştur denmektedir.⁷⁷

Radikal feminizmin görüşüne göre toplumsal olarak kadının üzerinde baskı oluşturan durum onun 'cinsel' durumudur. Sosyalist görüşün üstünde durduğu konu kadınlar üzerindeki baskının kapitalist sistemden kaynaklı olan ekonomik baskı iken, radikal görüşün üstünde durduğu konu ise erkeğin kadın üzerindeki cinsel baskısı olduğu yönündedir.⁷⁸ Radikal feministler bu baskının aile temelli olduğu iddiasında bulunarak ataerkil düzenin yıkımının ailenin yıkımıyla gerçekleşebileceğini öne sürmüşlerdir.

Kültürel feminizm ise diğer ekonomik temelli bakış açısının aksine kültürel yapı temelli bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Siyasal ve ekonomik bir değişim yerine kültürel değişimin gerekliliğini savunmuşlardır. Eşitlik sağlanması noktasında köktenci bir kültürel değişimin gerekliliği üzerinde durularak, erkek egemenliğinin ancak ve ancak böyle bir değişim olursa bertaraf edilebileceği ifade edilmiştir.⁷⁹ Eğer böyle bir dönüşüm yaşanır bu dönüşüm sonucunda kadının erkek karşısında ekonomik özgürlüğünü de elde edebileceği belirtilmiştir.⁸⁰

Postmodernist düşünce ise diğer bütün ideoloji düşünce sistemlerinin konuya bakış açısı çok geniş bir yelpazeden ele aldıkları için eleştiride bulunmuştur. Bunların yanı sıra kadınların ırksal olarak farklı özelliklere sahip olduğunun da göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir.⁸¹

Feminist teorilerin hepsinde farklı noktalardan kadın erkek arasındaki eşitsizlik ele alınıyor olsa da hepsinin ortak paydada bulunduğu konu kadının konumunu güçlendirmeye yönelik ileri sürülen çözüm önerileri olmuştur. Bütün ideolojik yaklaşımlarda TCE'nin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Bütün bunlar ışığında eşitsizliğe zemin hazırlayanın toplumdaki sosyal sınıf, ataerkillik, kültür, din ve inanç sistemleri gibi yapılar olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Zira toplumsal cinsiyet rolleri sosyal yaşamda politikaları belirlemektedir.

77 Serpil Çakır, 'Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm', Toplum ve Demokrasi Dergisi, 2/4, (2008),185-196.

78 Karatepe, 'Siyasi İdeolojiler', 183.

79 Yüksel, 'Feminist Hukuk Kuramı',87.

80 Yüksel, 'Feminist Hukuk Kuramı',89.

81 Yüksel, 'Feminist Hukuk Kuramı', 121

Devlet tarafından belirlenen bu politikalar da toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmektedir. Ayrıca belirlenen bu politikalar kadın istihdamında da farklılıklara sebep olmaktadır.⁸² Toplumdaki cinsiyet algıları da politikaları yeniden şekillendirip, algıyı yeniden biçimlendirmektedir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet temelli ayrımlarda kadın eş ve anne konumundadır. Bu da istihdama katılımın düşüklüğüne sebep olmaktadır. Bu durumun göstergelerinden biri çocuk bakım hizmetlerinin çok yaygın olmamasıdır.⁸³ Toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşturan durumlar için Avrupa Birliği (AB)’nde kurumlar üç farklı perspektifle politikalar oluşturarak eşitsizliğin önüne geçmeyi hedeflemektedirler.⁸⁴ Bunlardan ilki “eşit davranış perspektifi” dir ki kadın ve erkeğin istihdamda, ücrette eşit olması düşüncesiyle benimsenen bir politikadır. İkincisi “kadınlar perspektifi” dir. Kadınlar ve erkeklerin cinsiyette farklı olsalar da katkıda aynı olarak değerlendirilmesi gerektiğini öngörmektedir. Ayrıca bu perspektif doğrultusunda kadınlara yönelik pozitif ayrımcı politikalar geliştirilmiştir. Üçüncü olarak “toplumsal cinsiyet perspektifi” ise hali hazırda yerleşmiş olan toplumsal cinsiyet ilişkilerinde geleneksel kadın erkek rollerini dönüştürmeyi hedefleyen politikaları oluşturur. Bu üç politika uygulamaları birbirleriyle uyum sağlayarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.⁸⁵

Ataerkil yapı ise kadın ve erkeğin arasındaki biyolojik cinsiyet farklılığına bağlı olarak erkeği kadından ön planda tutmaktır. Bu durum çoğu zaman kadın tarafından da kabullenilmiş bir durumdur.⁸⁶ Bu yapıda erkek egemendir, erkeğin çıkarları gözetilir. Kadının ise emeği ve bedeni her zaman denetim ve baskı altındadır. Bu sistem içinde kadınlar uzun yıllardır topluma eklenmektedirler. Eğitimden yoksun bırakılarak ekonomik olarak da erkeğe bağımlı halde yaşam sürmektedirler.⁸⁷ Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama çabaları kadın ve erkeği cins olarak eşitlemek değildir. Karar alma, planlama ve ekonomik süreçlerde farklı sorumlulukları ve rolleri olsa dahi kadın ve erkeğin eşit şekilde söz hakkına sahip olmasını amaçlamaktır. Ataerkil toplum yapısı ise

82 Gülcan Güzel, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Ücret Eşitsizliği: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırılması”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 6.

83 Saniye Dedeoğlu, “Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2, (2009), 43.

84 Güzel, “Toplumsal Cinsiyet”, 6.

85 Dedeoğlu, “Eşitlik Mi Ayrımcılık Mı”, 47.

86 Serpil Çakır, “Feminizm: Ataerkil İktisadın Eleştirisi. 19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler”, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014), 467.

87 Bektay, “Feminist Teori”, 17.

kadını her zaman erkeğin gerisinde tutarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine zemin hazırlayan en önemli etkenlerden biri olmaktadır.

Feminizm düşüncesinde kadın ve erkeğin davranışsal farklılıklarının biyolojik cinsiyetten çok toplumsal ve kültürel etkilerin etkili olduğu yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet genel olarak erkeği kamusal ve siyasi alanda görmeyi doğal karşılar. Aynı şekilde kadını ise ev işleri ve özel aladan görmeyi doğal karşılamaktadır. Bunlar kültürel birikimle şekillenmiş düşüncelerdir.⁸⁸ Aynı doğrultuda erkeğin kadın yoğunluklu işlerde çalışması toplum tarafından normal karşılanırken, kadınların erkek yoğun işlerde çalışması normal karşılanmamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere toplum kişiye yüklediği rollerle onu karşı cinsi ile ayırma zorlamaktadır. Bir toplumun anlaşılması toplumsal cinsiyete bakışının anlaşılması ile mümkün olabilmektedir. Her toplumu içinde bulunduğu şartlara, kültüre, geleneklere tarihsel süreç içinde yaşadığı değişimlere göre irdelemek e toplumsal cinsiyet eşitsizliği hususunda tüm toplumları aynı düzeyde değerlendirmemek doğru olacaktır.⁸⁹ Zira her toplumun kadına ve erkeğe yüklediği roller ve sorumluluklar kültürel yapılarına göre değişiklik göstermektedir.

Kültür gibi din de bulunduğu topluma göre değişiklik gösterdiğinden toplumsal cinsiyete yansması da toplumdan topluma değişmektedir. Bazı dini inanışlarda kadının hiçbir şekilde yeri yoktur. Kadın toplum için bir düşman olarak görülür, aşağılanır, suçlanır ve toplumdan izole edilmeye çalışılır.⁹⁰ Çoğu dini inanç ve geleneksel öğretiler kültür maskesi altında kadınların ve kız çocuklarının yaşamını tehdit etmektedir. Buna örnek olarak Hindistan'da hala bazı inanışlara göre kocası ölen kadının da yakılması gerekir.⁹¹ Türkiye'de ise geleneksel olarak belirlenen roller, aile içi görev dağılımlarına ek olarak eğitim düzeyi, ücret, medeni durum, göç gibi etmenler kadınların iş gücü piyasasındaki yerlerini etkilemektedir. Bütün bunlar aynı zamanda kadının eşitsizliğe uğramasının da önünü açmaktadır. Kadınların karşı karşıya kaldığı bütün bu eşit olmayan durumlar sonucunda gelişme gösterememesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın tarafında olmasına zemin hazırlamıştır. Aynı şekilde bu cinsiyet ayrımı eşit olmayan güç ilişkisi ile de erkeğin kadın üzerinde baskı kurması ile sonuçlanmaktadır. Bu baskılar

88 Ayten Dinç, "Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı", içinde V. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi,(Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi, 2013), 2532.

89 Berkay, "Feminist Teori", 8.

90 Nazife Gürhan, "Toplumsal Cinsiyet ve Din", e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi,4,(2010), 63.

91 Gürhan, "Toplumsal Cinsiyet", 64.

erkeğin, kadının çalışmasına izin vermemesi, ekonomik olanaklarını kısıtlaması ile ortaya çıktığı zaman buna maruz kalmak istemeyen kadının evi terk etmesi sonucu ekonomik özgürlüğü olmadığından yoksulluğa da sebebiyet vermektedir.

1.2 Kentsel Mekân Kavramı

Mekân tanımı çeşitli yaklaşımlarla tanımlanmış olmakla beraber genel anlamı ile “İnsanı çevreden belli ölçülerde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk ve sınırları gözlemciler tarafından algılanabilen uzay parçası.⁹²” dır. Önceleri coğrafya biliminin araştırma alanındayken günümüzde disiplinler arası bir olgu haline gelmiş, aynı şekilde sosyal bilimlerin de araştırma konuları arasında yerini almıştır⁹³. Bunun yanı sıra sosyoloji, psikoloji, mimarlık gibi alanlarda da kendi paradigmaları çerçevesinde mekânı ele alan çalışmalara rastlamaktayız. Mekân sadece fiziksel boyutu olan bir kavram değildir. Somut olmayan süreçleri de bünyesinde barındırır. İnsanın duygusal olarak anlam yüklediği yer, yurt, kimlik, yuva gibi kavramlarla özdeşleştirdiği ve toplumsal kimliği ile bütünleştirdiği çok yönlü bir oluşumdur. Oluşum aşamasında sosyal, siyasal, psikolojik ve ekonomik etmenler etkilidir. Mekânın algılanması insanın kendi zihinsel süreçleri ile ilgilidir. Bireyin mekâna yüklediği anlam onun mekâna olan aidiyet hissinin oluşmasına zemin hazırlar. Bütün bunlar sebebiyle mekân yapı itibarıyla çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir.⁹⁴ Günümüzde toplumların analiz edilmesi ve uygun dönüşümün sağlanması ve gelecek tasarımları için temel bir araç haline gelmiştir.⁹⁵ Toplumsal olan bütün ilişkiler zaman ve mekan bağlamında ortaya çıktığından dolayı mekân olmadan zamansallıktan söz edilemez.⁹⁶ Mekânı bir takım geometrik yapılardan ibaret gören anlayış, zamanla yerini mekanın toplumsallığına, psikolojik ve siyasi yönünün irdelenmesine bırakmıştır. Bu sebeple farklı mekân algıları oluşmuş literatürde iktidar mekânı, direniş mekânı, teknoloji mekânı vb. gibi çeşitli mekân türleri oluşmuştur.⁹⁷ Geçmişten günümüze kadar toplumlar değişip şekillendikçe fiziksel mekân da kültürel öğelere göre de dönüşüme uğramış ve insanların anlamlandırmasıyla da göreceli hale gelmiştir. Kültürü oluşturan da o toplumdaki insanlar olduğu için kültür,

92 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mek%C3%A2n>

93 Mehmet Zeydin Yıldız, “Küreselleşme Çağında Değişen Mekân Algılayışları”, içinde Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları,(Ankara: Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2011), 846.

94 <https://evrimagaci.org/mek%C3%A2n-nedir-yer-nedir-8031>

95 Yıldız, “Küreselleşme”, 847.

96 Anthony Giddens, “Modernliğin Sonuçları”, çev. Ersin Kuşdil, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994),

97 Yıldız, “Küreselleşme”, 848

mekânı tanıdık bir alana dönüştürür. Gelecek nesiller de bu dönüşüm dâhilinde kimlik edinirler.

Martin Heidegger, mekânı sadece bir yapı ile sınırlandırma düşüncesini dönüştürerek, etkileşim ve tecrübe alanı olarak açıklamıştır. Heidegger'in "Dünya içinde olmak" kavramı, bireyin mekânla olan ilişkisinin anlaşılmasını sağladığı söylenebilir⁹⁸.

Lefebvre mekânı politikadan ya da ideolojilerden ayırmanın mümkün olmayacağını ve mekânın siyasi ve ideolojik olduğunu vurgulamıştır.⁹⁹ "Tek bir şey değil, birçok şeyin arasındaki ilişkinin kurulmasıdır ve toplumsal faaliyetlerin bir ürünüdür demıştır. Mekân siyaset ve ideolojiden ayrı düşünülmediği için de her üretim biçimi ve her ideoloji kendi mekânını üretir".¹⁰⁰

John Urry ise mekânı içindekilerden ayrı, mutlak bir kendilik olarak görmenin yanlış olacağını, aynı şekilde sadece içinde yaşayanlara indirgenip kendiliğinin görmezden gelinemeyeceğini ifade etmiştir. Buna ek olarak mekânsal yapıların, toplumsal örgütlenme süreçlerinin de yegâne belirleyicisi olamayacağını savunmuştur.¹⁰¹

İnsan, etkileşim olmadan hayatını devam ettirebilen bir varlık değildir. Bu yüzden ki soyut veya somut her şekilde kültür üretip bunu etkileşimde bulunduğu her alana taşımaktadır. Bu etkileşim ve ilişkiler yumağı öncelikle dış dünyayla daha sonar ise zihinsel bir algı alanına dâhil olmaktadır. Somut süreçlerden soyut alana geçiş süreci insan var oldukça devam edecektir. Bu yüzden de mekân insan olmadan anlam kazanan bir oldu değildir. Dolayısıyla içinde bulunanlar tarafından algılanarak şekillenen bir düzlemdir.¹⁰² Bu sebeple de toplumsal değişim ve dönüşüm süreçleri içinde çeşitli anlamlar kazanabilen bir varlıktır. Harvey ise mekânların insanları, insanların da mekânları biçimlendirdiğini ve mekânın toplumsal süreçler devam ettikçe canlı bir mekanizma olduğunu öne sürmüştür.¹⁰³ Ayrıca fiziksel olan mekânla toplumsal mekânın ayrımını da yaparak her toplumsal faaliyetin kendi mekânını oluşturduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁴

98 Sevcan Güleç Solak, "Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1,(2017), 27.

99 Henri Lefebvre, "Mekânın Üretimi", çev. Işık Ergüden, (İstanbul: Sel Yayıncılık 2014),75.

100 Güleç Solak, "Mekân, Kimlik", 32.

101 John Urry, "Mekânları Tüketmek", çev. Rahmi Ögdül, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999),96.

102 Yıldız, "Küreselleşme", 848.

103 David Harvey, "Sosyal Adalet ve Şehir", çev. Mehmet Moralı, (İstanbul: Metis Yayınları, 2003), 11.

104 Harvey, "Sosyal Adalet", 34.

Mekândaki ilişki türleri cinsiyet ayrımını da beraberinde getirdiğinden mekânı da toplumsal cinsiyet üzerinden değerlendirmek mümkündür. Mekânda kurulan üstünlük, mekânın sahiplenilmesi ve inşasını doğrudan etkilemektedir.¹⁰⁵ Bu sebeple mekân cinsiyet perspektifiyle de ele alınmalıdır. Mekânla ilgili çalışmalarda kadınların konumuna değinilmesi 1970'lere dayanmaktadır. Kadınların kamusal alana dâhil olmasındaki artışlar mekân çalışmalarını toplumsal cinsiyet üzerinden değerlendirmeye alınmasını sağlamıştır.¹⁰⁶ Bütün bu tanımlamalara bakıldığında genel olarak mekânın iki özelliğinin ön plana çıkarıldığını ve mekân tanımının bu özelliklerle oluşturulduğunu görebiliriz. Ön plana çıkan bu özelliklere mekânın boş ve yansız olduğu ve bu diyalektikle sosyal biçimde üretildiği şeklindedir.¹⁰⁷ Mekân fiziksel ve toplumsal olarak her şekilde insan ürünüdür. Toplumlara ve kültürlere göre de şekillenmektedir. Önceki bölümlerde toplumsal cinsiyetin de toplumun dönüşüm sürecinde kültürel olarak ortaya çıktığı düşünülürse mekân ve toplumsal cinsiyet arasında sıkı bir bağlantı olduğu söylenebilir.

Kent, kavramsal olarak geniş tanımlamalar yapılan, farklı disiplinlerce ele alınan çok yönlü bir yapıdır. Fakat bu çalışmada belirli bir konu üzerinden kent ele alındığı için o doğrultuda bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır. TDK'ya göre şehir anlamına gelmektedir.¹⁰⁸ Kavramsal olarak ise yaşanan mekâna karşılık gelmekte olup, tarımsal olmayan üretimden sorumlu, dağıtım ve denetimin merkezi, belli teknolojik alt yapıya, nüfusa ve çok yönlülüğe sahip yerdir.¹⁰⁹ Kent kavramının idari ve demografik yönü olmasının yanı sıra sosyo-ekonomik ve kültürel yönü de baskındır. Belirli bir nüfus yoğunluğuna sahip olması kent kavramlaştırmasında tek başına yeterli görülmemektedir.¹¹⁰ Nitekim Max Weber kent için önemli olan kriterin siyasal ve ekonomik örgütlenmesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca herhangi bir saldırı anında savunma için kalesi, pazar yeri ve ekonomik özerkliği bulunması gerektiğini de eklemiştir.¹¹¹

105 Cevahir Ergül Güner, "Kadın Dostu Kent Uygulamalarının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023),27

106 Ayten Alkan, "Cins Cins Mekân", (İstanbul: Varlık Yayınları, 2017), 13.

107 Güleç Solak, "Mekân, Kimlik", 35.

108 <https://sozluk.gov.tr/>

109 İlhan Tekeli, "Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm", (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011),

110 Yusuf Pustu, "Küreselleşme Sürecinde Kent Antik Site'den Dünya Kentine", Sayıştay Dergisi, 1 Ocak 2006, (2006),<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61517/918914>

111 Max Weber, "Şehir", çev. Musa Ceylan, (İstanbul: Bakış Yayınları, 2003), 86.

Marks, üretim araçlarının toplandığı yer olarak tanımlarken, Durkheim iş bölümü ve dayanışma ile ilişkili olarak kent tanımlaması yapmıştır.¹¹²

Sosyal, ekonomik ve kültür açısından yapılan tanımlamada ise farklı meslek gruplarına, iş bölümüne ve çeşitli kültürlerle göre kurumsallaşan, homojen yapıya sahip karmaşık insan ilişkileri barındıran yerleşim alanları olarak kent kavramı tanımlanmaya çalışılmıştır.¹¹³ Bu tanımlamalarda dikkat çeken özellikler kentin belli bir nüfus ve yerleşme alanı büyüklüğüne sahip, tarımsal üretimin neredeyse hiç olmadığı, çeşitli insan gruplarının yaşadığı alanlar olmasıdır. Tarihsel süreçte çeşitli çalışmalarla kuramsal gelişimini ilerleten kent, değişken ve karmaşık sosyal ilişkiler yumağında davranış ve zihinsel dünyasını geliştiren insanın, ortak yaşam ilişkilerinin meydana geldiği mekânsal üründür demek kent tanımlamalarına aykırı bir tanım olmayacaktır.¹¹⁴

Kentlerin ortaya çıkışında ilk örnekleri olarak Antik Yunan Site'leri kabul edilir. Batı kaynaklarında kentin ilk örnekleri 'Polis'ler olarak kabul edilmiştir. Fakat Polis hem kent için hem de devler için kullanılan bir kavram olmuştur. Bu sebeple Polis çoğunlukla kent devleti olarak kabul edilmiştir.¹¹⁵ Polis ortaya çıkmadan önce Suriye bölgesinde de kıyı şeridinde ticaret yapan şehirler gelişim göstermiş fakat uygarlığın ilk adımlarının atıldığı Nil Nehri Mezopotamya bölgesinde kurulan şehirlerin toplumsal yapısına benzediği için Polis'le aralarında toplumsal farklar olmuştur. Zira Polis şehirleşmenin ilk adımı olmakla kalmayıp demokrasinin de temellerinin atıldığı yerleşim yeridir.¹¹⁶

Orta Çağ, feodalitenin de etkisiyle kentlerin gerilediği bir dönem olmuştur. Roma'nın yıkılmasıyla birçok Avrupa kenti özelliklerini yitirmişler fakat Haçlı Seferleri'yle bu kentler ticari yönden güçlenerek yeniden eski hallerine dönmüşlerdir.¹¹⁷ Modern anlamda kentler ise Sanayi Devrimi sonrası ekonomik, coğrafi, sosyolojik farklılıklarla beraber mekânsal dönüşümlerin meydana geldiği alanlardır.¹¹⁸ Hangi dönemde tanımlanırsa tanımlansın kent, kendi içinde bireyin mekânını oluşturmuştur. Tarihsel süreç içinde sosyolojik boyutuyla da insan hayatının devam ettiği mekânların

112 Pustu, "Küreselleşme", 130.

113 Ruşen Keleş, "Kentleşme Politikası".(Ankara: İmge Yayınları, 1998), 19.

114 Ahmet Yazar, "Kent Kültürü ve Kimliğine Tarihsel ve Kuramsal Bakış", Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (2015):8. [ps://www.researchgate.net/publication/328687551](https://www.researchgate.net/publication/328687551)

115 Pustu, "Küreselleşme", 132.

116 Pustu, "Küreselleşme", 132.

117 Gülşah Akçayır, "Belediyelerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamadaki Rolü: Kadın Dostu Kentler Projesi Kapsamında Yer Alan Büyükşehir Belediyeleri Üzerine Bir Araştırma", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 35.

118 Evin, "Kadın Dostu Kentler", 8.

toplumsal yapıdan bağımsız olamayacağı fikri, fiziki olduğu kadar toplumsal süreçleri de kapsayan kent ve mekân tanımlamalarına sebep olarak kentin çok boyutlu bir yapı içerisinde değerlendirilmesine olanak sağlamıştır.¹¹⁹

Küreselleşme ile beraber insanlığın dönüşümü de mekânsal dönüşüme sebep olmuştur. Dolayısıyla kentsel mekânlar da bu dönüşümden etkilenen yegâne mekânlar olmuştur. Ulus devletin sınırlarını aşan ticari ilişkilerin artması kentlerin konumlarını da güçlendirmiştir.¹²⁰ Böylelikle önceki dönemlerde sermaye, mal ve hizmet akışı devletler üzerinden yönetilirken kentlerin konumlarının güçlenmesiyle birçok kent belli alanlarda bağlı bulunduğu devletin de önüne geçmiştir. Örneğin günümüzde Tokyo, Londra, İstanbul vb. gibi büyük kentler ülkelerinden bağımsız olarak dünya ekonomi piyasasına yön vermektedirler. Bu da küreselleşme ile devletler arasındaki ekonomik ve fiziksel sınırların esnek hale geldiğini ve giderek önemsizleştiğini göstermektedir.

Modern kentler bünyesinde karmaşık toplumsal yapıları barındırmasıyla eski yapılarını kaybederek daha yüzeysel ve yapay form kazanmışlardır. Siyasi, sosyal, iktisadi ve demografik büyüme ve değişim, kentsel yaşam pratiklerindeki mekânlar üzerinde de etki göstermiş, yeni kamusal mekânları beraberinde getirmiştir.¹²¹ Bu çeşitli mekânlar kentte yaşayanların aidiyet hissettikleri alanlar olarak algılandıklarından kente çeşitlilik ve derinlik katmaktadırlar. Üniversiteler, tiyatrolar, sanat galerileri, kahvehaneler, restoranlar vb. gibi mekânlar kentliler için aynı zamanda sosyal olarak varlıklarını devam ettirdikleri ve sosyal tatmin sağladıkları alanlar olmuşlardır. Bu yönleriyle kentsel alanlar, kentte yaşayanların varoluşlarını tamamladıkları alanlar olarak görülmüşlerdir.¹²² Günümüz kentlerindeki bu çeşitli mekânlara ulaşım kolaylığı ve bu mekânların hızlı değişimi, değerlerde ve kurulan ilişkilerde belirsizliği ve güvensizliği ortaya çıkarmıştır. Bu durumu Harvey zaman mekân sıkışması olarak ifade etmiştir.¹²³

İletişimin küreselleşmesi ile sosyal bir küreselleşme de söz konusu olmuştur. Buna bağlı olarak mekânın da yeniden tesisi somuttan soyuta geçmiş ve sanal mekânlar oluşmuştur. Bu sanal mekânlar günümüzde yaşamsal faaliyetlerin sürdürüldüğü öncelikli

119 Funda Kemahlı Garipoğlu, "Kenti Toplumsal Cinsiyet Kavramıyla Okumak: Kent Mekânında Kadın", içinde Kentsel Siyaset, ed. Ahmet Yazar, (Ankara: Efil Yayınevi, 2021), 82.

120 Pustu, "Küreselleşme", 145.

121 Ömer Aytac, "Kent Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları", Mardin Artuklu Üniversitesi Mukaddime Dergisi, 8/1, (2017): 9. DOI: 10.19059/mukaddime.325935

122 Aytac, "Kent Metropol", 11.

123 Aytac, "Kent Metropol", 12.

mekânlar olmuşlardır.¹²⁴ Buna bağlı olarak da bu sanal mekânlarda sanat toplumlar oluşturmak küresel kapitalizmin bir eylemidir ve yeni bir toplum mekân algısı ve alternatif bir toplum oluşturulmaya çalışılmaktadır. Oluşturulan bu sanal mekânlar, dünyayı küresel bir köye dönüştürme yolunda ilerlemektedir. Mekânlar hem yapısal olarak hem de anlamsal olarak değişime uğramaktadır.¹²⁵

1.2.1. Kentsel Mekân Üzerine Kuramlar

Kentin ortaya çıkış ve ilerleyişi, bağlı bulunduğu toplumsal yapı ile yakından ilişkilidir. Bu sebeple kent farklı disiplinlerdeki çalışmalara konu olmuştur. Çünkü kentin karmaşık yapısı tek bir perspektifle sınırlandırılmamaktadır. Harvey, kent çalışırken karşılaştığı zorlukların kaynağının kentin karmaşık yapısından kaynaklı olduğunu ifade etmiştir.¹²⁶ Bu sebeplerden ötürü kentin toplumsal bir yapı olarak ele alınması gerekliliği sosyolojik olarak araştırma konularına dâhil edilip kent alanında birtakım kuramlar öne sürülmüştür. Bu kuramlar kendi içinde ele alınış biçimiyle klasik kuramlar, Chicago Okulu kuramı ve eleştirel kuramlar olarak takip eden bölümlerde incelenip açıklanmaya çalışılacaktır.

Klasik kuram olarak ifade edilen kuramda kent, toplumsal yapıdan ayrı tutulmadan, kapitalizme geçilen dönemin bir ürünü olarak değerlendirilmiştir.¹²⁷ Bu kuramın öncüleri Karl Marks, Friedrich Engels, Max Weber, Emile Durkheim ve Ferdinand Tönnies olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanayileşme ile mekândaki dönüşümler, kırsal düzenin de bozulmasına, kırdan kente göçün hızlanmasına ve böylelikle Orta Çağ kentlerinde yapısal farklılaşmaya yol açmıştır. Nüfus artış hızı ve sanayileşme ile gelen sermaye birikimi mekânsal kapasitenin üstüne çıktığı için bu kargaşayı önlemek adına modern kent yeniden inşa edilmek durumunda kalmıştır.¹²⁸ Bu yeni yapıyı açıklamaya çalışan düşünürler organizasyonel bir değişimden bahsetmişlerdir. Tönnies sanayi öncesi topluluk organizasyon yapısı ile sanayi sonrası oluşan gönüllü kent organizasyonun yapısını değişimin temeli olarak ele

124 Yıldız, “Küreselleşme”, 858.

125 Yıldız, “Küreselleşme”, 859.

126 David Harvey, “Asi Şehirler”, çev. Ayşe Deniz Temiz, (İstanbul: Metis Yayınları, 2013), 32.

127 Seçil Özdemir Metlioğlu, “Kapital Birikim Süreçleri ve Kent Kuramları”, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 14/33,(2021), 187. DOI Number: 10.12981/mahder.869440

128 Özdemir Metlioğlu, “Kapital Birikim”, 188.

almıştır.¹²⁹ Durkheim’ın kent tanımı ise iş bölümü ve dayanışma kavramları üzerinden ifade edilmiştir. Ona göre iş bölümü nüfus yoğunluğu ile ifade ettiği ‘özdeksel yoğunlukla’ ve toplumda yaşayanlar arasındaki etkileşimi ifade ettiği ‘tinsel yoğunluk’ arasındaki etkileşim sayesinde artmaktadır. Fakat kentleşme sürecini belirleyen, toplum içindeki üyelerin etkileşimi diye tanımladığı tinsel yoğunluktur.¹³⁰ Kent ve toplumu ayrı ayrı düşünmenin yanlış olacağını, toplumu ifade eden tanımlamalarda akla büyük ölçekli kent gelmesi gerektiğini, içinde bulunulan toplumda iş bölümü arttıkça yerelliğin de aynı şeklide azalacağını ve önemsiz olacağını ifade etmiştir.¹³¹

Marks, Engels ve Weber ise bu yeni oluşumu anlamlandırmak için kapitalist sistemin ortaya çıktığı tarihsel süreci ve sistemin işleyişini ele almışlardır.¹³² Engels sanayi kentlerindeki kapitalist süreçlerin çok boyutlu geliştiğini ve büyük şehir sorununu ele almıştır. Kapitalist sorunların giderek kendini gösterdiği ve kentin artık yaşanılmaz hale geldiği dönemler klasik kent kuramcılarının kent üzerindeki düşüncelerinin yoğunlaştığı dönem olmuştur.¹³³ Engels, kenti ele aldığı eserlerinde kentteki barınma sorununa da dikkat çekmiştir. Bu sorunun kentsel yaşamdaki etkileri, çözüm önerileri ve devletin bu noktada nerede durduğu, işçi sınıfının üstlendiği rolleri ele almıştır.

Marks ise kenti tanımlarken üretim araçlarının ve sermayenin toplandığı ve dönüşümünün sağlandığı yerleşim alanı ifadesini kullanmaktadır. Kent, iş bölümünün arttığı, yüksek zevklerin barındığı yerler olduğu için artık kırsal alanda yaşamaya çalışmanın akıl dışı olacağını ifade etmiştir.¹³⁴ Zenginlik kaynağı artık toprak değil emektir ve temel ihtiyaçların karşılanması emekle sağlanmaktadır. Ayrıca kent sadece üretim gücünün toplandığı değil, topraktan kopuk ve sadece kapitalist süreçlere dayanan yerleşmedir ve bu yüzden de sınıfsallaşmaya müsaittir.¹³⁵ Kentteki karmaşa ve yoksulluğun oluşması da kapitalist oluşumla birlikte gelmekte, bu sorunun çözülmesi içinse toplum olarak topyekûn bir değişim gerçekleşmesi gerekmektedir.¹³⁶

129 Hatice Kutuluş, “Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi”, içinde Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları, (İstanbul: Örgün Yayınevi, 2013), 178.

130 Özdemir Metlioğlu, “Kapital Birikim”, 188.

131 Ruşen Keleş, “Kentleşme Politikası”, (Ankara: İmge Yayınları, 2010), 120.

132 Kurtuluş, “Kent Sosyolojisi”, 178.

133 Özdemir Metlioğlu, “Kapital Birikim”, 188.

134 Keleş, “Kentleşme”, 119.

135 Keleş, “Kentleşme”, 119.

136 Keleş, “Kentleşme”, 119.

Weber'in bakış açısına göre ise kent kavramı ekonomik ve siyasi oluşumlar temeline dayanmaktadır.¹³⁷ Kent, ekonomik olarak ticari ilişkilerle öne çıkan, politik olarak ise özerk bir konumda olan yerleşim alanıdır. Kapitalizmin doğuşuna ve yurttaşlık bilincine sahip olmada uygun ortam hazırlar. Belli bir hukuk düzenine, yöneticiye, Pazar yerine ve kaleye sahip olmalıdır.¹³⁸ Bu çerçevede kenti iki şekilde ele alır. Bunlardan ilki antik ve orta çağdaki ticaret kentidir ki bunu tüketim kendi olarak ifade etmiştir. İkisi ise kentin ihraç edeceği kadar üretim yaptığı ve çeşitli zanaatların yapıldığı üretim kentidir.¹³⁹ Weber'in kuramında kent bir kaleye ve askeri güce sahip olduğu için siyasi bir oluşumdur. Aynı zamanda tarımdan ziyade ticaret merkezidir. Kette yaşayan yurttaşların hak ve görevlerini yerine getirmeleri özelliğiyle Batı kentlerinin, kale ve Pazar yerine sahip olması özellikleriyle de Doğu kentlerinin harmanlanması ile ortaya çıktığını belirtmiştir ve sadece kapitalizm sorununun bir parçası olarak değerlendirmiştir.¹⁴⁰ Marks ve Weber'in kent üzerine düşüncelerindeki ortak yön her ikisinin de kenti tarihsel süreç içinde ele alıp, toplumu siyasi, ekonomik ve kültürel olarak bir bütün şeklinde görmeleridir. Kuramlarındaki fark ise Marks'ın toplumu irdelerken ekonomik bireyselliğe dikkat çekmesi iken Weber'in kültürel ve siyasi tutumların birey üzerindeki etkisine dikkat çekmesi olmuştur.¹⁴¹ Her iki düşünür de kentsel sorunlar için belirli bir kent teorisi üretmemişlerdir.

20. yy başlarında ABD'de ortaya çıkan Chicago Okulu ile gelişen kent sosyolojisi, kendinden önceki dönemde kenti ve kentsel yaşamı doğrudan ele alan George Simmel'in kültürel yaklaşımından hareketle geliştirilmiştir. Simmel, mekân, kent ve kentleşmeye dair ilk analizleri yapan yazarlardan biridir.¹⁴² Simmel, kenti klasik kuramcılarının değişen toplum, iş bölümü, kentsel yaşama eklemlenme, kapitalist sistem analizi gibi yoğunlaştıkları konular üzerinden değil, modernite üzerinden ele almıştır. Bu yüzden kuramının merkezinde kentin kuruluş ve gelişimi değil, kent hayatının insanlar üzerindeki etkisi vardır.¹⁴³ Sosyal olarak geniş ve karmaşık kent hayatında birey sürekli değişime maruz kalmaktadır ve bu değişime uyum sağlamak için kendince bir mekanizma

137 Rana Aslanoglu, "Kent, Kimlik ve Küreselleşme", (Bursa: Asa Kitapevi, 1998),

138 Weber, "Şehir", 86.

139 Keleş, "Kentleşme", 120.

140 Keleş, "Kentleşme", 121.

141 Özdemir Metlioğlu, "Kapital Birikim", 190.

142 Özdemir Metlioğlu, "Kapital Birikim", 190.

143 Selahattin Yıldırım, "Dünyada ve Türkiye'de Büyük Kent Yönetimi Üstüne", (Ankara: Çankaya Belediyesi, 2014), 138.

geliştirmek durumundadır. Bu sebeple de duygusal değil mantık çerçevesinde hareket etmelidir.¹⁴⁴ Simmel'in bu çıkarımlarıyla kuramları şekillenen Chicago Okulu, kenti sosyolojik olarak ele alan ilk kuramsal çerçeveyi meydana çıkarmıştır.¹⁴⁵ Bu okulun meydana çıkmasındaki en önemli etken ise Chicago kentinin kuruluşundan itibaren çok hızlı bir şekilde büyümesi, ticaret ve finans merkezi konumuna yükselmesi olmuştur.¹⁴⁶ Bu özellikleriyle birçok araştırmacının araştırmalarına konu olmuştur. Kentsel hareketleri gözlemlene yoluyla ele alış biçimi kentleşme ve kent sosyolojisi alanında farklı bir yerde konumlanmasına sebep olmuştur.¹⁴⁷ Bu okulun temsilcileri sosyal grupların rekabeti sonucu kentlerde genişleme sağlandığı iddiasında bulunmuşlardır. Merkezi ele geçirme, merkeze hükmetme kentlerde yayılmaya sebep olmuştur. Ayrıca kent, bireylerle şekillenen bir oluşumdur.¹⁴⁸ Kenti sistematik bir biçimde ele alan İlk kent sosyolojisi kuramı olan 'ekolojik kent kuramı' bu dönemde ortaya çıkmıştır.¹⁴⁹ Bu kuramda kentlere yerleşen insanların çevresel uyum süreçleri, hayvan ve bitkilerin bulundukları çevreye uyum sağlama süreçleriyle ilişkilendirilip benzerlik kurularak, kentteki insanların kente nasıl uyum sağlamaya çalıştığı açıklanmaya çalışılmıştır. Yerleşim şekli, yapılanma ve örgütlenme biçimi gibi kriterlerle bu kuram şekillendirilmiştir.¹⁵⁰ Bu yaklaşıma göre farklı ekonomik ve yaşamsal fonksiyonlara sahip alanlar kentin yapısını oluşturmaktadır. Bu alanların her biri ise kendi içinde kurumları ve kişilikleri barındırmaktadır.¹⁵¹ Bu kurama getirilen eleştiri kent toplumunu mekânsal olarak kategorize ederek çözümlemeye çalışmış olmasıdır.

Yakın dönemlerde 1960'lı yılların sonuna doğru Amerika ve Batı Avrupa kentlerinde öğrenciler, feminist gruplar ve çeşitli çevre gruplarının protestolarının çatışmalara sebep olduğu bir dönem yaşanmıştır. Bu protestoların sebepleri, Batılı kapitalist toplumlardaki adaletsiz güç ve kaynak dağıtımı olmuştur. İnsanlar kendilerini kente yabancı hissederek kent için alınan kararlarda etkin olmadıklarını düşünmekteydiler. Görünmeyen bir güç tarafından yönetiliyor olma düşüncesi, kent sosyolojisindeki geleneksel teorilerin açıklayamadığı bir durum olduğu için Weber'in çatışma teorisine

144 Özdemiş Metlioğlu, "Kapital Birikim", 191.

145 Aslanoğlu, "Kent, Kimlik", 65.

146 Gencay Serter, "Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram", Planlama Dergisi, 33/2(2023), 68. DOI: 10.5505/planlama.2013.98608

147 Özdemiş Metlioğlu, "Kapital, Birikim", 192.

148 Özdemiş Metlioğlu, "Kapital Birikim", 192.

149 Serter, "Şikago", 70.

150 Özdemiş Metlioğlu, "Kapital, Birikim", 192.

151 Ayten Alkan, "Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı", (Ankara: Dipnot Yayınları, 2005),

yönelim olmasına sebep olmuştur. Bunlardan biri de Ray Pahl'ın kent idareciliği tezi olmuştur.¹⁵² Pahl, Weber'in gelişmişlik düzeyi yüksek sanayi toplumlarındaki bürokrasi gücünün olduğunu öne süren tezinden yola çıkarak, kenti idare eden bürokratların kentteki kaynak dağılımını kontrol ettiklerini, kentleri planlayıp, paraların nerelerde harcanacağına, park, konut ve eğlence mekânlarının yerlerine dahi sadece onların karar verdiğini ve kentte yaşayan insanların kent üzerinde herhangi bir söz hakkına sahip olamadıklarını ifade eder. Yani her ne kadar seçim bizim gibi gözükse de gerçek güç herkesin yaşam şeklini dahi etkileyen kararlar alan resmi bürokratların elindedir. Sadece kamu değil, özel kesimdeki yöneticiler de bu gücü paylaşmaktadır. Pahl'a göre günümüzde gerçek güç artık piyasa güçleri değil, kamu ve özel sektör yöneticileridir. Kent idareciliği kuramı ile de kentsel karar alma mekanizmalarının kimin tekeline olduğunu belirtmiştir.

1.2.1.1. Eleştirel Kuramlar: Henri Lefebvre

1970'lere kadar modern kenti açıklamak için kullanılan kuram Chicago Okulu'nun ileri sürdüğü ekolojik kuram olmuştur. Kentler sosyolojik boyutuyla ele alınmış, toplumsal bir mekân olarak tanımlanmıştır. Fakat zaman içerisinde kentin hızla büyüyüp çevresini sosyal ve mekânsal açıdan etkilemesi konusunda yetersiz kalmıştır.¹⁵³ Eleştirel kuramda hâkim ideoloji eleştirisi hem kentlerin kendi içinde iktidar, eşitsizlik ve sömürüyü hem de kentler arasındaki durumu inceler.¹⁵⁴ Mekân insandan uzak değil, bilakis toplumsal süreç içinde insan tarafından şekillenmiş bir olgudur. Bu yüzden de mekân, içerisinde eşitsizlikleri, sınıf farklarını, güç ilişkilerini ve kentsel hakları barındırır. Eleştirel kent kuramcıları kenti ele alırken bu kavramlar üzerinden teorik inşada bulunmuşlardır. Eleştirel kuramcıların bakış açısına göre kent, bütünsel bir mekân olmaktan ziyade parçalı ve çelişkili bir görünüme sahiptir.¹⁵⁵ Kent içindeki çelişki ve zıtlıkları barındırmayan bir kent kuramı tek yönlü ve pozitivist bir algının dışına çıkmayacaktır. Bu bağlamda kent mekânının siyasi, ideolojik süreçlerle birlikte ele alınması gerekliliğini savunan Marksist düşünce teorisyenleri mekânı toplumsal olanla

¹⁵² Sosyoloji.com

¹⁵³ Fuat Güllüoğlu, "Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 21/3 (2012): 5.

¹⁵⁴ M.Enes Karafak, "Eleştirel Kent Teorisi Üzerine Bir İnceleme", (15.05.2021), <http://www.toplumveutopya.com/elestirel-kent-teorisi-uzerine-bir-inceleme-m-enes-karafak/>

¹⁵⁵ "Eleştirel kent".

ilişkilendiren yaklaşımlar öne sürmüşlerdir¹⁵⁶. Mekân üzerindeki çalışmaların artmasıyla Marksist gelenekten Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey eleştirel kuram çalışmalarında öne çıkan isimler olmuştur. Kentin kapitalist üretim süreçleriyle beraber mekân sosyolojisi çerçevesinde incelemek gerekliliğini savunmuşlardır. Kentin toplumsal bir ürün olma yönü üzerinde duran Lefebvre, Castells ve Harvey kapitalizmin kent mekânında toplumsal olarak yarattığı değişimlerin etkilerini politik ekonomik çerçevede incelemiştir.

Lefebvre mekân tanımı yaparken toplumsal bir ürün olduğunun altını çizerek aynı zamanda her üretim biriminin kendi mekânını oluşturacağını da ifade etmiştir.¹⁵⁷ Böylelikle mekânın durağan olmayan ve birikimli ilerleyen yapısına da dikkat çekmiştir. Ona göre mekân ve kapitalist etkileşim birbirine bağlıdır. Kapitalizm mekâna yerleşip değişen koşullar altına kendi devamlılığını sağlamaktadır.¹⁵⁸ Bu yüzden mekânın yeniden üretimin oluşmasında belirleyiciliği olduğu için mekânsal bir dönemselleştirmeye başvurmuştur.¹⁵⁹ Bu dönemselleştirmede bahsi geçen mekân tanımları mutlak, kutsal, tarihsel, soyut, çelişkili ve diferansiyel olarak kategorize edilmiştir. Mutlak mekân olarak ifade edilen mekân tarihin toplumsal olarak başladığı doğal, tarımsal, köylülerin topraktan üretim yaptıkları alanlardır.¹⁶⁰ Mutlak mekân doğallıktan henüz uzaklaşmamış doğayla insanın ilk bütünleştiği mekândır. Tasarlanan değil yaşanan aynı zamanda temsil mekânı değil mekân temsili olmasıyla, insan tahakkümü ile doğal bağlamından kopmamış mekânlardır.¹⁶¹ Lefebvre mutlak mekânı tanımlarken çok geniş bir çerçeveden ele almaktadır. Hatta mutlak mekân ve kutsal mekân ayrımı da çok net olmadığından kutsal mekânla mutlak mekânın karıştırılma olanağı yüksektir. Kutsal mekân olarak bahsedilen mekânın ilk şehir devletlerinin kurulduğu döneme denk geldiği ifade edilebilir. Bir taraftan siyasal iktidar eliyle doğal bağlamdan çıkması fakat diğer taraftan yine de doğal olarak algılanıyor olması bu mekânın paradoksunu ifade etmektedir.¹⁶² Bu mekân dinsel olduğu kadar aynı zamanda siyasal mekândır. Çünkü kutsal mekânın bulunduğu toplumlarda idari kesim de bu özelliğe sahip sitelerde toplanmış ve böylelikle

156 Kemahlı Garipoğlu, "Kent Toplumsal Cinsiyet", 82.

157 Lefebvre, "Mekânın Üretimi", 23.

158 Güllüoğlu, "Kent Sosyolojisi", 14.

159 Husik Ghulyan, "Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 26/3 (2017):4.

160 Lefebvre, "Mekânın Üretimi", 245.

161 Lefebvre, "Mekânın Üretimi", 247.

162 Ghulyan, "Lefebvre", 7.

kutsal mekânın maddi genişlemesi söz konusu olmuştur.¹⁶³ Doğal olarak önceki mekân da genişleyen mekânın tahakkümüne maruz kalmıştır. Bu genişleme ve yeniden üretim doğallıktan uzaklaşıp kurmaca mekâna dönüştürüyor olsa da yine de mutlak olarak kabul edilmektedir ve bu mutlaklık doğadan değil kutsiyetten kaynaklanmaktadır.

Mutlak ve kutsal mekânın parçalanmasıyla tarihsel süreç içinde birikim mekânlarının tahsis edilmesine sebep olmuştur. Tarihsel ve soyut mekânlara zemin hazırlamıştır.¹⁶⁴ Parçalanmış bu mekân üzerinde geliştirilen ticari ilişkiler mekânı birikim mekânlarına çevirerek Batı'nın tarihsel şehirlerini oluşturmuştur.¹⁶⁵ Soyut mekânlar ise savaş ve şiddet ürünü, siyasi ve kurumsal olarak ifade etmektedir. Soyut mekânın daha çok siyasi boyutuna dikkat çekmektedir. Aristokrat ve Burjuva arasındaki politik ve toplumsal uzlaşmadan doğduğu ifade edilmektedir.¹⁶⁶ Soyut mekân aynı zamanda çelişkili mekânı da beraberinde getirmektedir. Soyut mekânın kapitalist süreç içindeki çelişkilerinden oluşan çelişkili mekân, niteliksel ve niceliksel olarak üretimde emek sermaye çelişkisine dayandırılmaktadır. Örneğin tüketim mekânından, mekânı tüketmeye doğru evrim niteliksel bir çelişkiyi doğurmaktadır.

Lefebvre'ye göre mekân hakkında deneyim elde etmek için üç temel unsur gerekmektedir ki bu unsurlar algılanan, tasarlanan ve yaşanan unsurlardır.¹⁶⁷ Bu unsurların mekânın incelenmesi ve anlamlandırılmasında kolaylık sağlayacağını ifade etmektedir. Algılanan mekân, günlük yaşam pratikleri içinde yer edinen, üretimi içeren mekânsal pratiklerdir. Bireyin gündelik yaşamı içinde iş, özel hayat ve boş zaman için ayırdığı mekânlar, algılanan mekân içinde kendine yer edinir.¹⁶⁸ Tasarlanan mekân, mekân temsilleri olarak ifade edilmiştir. Yani algılanan mekânı tasarlayanların (mimar, planacı, mühendis vb.) tanımladığı mekândır.¹⁶⁹ Yaşanan mekân ise temsil mekânı olarak ifade edilmeye çalışılsa da diğerlerine nazaran daha zor saptanabilecek bir olgudur. Çünkü algılanan ve tasarlanan mekân gibi tutarlılık ve bağlantı mecburiyeti yoktur.¹⁷⁰

163 Ghulyan, "Lefebvre", 7.

164 Lefebvre, "Mekânın Üretimi",

165 Lefebvre, "Mekânın Üretimi", 77.

166 Lefebvre, "Mekânın Üretimi", 294.

167 Ghulyan, "Lefebvre", 21.

168 Adile Arslan Avar, "Lefebvre'nin Üçlü –Algılanan, Tasarlanan, Yaşanılan Mekân- Diyalektiği", Dosya Dergisi, Aralık 2009. <http://www.mimarlarodasiansankara.org/dosya/dosya17.pdf>

169 Avar, "Lefebvre", 11

170 Ghulyan, "Lefebvre", 23.

Temsil mekânları özgürleştirici mekânlar olabilir ve pratikte algılananı altüst edebilir. Basit örneklerle bu karmaşık algıyı somutlaştırmak gerekirse karnavallar, LGBT yürüyüşleri temsil mekânlarına örnek teşkil edebilir demek yanlış olmayacaktır. Temsil mekânı, toplumsal yaşamın yer altı denilebilecek gizli yanlarını yansıtmaktadır.¹⁷¹ Tam anlamıyla tanımlanamayan, bulanık mekândır ve bu yönüyle yaşanan mekân ve tasarlanan mekân tarafından baskılanmaya çalışılır. Bu üç mekân algısı birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Çünkü birbirleriyle sürekli etkileşim ve çelişki içindedirler.¹⁷²

İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan toplumsal dönüşümle beraber çalışmalarının odağına kırsal yaşamın tarihini alan Lefebvre, giderek kent yaşamının giderek yaygınlaşmasına binaen kent sorununa da değinmiştir. Mekanın Üretimi ve Kent Hakkı adlı eserleriyle eleştirel kent araştırmaları sürecini devam ettirmiştir. Kentsel araştırmalar ve insan hakları gibi kavramlara eleştirel yaklaşarak ‘kent hakkı’ kavramını ortaya koymuştur.¹⁷³ Kenti bir meta haline getiren ve merkezileşmesine izin vermeyen sanayiileşme, kent toplumunu meydana getirmekteydi. İşçi sınıfı ise kent özeğinden uzaklaştırılarak çevreye yöneltilmekteydi ve bu da kent bilincinin kaybolması sebepten oluyordu.¹⁷⁴ Dağıtılan işçi sınıfının yerini egemen sınıflar alıyor ve kent, egemen sınıfın bir enstrümanı haline geliyordu. İşçi sınıfını dağıtmak için kullanılan bu enstrüman Lefebvre’nin çalışmalarına konu olmuştur ve işçi sınıfının kendi potansiyelini ortaya koyması ve devrimci bir tavırla kent insanı kavramını ortaya çıkarmasını belirtmiştir.

Eleştirel kent kuramları içinde öne çıkan isimlerden biri olan Lefebvre, kuram dâhilinde daha çok mekân tanımlamalarına odaklanmış, kentsel mekânı tarihsel ve toplumsal bir ürün olarak ele almıştır. Mekânın tarihsel süreçlerle şekillenmesinin siyasi süreç içinde gerçekleştiğini ve bu süreç içinde cinsiyet temelli iş bölümünün ortaya çıkardığı iktidar örüntülerinin mekân inşasında etkin olduğunu vurgulamıştır.¹⁷⁵ Bu sebeple toplumsal yapıya eklemlenmiş cinsiyet rolleri, toplumsal mekânın cinsiyetçi yönüne de işaret eder.¹⁷⁶ Bu sebeple mekân, sadece soyut mekân olmaktan çıkıp, aynı zamanda toplumsal ilişkiler üzerinde belirleyici etkisi olan mekâna dönüşmektedir.

171 Avar, “Lefebvre”, 13.

172 Ghulyan, “Lefebvre”, 25.

173 Cihan Kaymaz, “Henri Lefebvre’nin Müdahaleleri: Kentsel Haklara Karşı Kent Hakkı”, *Alternatif Politika*, 2021. <https://doi.org/10.53376/ap.2021.26>

174 Kaymaz, “Henri Lefebvre” 760.

175 Lefebvre, “Mekânın Üretimi”, 24.

176 Kemahlı Garipoğlu, “Kent Toplumsal Cinsiyet”, 83.

1.2.1.2. Manuel Castells

Lefebvre'nin mekân ve toplumsal ilişkiler bağlamında diyalektik bir sistemle açıkladığı kent mekânı yine Marksist geleneğe bağlı diğer bir isim olan Manuel Castells'te de toplumun kendisi olarak ifade edilmiştir.¹⁷⁷ Kenti, eğitim sağlık vb. gibi kolektif tüketimin, işgücünün yeniden üretiminin, toplumsal hareketlerin mekânı olarak tanımlamıştır.¹⁷⁸ Ona göre kent, toplumsal yapının mekânda yansımasıdır ve toplumsal teorisinin bir parçası olmayan mekânsal teori mümkün değildir.¹⁷⁹ Mekânı doğal ve kültürel yönleriyle analiz etmek yerine, sosyal yapıyı analiz etmek gerektiğini ve mekânın içeriğinin sosyal yapıyla birlikte tanımlanması gerekliliğini ifade etmiştir.¹⁸⁰

Kent tanımını kolektif tüketim üzerinden tanımlayan Castells, eğitim, sağlık, konut gibi ihtiyaçları karşılamanın emeğin yeniden üretimi için gerekli olduğunun altını çizmiştir. Yeniden üretimin devamlılığının sağlanması için devlet, kamusal hizmetlerin, ucuz ve güvenli ulaşımın devamlılığını sağlayarak, yeniden üretim sürecini oluşturan işçilerin işe yeniden hazır hale gelmelerine aracılık etmelidir.¹⁸¹ Kolektif tüketimi bünyesinde barındıran hizmetlerin kent mekânında sistematik bir şekilde devam etmesinin sermaye birikiminin devamlılığını sağlayacağını, bu hizmetlerden yararlanmak isteyenlerin ise kente yerleşip ve nüfus artışını sağlamalarıyla birlikte de emeğin yeniden üretimi maliyetini düşüreceğini ifade etmiştir.¹⁸² Castells'e göre bu süreç kentin mekânsal oluşumunun sebebidir.¹⁸³ Kentsel mekâna kolektif tüketim üzerinden yaklaşma sebebi ise çeşitli gelir seviyesinden insanların kente yerleşmesini örgütleyen sistemi açıklama çabasıdır.¹⁸⁴ Kentsel mekândaki bölünmelerin sebebi kolektif tüketim araçlarından sorumlu olan devlettir. Castells'in, kentin ayırt edici özelliğini ifade eden görüşler arasında gösterilmesinin sebebi farklı bağlamda olsa bile kenti tüketim ile ilişkilendirmiş olmasıdır.

177 Manuel Castells, "Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür, 1.Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi", çev. Ebru Kılıç (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 546.

178 Güllüpinar, "Kent Sosyolojisi", 15.

179 Doğan Bıçkı, "Harvey ve Castells'de Kent Sorunsalı: Politik Ekonomi Vizyonu ve Sınırlılıkları", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7/11 (2006): 119. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/issue/23101/246774>

180 Bıçkı, "Harvey ve Castells", 119.

181 Güllüpinar, "Kent Sosyolojisi", 16.

182 Kemahlı Garipoğlu, "Kent, Toplumsal Cinsiyet", 84.

183 Manuel Castells, "Kent, Sınıf, İktidar", çev. Asuman Erendil, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi, 1997), 32.

184 Bıçkı, "Harvey ve Castells", 120.

Castells'in kuramına yönelik getirilen bir eleştiri, devlete baskın bir rol yüklemesidir. Devletin kolektif tüketim süreçlerini sürdürme gerekliliği ve bu yönde devlet müdahaleleri eleştiriye sebep olmuştur. Castells dağılımdaki olumsuzluklardan bahsetmektedir fakat kamusal alandaki hizmet dağılımı her zaman ve her yerde olumsuz olmasını varsaymanın doğru olmayacağı düşünülmektedir.¹⁸⁵ Diğer bir eleştiri ise kenti sadece kolektif tüketim ekseninde sınıflandırması ve devleti de yegâne sağlayıcı unsur olarak görmesidir. Çünkü kolektif tüketim özel sektör tarafından da sağlanabilecek hizmetleri içermektedir. Ayrıca her ülke için bu karşılaştırmayı yapmanın sağlıklı olmayacağı ve her kentin de bütün kolektif tüketim süreçlerini layıkıyla yerine getirmesinin pratikte pek mümkün olmayacağı eleştiriler arasındadır.¹⁸⁶ Günümüzde çoğunlukla devletin kolektif tüketim hizmetlerinin sağlayıcı olmaktan çekindiği ve bu hizmetleri özel sektöre devrettiğini görmekteyiz. Castells'e yöneltilen diğer bir eleştiri ise üretim tüketim dengesinin kurulmamış olmasıdır. Yani sadece tüketim odaklı bakış açısıyla hareket edip üretim ve tüketimi ayrık bir durum olarak değerlendirmiş olmasıdır.¹⁸⁷ Castells, daha sonra kaleme aldığı *The City and The Grassroots* eserinde bu eleştirileri dikkate alarak kapitalist toplumun gelişiminin mevcut teoriyi yetersiz kıldığını, aralarında kendinin de bulunduğu Marksçıların kenti sermayenin mantığıyla değerlendirdiklerini ifade ederek öz eleştiri yapmıştır.¹⁸⁸

1.2.1.3. David Harvey

Kapitalist üretim ilişkileri üzerinden kenti ele alan David Harvey, sermayenin, üretimin ve toplumsal yapının arasındaki örgütlenmeyi kentsel mekân ile ilişkilendirmiştir. Ona göre mekân toplumsal boyutu yanında coğrafi ve siyasal olarak da algılanan, üretim faaliyetiyle öne çıkan, sermaye birikimi sağlamak amacıyla coğrafi olarak genişlemeyi hedefleyen, hem yeni hem ucuz kaynakları bulmayı da içeren bir kavramdır.¹⁸⁹ Bu bağlamda mekân kavramının içeriğini, toplumsal yapılar tarafından iş bölümünün örgütlenmesi, kapitalist toplumsal ilişkiler ve kurumsal düzenlemeler oluşturmaktadır.¹⁹⁰ Mekânı insanın varoluşunun temel gereksinimlerinden biri olduğunu

185 Bıçkı, "Harvey, Castells", 121.

186 Mark Gottdiener, "The Social Production Of Urban Space", (ABD: University of Texas Press, 1988), 140.

187 Bıçkı, "Harvey, Castells", 122.

188 Manuel Castells, "The City and The Grassroots: A Cross-Cultural Theory of Urban Social Movements", (Los Angeles: University of California Press, 1983), 298.

189 David Harvey, "Yeni Emperyalizm", çev. Hür Güldü (İstanbul: Everest Yayınları, 2008), 97.

190 Kemahlı Garipoğlu, "Kent Toplumsal Cinsiyet", 84.

öne süren Harvey, mekân-zaman kavramı üzerinden politik-ekonomik süreçlerle sosyo-kültürel süreçler arasında bağlam kurmaya çalışmıştır.¹⁹¹ Üretimin örgütlenmesinde ve sosyal ilişkilerin oluşmasında mekânın rolü kentsel yapıyla ifade edilebilmektedir. Kentsel yapının kurulması üretim ilişkilerindeki örgütlenmeyi ve sosyal ilişkiler ağının gelecekteki gelişimini etkilemektedir.¹⁹² Mekânsal değişim gelir dağılımındaki değişime de sebebiyet verebilir. Örnek verilecek olursa bir ekonomik faaliyetin yerinin değişmesi iş olanaklarının değişmesini de etkileyebilmektedir. Barınma mekânının değişimi konut fırsatlarını da etkileyebilir.

Harvey'e göre kent oluşumu, kapitalist sistemin sürekli devam eden maksimum kazanç arayışının çıktısıdır. Mekânı biçimlendirenin kapitalist güçlerin yer seçimleri olduğu ifade etmiştir. Buradan da Harvey'in kente bakışını, mekânın örgütleniş biçimi ve politik süreçler arasında bir bağ olduğu düşüncesi çerçevesinde şekillendirdiği söylenebilmektedir. Bu bağlamda mekânı, kapitalist üretim örüntülerinin devamlılığını sağlama görevi üstlenen bir araç olarak tasvir ettiği ifade edilebilmektedir. Böylelikle kentler de kapitalizmin sermayesi olarak görülebilmektedir. Her malın bir kullanım ve bir mübadele değerinin olduğunu ifade eden kapitalist sistemden hareketle kentleri bu değerler üzerinden analiz etmiş ve coğrafi mekân inşasında sermayenin kendi yeniden üretimini sağlama amacının ön planda olduğu söylemiştir.¹⁹³ Daha önce Lefebvre'nin kent kuramında bahsi geçen kent hakkı kavramından da bahsedilmektedir. Harvey'e göre kent hakkı, kente ilişkin hakların kullanımından öte bir durumdur ve kenti değiştirerek kendini değiştirmekle ilgili bir durumdur.¹⁹⁴ Bireysel bir haktan ziyade toplumsal bir haktır çünkü dönüşüm sürecini şekillendirmek ortak bir gücün ürünüdür. Öncelik ise toplumsal adaletin sağlanması olmalıdır. Zira kette eşit yaşama hakkı ön planda olmalıdır. Bu noktada da kadınların kentte var olma mücadelesi ortaya çıkmaktadır. Harvey Asi Şehirler adlı eserinde çeşitli toplumsal grupların kentsel haklardan yararlanması boyutunu detaylıca ele almıştır.

Mekân, üretimin örgütlenmesi ve aynı zamanda toplumsal ilişkilerin belirginleşmesi açılarından önemli bir role sahiptir ve kentsel yapıda kendine ifade alanı

191 David Harvey, "Postmodernliğin Durumu", çev. Sungur Savran (İstanbul: Metis Yayınları,1999), 227.

192 Bıçkı, "Harvey, Castells",116.

193 Kemahlı Garipoğlu, "Kent Toplumsal Cinsiyet", 84.

194 Harvey, "Asi Şehirler",

bulmaktadır. Harvey'in kuramında tüm analiz sermaye birikimi ve buna bağılı olarak gelişen problemlerle ilgilidir. Sosyal kategorilere, kadın ve işçi hareketlerine, siyasetçilere rol verilmemiştir.¹⁹⁵ Bu yönüyle de eleştiriye maruz kalmıştır. Aynı şekilde diğerk Marksçı gelenekten gelen teorisyenler de topluluk hareketlerine düşüncelerinde yer vermemişlerdir.

Neo-Marksist kuramcılardan olan H. Lefebvre, M. Castells, ve D. Harvey'in kuramlarına genel bir çerçeve çizilecek olursa, kentsel mekânı üretim ve tüketime uygun olanakları sağlayan fiziksel çevre ve aynı zamanda yeniden üretimin toplumsal örgütlenme biçimi olarak ele aldıkları söylenebilir.¹⁹⁶ Sonuç olarak bu teorisyenler mekânsal süreçleri toplumsallık, iktidar ve politika ekseninde ele almış, mekânın iktisadi, siyasi ve ideolojik yapılardan bağımsız olmayan toplumsal bir ürün olduğunu savunmuşlardır.¹⁹⁷

1.3. Toplumsal Cinsiyet-Kentsel Mekân İlişkisi

Kentsel mekân, toplumsal süreçlerle ilişkilendirilen, çeşitli yapıları barındıran, etkileşimli ve dinamik, ekonomik ve ideolojik yapılarla da kapsayan bir alan olarak tanımlanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde mekânın toplumsal süreç analizinde kullanılmaya başlanması toplumsal olanla mekânsal olan her yapıyı bir araya getirmiştir. Toplumsal olarak mekânda yaşamını sürdüren bireyin mekândaki ilişki biçimi kadın ve erkekler üzerinden mekân tanımlamalarını arttırmıştır.¹⁹⁸ Mekândaki ilişki biçimleri, her iki cinsiyet için de farklı mekânsal konumlanma, mekânı cinsiyet perspektifinden okumayı zorunlu kılmıştır.¹⁹⁹ Mekândaki üstünlük ilişkileri mekânın yeniden tasarlanması ile yakından ilişkilidir. Mekânın hangi ihtiyaca göre inşa edildiği ve kimlerin çıkarını gözettiği o mekândaki iktidar şeklini göstermektedir. Dolayısıyla mekânda meydana gelen politik delilleri toplumsal cinsiyet bağlamında ele almak gerekliliğini doğurmuştur.

Mekândaki cinsiyet merkezli çelişkiler, mekân tartışmalarında kadınların da konumunun gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır. Mekânda kadını ele alan ilk

¹⁹⁵ Bıçkı, "Harvey, Castells", 119.

¹⁹⁶ Ayten Alkan, Bülent Duru, " 20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce", içinde 20. Yüzyıl Kenti, ed. Ayten Alkan, Bülent Duru, (Ankara: İmge Yayınevi, 2002),

¹⁹⁷ Kemahlı Garipoğlu, "Kent Toplumsal Cinsiyet", 85.

¹⁹⁸ Kemahlı Garipoğlu, "Kent Toplumsal Cinsiyet", 86.

¹⁹⁹ Güner, "Kadın Dostu Kent", 27.

çalışmalar 1970lerde özellikle de İkinci Dalga Feminizm’ in etkin olduğu dönemlerde başlamış, kadınların istihdama katılımının artması, kent planlaması ve kent bilimi gibi disiplinlerin ilerlemesi ile mekân ve toplumsal cinsiyet çalışmaları hız kazanmıştır.²⁰⁰

Coğrafya alanında ilerleme kaydedildiği aynı dönemlerde mekânın coğrafi özellikler de dikkate alınarak cinsiyet çalışmalarında disiplinler arası değerlendirmeleri içeren çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda yapılan ilk çalışma 1973 yılında Pat Brunet’in mekânsal toplumsal eşitsizliklere dikkat çektiği ve mekândaki iktidar ilişkilerine değindiği makalesidir.²⁰¹ 80’li yıllarda ise feminist coğrafyanın çalışma alanları toplumsal cinsiyet, ataerkil toplum yapısı, eşitsizlik ve mekânsal ayrışma gibi konular üzerinden ilerlemiştir. Kır ve kent üzerinde deneysel çalışmalarla kadınların mekânsal deneyimleri ölçülmeye çalışılmıştır.²⁰² Yapılan bu bilimsel çalışmalarda amaç, mekânsal kullanım farklarını ortaya çıkarmak ve kadınların mekânsal statü olarak ikincil konumda olduklarını ispat etmektir.²⁰³

Coğrafi feminizm çalışmaları mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisini ele alırken mekânı cinsiyetten bağımsız düşünmenin doğru olmadığını savunmuşlardır. Oluşturulan cinsiyet kimliği ve toplumsal olarak biçilen roller mekân incelemelerinde bir değişken olarak kullanılmıştır. Çünkü mekânın yapısı, kullanım amacı, sembolü cinsiyet değişkeni üzerinde etkili olmaktadır. Mekânlar üzerinden değerlendirilen cinsiyet ilişkisi kendisini en belirgin şekilde özel-kamusal alan ayrımında göstermektedir.²⁰⁴ Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekânlarda kadınların yaşadıkları sorunlar ve bunlarla başa çıkma, karşı koyma gibi tutumları toplumsal cinsiyet olgusunu karşılayan davranışlardır.²⁰⁵

Kent mekânı birçok faktör bakımından eşitsizlik mekânıdır. Feminist araştırmalar da bu eşitsizliklere cinsiyet perspektifinden bakmaktadır. Bu sebeple cinsiyet tabanlı eşitsizlikleri görünür hale getirip çözüm önerisi sunmayı amaçlamaktadır.²⁰⁶ Feminizm düşüncesi de toplumsal baskı ve eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik ortaya çıkan bir toplumsal hareket olduğu için bu düşünce sisteminin temel analiz argümanlarından biri

200 Alkan, “Cins Cins Mekân”, 13-14.

201 Gillian Rose, “Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge”, (Cambridge: Polity Press, 1993),3.

202 Güner, “Kadın Dostu Kent”, 27.

203 Selda Tuncer, “Beşeri Coğrafyaya Feminist İtirazlar”, Fe Dergi, 4/1 (2012):81. https://doi.org/10.1501/Fe0001_00000000065

204 Güner, “Kadın Dostu Kent”, 28.

205 Ceren Lordoğlu, “İstanbul’da Bekar Kadın Olmak”, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 143.

206 Güldane Mirioğlu, “Kentlere Feminist Coğrafya Perspektifinden Bakmak”, Ege Coğrafya Dergisi, 27/2 (2018):190. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/600582>

de toplumsal cinsiyet olmuştur.²⁰⁷ Coğrafya biliminin sosyal bilimler içinde ilerleme göstermesiyle mekân da toplumsal süreçleri analiz etmede kavramsal olarak kullanılmaya başlamıştır. Feminist coğrafyanın çalışma alanı toplumsal cinsiyet ve mekân çalışmalarına ivme kazandırmış, toplumsal cinsiyete dair eşitsizliklerin mekânsal boyutu feminist coğrafyanın çalışma alanına dâhil olmuştur.²⁰⁸

Toplumsal cinsiyeti teorik boyutuyla ele aldığımızda kadın ve erkek olmanın biyolojik yönünden farklı olarak kadın ya da erkeğe toplumsal süreçler içinde, içinde bulunulan toplumun kültürel ve toplumsal özellikleri dâhilinde yüklediği davranış kalıpları ve beklentilerinin ifade edildiği söylenebilmektedir.²⁰⁹ Buna bağlı olarak da her bireyde kendisine toplum tarafından atfedilen tutum ve davranışlara uygun davranması beklenmektedir. Bu beklentilere göre oluşturulan davranış kalıpları zaman içerisinde kalıcı değer yargılarına dönüşür.²¹⁰ Bu değer yargılarına bakıldığında görülmektedir ki aile, eğitim, sosyal ve ekonomik alan, eşitlik gibi toplumsal süreçlerde kadınlar aleyhine bir cinsiyet ayrımı söz konusudur ve bu değişmeyen yargılar dünyanın her yerinde hemen hemen benzerlik göstermektedir.²¹¹ Toplumsal cinsiyet kavramı herhangi bir cinsiyeti öncelemeden sadece toplumda kadına ve erkeğe biçilen roller üzerinden açıklama yapmaktadır fakat genel itibarıyla tarihsel süreç boyunca gerek özgürlükler ve insan hakları çerçevesinde gerekse diğer toplumsal süreçlerde görülmektedir ki cinsiyet üzerinden oluşan yargılar hep kadınların aleyhine sonuçlanmıştır. Toplumsal cinsiyetin kadınlar üzerinden algılanıyor olması da bu sebeptendir denilebilir. Fakat bu algı beraberinde toplumsal cinsiyetle ilgili tartışmaları getirmiştir. Toplumsal cinsiyetle ilgili çalışmalarda odağın kadınlar olması eleştirilmiş, bu kavramın her iki cinsiyet için de kullanılması gerektiği için herhangi bir cinsiyeti tanımlamada yetersiz kalacağı ifade edilmiştir.²¹²

Öte yandan toplumsal cinsiyetin iktidar ilişkilerini de içeren bir kavram olduğu için kadın ve erkeğin toplumdaki konumlarının iktidar ilişkileriyle birlikte ifade edilmesi gerektiği söylenmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, toplumsal süreçlerdeki eşitlik

207 Kemahlı Garipoğlu, “Kent, Toplumsal Cinsiyet”, 86.

208 Aysın Koçak Turhanoglu, “Feminizm, Mekân ve Ataerkillik”, içinde 21.Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar, Değişim ve Güçlenme, Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi, editör Füsün Çoban Döşkaya, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, 2010), 632.

209 Vehbi Bayhan, “Beden sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”, Doğu Batı, 63 (2013):153.

210 Simge Saraç, “Toplumsal Cinsiyet”, içinde Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları, editör Lerzan Gültekin (Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013),27.

211 Saraç, “Toplumsal Cinsiyet”, 28.

212 Kemahlı Garipoğlu, “Kent Toplumsal Cinsiyet”, 88.

ve eşitsizliklerin nasıl oluştuğunu anlamlandırmada, doğal olarak kabul edilen kadın ve erkek arasındaki cinsiyet kalıplarına açıklık getirmek için önemli bir araç olarak görülmektedir.²¹³ Kadının kent mekânındaki görünürlüğünü meşrulaştırmak için mekânda hegemonik düzenlemeler yapılmaktadır. Sokak ışıklandırmaları, toplu ulaşım saatleri gibi bazı kentsel hizmetlerin düzenlemesi cinsiyetlendirilmiş mekâna ilişkilendirilebilir.²¹⁴ Bu sebeple mekânsal olanın değişimini mekânsal olmayanın değişmesine bağlayan ve asıl değişmesi gerekenin tarihsel süreç içinde süregelen ataerkil düzen olduğunu savunan görüşün alt metnini cinsiyetçi perspektifle mekânsal hegemonik erkeklik olarak okumak yanlış olmayacaktır.²¹⁵

Kentsel mekânın tasarımı da bu konu da bir veri sağlamaktadır. Zira kent mekânının tasarımı çoğunlukla erkek uzmanlarca gerçekleştirilir. Böylelikle erkek kadının mekânını da kontrol altına almaktadır.²¹⁶

Toplumsal yapı içerisinde kadın ve erkeğin nasıl olması gerektiğini üreten yapı gerek kültürle gerekse güç ilişkileriyle yakından ilgilidir. Bu durum toplumsal yaşamdaki eşitsizliklerin kamusal ve özel alanda gerçekleşmesini ve böylelikle toplumsal cinsiyet konusunun da kent mekânı içinde ele alınmasını gerekli kılmıştır.²¹⁷

1.3.1. Özel-Kamusal Mekân Ayrımı ve Ataerkil Toplum Yapısı

Neredeyse bütün toplumlarda sosyolojik olarak bazı ikilikler mevcuttur. Bu ikilikler kamu-özel, eril-dişil, vb. gibi ikiliklerdir ve ilk öncül erkekle ikinci öncül ise kadınla ilişkilendirilir. Tarihsel süreç içinde kadın ve erkek arasında çekilen net çizgiler onları her alanda farklı oldukları algısını inşa ederek farklı roller dâhilinde davranmalarına ortam hazırlamıştır.²¹⁸ Toplumsal süreçte bu farklılıklar daha sonraki dönemde kadın ve erkeğin hangi rolleri üstleneceğini, hangi rollerin toplum tarafından onaylanacağını, hangi rollerin toplum tarafından onaylanmayacağını belirlemesi bakımından önem arz etmektedir. Erkeklere atfedilen görece daha aktif roller onların iş

213 Kemahlı Garipoğlu, "Kent, Toplumsal Cinsiyet", 89.

214 Güner, "Kadın Dostu Kent", 28.

215 Alkan, "Özel Alan", 5.

216 Nihal Ekin Erkan, "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Kentsel Eşitsizlik", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 52.

217 Kemahlı Garipoğlu, "Kent, Toplumsal Cinsiyet", 89.

218 Aysel Gündüzi Ersöz, "Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın Doğası ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18/1, (2015):82.

dünyasında ve siyasi arenada etkin hale gelmesine sebep olurken, kadınların daha pasif ve edilgen yapısı onu hane içinde (özel alan) ev ile ilgili işler ve çocuk yetiştirmek gibi görevler üstlenmesine sebep olmuştur. İş hayatında bile daha çok kadına dayatılan, bakım gerektiren, çalışma saatleri düzenli olan, erkeklerden izole ortamlarda doğasına uygun işlerde çalışıyor olmaları yine bu roller çerçevesinde olduğu için makul görülmektedir. Erkek kamusal alanla bağdaştırıldığı ve kamusal alanda olmanın ekonomik getirisi daha fazla olduğu için erkeğe daha fazla değer atfedilmekte, özel alanla ilişkilendirilen kadın ise ikinci plana itilmektedir. Kadın çeşitli nedenlerle (kültürel, dini, siyasi vs.) özel alan sınırları içinde tutulmaya çalışılmaktadır.

Mekân kavramsal yapısı gereği çok çeşitli göstergelere sahip geniş bir alandır. Bu da mekânı hegemonik bir mücadeleye uygun zemin haline getirmektedir. Çünkü mekân üzerinde güce sahip olunması politik süreçlerin de belirgin hale gelmesine sebep olur. Mekân tasarımı yapılırken hâkim ideoloji ve hâkim görüş nasılsa mekândaki isimler, mekânın planı, mimari üslubu, kamusal alanların kimlerin çıkarı doğrultusunda düzenlendiği de o görüşe göre şekillenir. Kamusal alan özel alan ayrımı da yine bu süreçlerde şekillenmiş ve politik süreçleri yöneten, kamusal alanı tasarlayan erkeğin kamusal alanı sahiplenmesi, aynı şekilde kadına ise doğasından kaynaklanan neslin devamını sağlamasından dolayı özel alanı sahiplendirmesi ile belirginleşmiştir.²¹⁹

Kamusal alan özel alan dikotomisi kentsel mekâna yüklenen cinsiyet kimliği ile daha fazla belirginleşmektedir. Egemen görüş kadının ev içinde yani özel alanda olması gerektiği yönünde olduğu için kadını ikincil plana atmaktadır.²²⁰ Kurulan ortak ilişkilerde dahi görünmez bazı sınırlar çizilmiştir. Bu sınırların meşru hale getirilmesi ise aile, din, kültür, yasa vb. gibi toplumsal formlar aracılığıyla sağlanmaktadır.²²¹ Görünmez sınırları olan cinsiyet atfedilmiş mekânlar, kahvehane, tribün, meyhane gibi neredeyse kadınların kesinlikle olmaması gereken mekânlar arasında ilk örnek verilebilecek mekânlardır. Hatta daha muhafazakâr toplumlarda görünmez olan sınırlar görünür hale gelerek, aşıldıkları takdirde ahlaki yargılanma, sosyal dışlanma ve hatta somut cezalara kadar yaptırımlarla kendini gösterir.

219 Funda Şenol Cantek, "Mekânın Cinsiyeti", (07.18.2021). <https://sendika.org/2021/07/mekanin-cinsiyeti-funda-senol-cantek-feminist-bellek-626213/>

220 Güner, "Kadın Dostu Kent", 29.

221 "Mekânın Cinsiyeti".

Tarihsel süreçte özel-kamusal alan ayrımına bakılacak olursa bu ayrımın Antik Yunan dönemine kadar uzandığı ve kadın/erkek arasındaki biyolojik ayrımın sosyal ayrıma sirayet ettiği, erkeği güç sahibi olarak günümüze kadar getirdiği söylenebilir.²²² Bu sebeple kadın yüzyıllardır biyolojik cinsiyeti dolayısıyla ayrıma maruz kalmakta ve bununla mücadelede girmektedir. Antik Yunan’da kadınlar tamamıyla demokrasi dışı bırakılmış, özgür kadınlar yurttaş olarak görülmemiş, yönetim için elverişli yapıya sahip olmadıkları söylenerek kamusal alandan dışlanmışlardır.²²³ Buradan hareketle özel/kamusal alanın cinsiyetçi yapısının tarihsel olduğu ifade edilebilmektedir. Benzer şekilde Aydınlanma Dönemi’nde de erkek ve kadının olması gereken alanlar belirgin bir şekilde ayrılmış, alanlar cinsiyetlere göre tasarlanmıştır. Bu dönemin öncülerinden John Locke kadının ikinci planda olmasını doğa kanunlarına bağlamış, Thomas Hobbes ise kadının siyasi alanda bulunmamasının nedenini haklarını eşine devretmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir.²²⁴ İnsan aklını önceleyen Aydınlanma Çağı’da kadın aklını bu sürecin dışında tutmuştur. Durkheim ve Weber gibi sosyoloji teorisyenlerinin de cinsiyet konusuna yaklaşımları muhafazakâr bir tutum dâhilinde olup, önemsizleştirerek yaklaşım göstermişlerdir.²²⁵ Kadınların çocuk doğurma, emzirme, menstrüasyon gibi fizyolojik durumları onları doğaya erkeklerden daha yakın kıldığı ifade edilmiştir.²²⁶ Habermas ‘Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü’ eserinde kamusal alanın tarihsel gelişimini ele almıştır. Kamusal alanı herkesin eşit erişimine açık, herkesin eşit örgütlendiği, kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi oldukları bir alan olarak tanımlamıştır.²²⁷ Kamusal alanın güvence altına alınmasının ön koşulunun ekonomik ve sosyal olarak herkese eşit imkân tanınması gerekliliği olduğunu ifade etmektedir.²²⁸ Buna bağlı olarak ekonomik düzeyi diğerleriyle eşit olmayanlar ve istihdam, eğitim gibi olanaklara erişim dâhilinde toplumun geri kalanından geride kalan kadınlar kamusal alandan dışlanmaktadır. Richard Sennett ise özel/kamusal alan irdelemesinde her ikisi

222 Günindi Ersöz, “Özel Alan/Kamusal Alan”, 83.

223 Günindi Ersöz, “Özel Alan/Kamusal Alan”, 84.

224 Günindi Ersöz, “Özel Alan/Kamusal Alan”, 85.

225 George Ritzer, “Modern Sosyoloji Kuramları”, çev. Himmet Hülür, (Ankara: De Ki Yayıncılık, 2008), 7.

226 Leonore Davidoff, “Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet”, çev. Zerrin Ateşer, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 150.

227 Jürgen Habermas, “Kamusal Alan”, içinde Kamusal Alan, çev. Meral Özbek, (İstanbul: Hil Yayınları, 2004), 95.

228 Günindi Ersöz, “Özel Alan/Kamusal Alan”, 87.

arasında bir denge olduğunu ifade ederek sanayi kapitalizmiyle beraber kamusal olanın geri planda kaldığını ve özel alanın genişlediğini öne sürmüştür.²²⁹

Özel/kamusal alan ikiliğinin en net ayrımı Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmıştır. Kamu ve özel kavramları erillik ve dişilikle ilişkilendirilmiş ve sanayi toplumunu şekillendirmiştir.²³⁰ Zira Sanayi Devrimi'nden sonra üretim ev dışında gerçekleşmeye başlamış, küçük atölyelerden fabrikalara uzanan yolculukta üretim alanı ile yaşam alanı iyiden iyiye birbirinden ayrılmıştır. Bu da ev ve iş ayrımını belirgin hale getirmiştir ve her iki tarafa da bir cinsiyet atanmıştır. Hiyerarşik olarak düzenlenmiş ve cinsiyetlendirilmiş mekân oluşumu toplumsal bir yapı haline getirilmiştir.²³¹ Bu ikiliğin oluşumunda parasal ve parasal olmayan işlere göre ayırmadan başka daha derin anlamları olduğunu iddia eden Slater, aileyi özel alanla ilişkilendirerek kadının yenden üretimdeki rolünün aileyi kurma ve çocuk doğurarak genişletme olduğunu ifade eder. Kamusal alan ise erkeğin akıl üretip farkındalık kapasitesini arttırdığı alan olduğunu söyler.²³²

Mekânın cinsiyete göre ayrışması özel-kamusal alan çerçevesinde oluşmaya devam ederken erkek hem kamusal alanda ekonomik süreçlere dâhil olup iş gücü çerçevesinde çalışma hayatına devam etmiş hem de yeniden üretim alanı olan özel alanda aile çatısı altında tahakkümünü kurarak orada da egemenliğini inşa etmiştir. Böylelikle özel alanın denetimi de erkeğin sorumluluğuna girmiştir.²³³ Bunun sonucunda da kadın, kendisine biçilen roller gereği özel alanla sınırlı kalmış, özel alanda kadının zorla tutulması hem kadın üzerinde hem mekân üzerinde eril tahakküme bir denetim imkânı sağlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tezahür ettiği mekân olan özel/kamusal alan politik süreçlerle ortaya çıkmıştır. Feminist kuramın öne çıkardığı 'kişisel olan politiktir' sözünde olduğu gibi kadının geri planda kalması, mahremiyetle özdeşleştirilip özel alanla sınırlandırılması iktidar ilişkileri ile ele alınacak olursa politik bir yönü olduğu ifade edilebilir.²³⁴ Özel/kamusal alanla desteklenen cinsiyet ilişkileri çerçevesinde servet birikimi, mülk edinme, istihdama katılım, politika gibi kamusal alandaki önemli kademeler erkek egemenliğinde olmuş, kadınlar ise özel alanda sınırlandırılarak erkeği

229 Richard Sennett "Kamusal İnsanın Çöküşü", çev. Serpil Durak, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010), 40.

230 Serpil Sancar, "Erkeklik: İmkânsız İktidar", (İstanbul: Metis Yayınları, 2009), 51.

231 Sancar, "Erkeklik", 53.

232 Don Slater, "Kamusal/ Özel", içinde Temel Sosyolojik Dikotomiler, çev. Fatma Kenevir (Ankara: Birleşik Yayınevi, 2012), 207.

233 Mirioğlu, "Kent. Feminist", 188.

234 Kemahlı Garipoğlu, "Kent, Toplumsal Cinsiyet", 94.

destekleyen, kamusal alandaki varlığını ancak bir erkekle evlilik bağı yoluyla gerçekleştirmeye çalışan varlıklar olarak toplumsal süreçlere dâhil edilmiştir.²³⁵ Kapitalist sömürge düzeni modern cinsiyet rejimlerinin oluşmasına zemin hazırlamış, kadın ve erkeğin karşıt kavramlar olarak algılanmasına ve aralarında hiyerarşik bir yapı oluşturarak toplumsal ilişkilerin cinsiyetlendirilmesine sebep olmuştur.²³⁶

Özel/kamusal ayrımı aslında geçmişten gelen köklü bir zihniyet olan ataerkil(partiarkal) düzene dayanmaktadır. Ataerkil kavramının inşası ve gelişimi üzerine diğer bütün cinsiyet temelli çalışmaların odağında olduğu gibi mekânsal çalışmalardan olan özel/kamusal alan çalışmalarında da bu kavram anahtar rol üstlenmektedir.²³⁷ Ataerkil ideolojideki doğa/kültür ayrımına binaen kadınlar doğayla, erkekleri ise kültürle ilişkilendirilmiştir. Böylelikle erkeğe, uygarlığı oluşturan, yöneten, kamusal alanın otoritesine hâkim olan, iktidarı elinde tutan bir rol atfedilirken, kadına hane içinde kalıp çocuk doğurmak gibi bir rol atfedilmiştir.²³⁸ Ataerkil düzene dayalı olarak ortaya çıkarılan cinsiyet rollerinin kent mekanında örgütsel hale gelmesi ve yeniden üretiminin sağlanması özel/kamusal alanda gerçekleşmektedir.²³⁹ Ataerkil düzenin etkisiyle kent mekânı şekillenirken kamusal alan olarak kadına genelde haneye yakın yerlerdeki park, bahçe, alışveriş merkezi vb. alanlar belirlenmiştir.

Alanların cinsiyetlere göre ayrılmış olması kadının toplumsal hayata katılımında da belirleyici olmuştur. Kadınların kamusal alana katılımı sürekli engellenmiş ve bu durumun sebebi olarak kadın doğasının kamusal alan için uygun olmadığı ifade edilmiştir. Bu sebeple feminizm hareketi doğduğundan beri kadınlar kamusal alanda tıpkı erkekler gibi birey olduklarını ispat etmeye çalışmış ve yurttaşlık talebinde bulunmuşlardır.²⁴⁰ Mekân inşasında ekonomik olanakların da etkili olduğu ifade edilmiş, ekonomik alanda gelişmeler sonucunda kadının ev dışında çalışma imkânı bulmasıyla daha önce sınırlandırıldıkları özel alandan çıkıp kamusal alana dâhil olmaya başladığı söylenmiştir.²⁴¹ Özellikle de ailenin geçimini sağlamak için daha fazla gelire ihtiyaç duyulan dönemlerde kadınlar da ücret karşılığı çalışmaya başlamayla beraber az da olsa

235 Sancar, "Erkeklik", 45.

236 Sancar, "Erkeklik", 49.

237 Günindi Ersöz, "Özel Alan/Kamusal Alan", 88.

238 Günindi Ersöz, "Özel Alan/Kamusal Alan", 88.

239 Kemahlı Garipoğlu, "Kent, Toplumsal Cinsiyet", 95.

240 Günindi Ersöz, "Özel Alan/Kamusal Alan", 89.

241 Kemahlı Garipoğlu, "Kent, Toplumsal Cinsiyet", 95.

kamusal alana dâhil olmuşlardır. Bunun yanı sıra özel alandaki rolleri ve sorumlulukları da devam etmekte olduğu için bu durum kadının üzerine daha büyük bir sorumluluk yüklenmesine sebep olmuştur.²⁴² Çalışma hayatına dâhil olan kadınlar daha çok hizmet sektöründe çalışma olanağı bulabilmiş ve kendisine atfedilen toplumsal rollere uygun olan ev içindeki işlerin kamudaki karşılığı olan işlerde çalışmışlardır. Bu sebeple de düşük ücretle, kısmi zamanlı ve cinsiyetçi yaklaşıma göre kadın için uygun görülmüş mesleklerde aktiflik sağlayabilmişlerdir.²⁴³

Yıllardan beri süregelen erkek egemen sistem kadını özel alanla sınırlamanın yöntemi olarak kullanılmış her fırsatta yeniden üretim sürecindeki konumu dikte edilmiştir. Kadının kamusal alanda varlık gösterme çabaları sürekli kendilerine doğaları hatırlatılarak boşa çıkarılmıştır. Bu patriarkal sistemin devam ettirilmesinde devlet de önemli bir yere sahip olmuştur. Devlet, köklü bir geçmişe sahip olan ataerkilliğin sürdürülmesi için eril zihniyeti muhafaza etmiştir. Buna örnek olarak 90'lı yılların başına kadar 743 sayılı Medeni Kanunun kadının çalışmasının kocasının iznine bağlı olduğunu ifade eden 159. maddesi gösterilebilir.²⁴⁴ Kadını sadece ev içi ile sınırlandıran, sadece eş ve anne rolünü atfeden, özel alandan başka bir alada görmek istemeyen ve bu düzenini kültürel yollarla nesilden nesile aktarmak suretiyle devam ettiren ataerkil sistem eril iktidar yoluyla devamlılığını sağlamaktadır.²⁴⁵ Böylelikle kadınlar sadece bedenleri üzerinden metalaştırılarak kimliksiz hale getirilmektedir. Öte yandan kadınları sadece özel alanda sınırlandırmak denetimlerini daha kolay hale getirmekte, kadını erkeğin denetiminde bir mülk olarak algılanmasına sebep olmaktadır.

Bütün bunlar ışığında söylenebilir ki kentsel mekân ve toplumsal cinsiyet analizi gerçekleştirilirken eş zamanlı olarak mekânda, özellikle kentsel mekânda kadının bulunduğu konum da analiz edilmiş olmaktadır.

1.3.2. Kentsel Mekânda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Kent, kadın ve erkek nüfusun bir araya yaşam sürdürdüğü mekân olarak tanımlanabilmektedir. Kentte yaşayan her birey kentli olmanın getirdiği bir takım haklara

242 Suzanne Mackenzie, "Kentte Kadınlar", içinde 20. Yüzyıl Kenti, çev. Ayten Alkan, Bülent Duru,(Ankara: İmge Yayınevi, 2002),250-259.

243 Mackenzie, "Kentte Kadınlar", 250-259.

244 04.10.1926 Tarih ve 743 Sayılı Medeni Kanun M.159.

245 Günindi Ersöz, "Özel Alan/Kamusal Alan"

eşit düzeyde erişim sağlayabilmelilerdir.²⁴⁶ Fakat konum olarak kadın ve erkek kentte eşit olarak konumlandırılmamışlardır. Kadınların biyolojik yapı olarak erkeklerden farklı olması tarihsel süreç içinde eksiklik olarak görülmüş ve bu yüzden erkeklerin sahip olduğu haklara kadınlar sahip olamamışlardır. Bu biyolojik farklılıklar biyolojik cinsiyet açısından eşitsizlik oluşturmuyor olsa da toplumsal ve kültürel süreçler içinde hiyerarşik bir eşitsizlik oluşturarak ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği’ (TCE) olarak adlandırılan eşitsiz duruma dönüşmüştür.

Kentsel mekânlar genel itibarıyla erkek hâkimiyeti altında, eril bakış açısıyla düzenlenmiş, erkeklere konfor alanı oluşturan, patriarkal düzen hâkimiyetinin bir sonucu olarak oluşum göstermişlerdir. Dolayısıyla mekân her ne kadar soyut algılsa da cinsiyetleştirilmiştir denilebilmektedir. Kentsel mekânda toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında kadın ve erkek farklı deneyimler edinmek durumunda kalmıştır. Toplumsal cinsiyetin kadına dayattığı özel alan içindeki rolleri onun kamusal alanda dezavantajlı konumda olmasına sebebiyet vermektedir. Bu dezavantajlı duruma eril iktidarın kadını ev içinde sınırlandırmasıyla düşülmüştür. Sadece ev ile ilgili ihtiyaçların giderilmesinde kamusal alana dâhil olan kadın, bu alanda sınırlı bir hareketliliğe sahiptir.²⁴⁷

Leslie Kern, kentin erkekler için tasarlanmış mekânlar olduğunu ifade ederken, onların tarihsel süreç içinde edindikleri roller desteklensin diye deneyimleri kural kabul edilerek kentlerin bu kurallara göre düzenlendiğini dile getirerek, kadınlar için hangi engellerle karşılaşılacağına göz ardı edildiğini söylemektedir.²⁴⁸ Erkekler lehine düzenlenen kentsel mekânlar eşitsizlik üretmekte, kapitalist süreçlerin ve toplumsal cinsiyetin sonucu olmaktadır. Böylelikle kent mekânı cinsiyetlendirilmiş, kadın ise hem mekândan hem kamusal olandan uzaklaştırılmıştır. Özellikle belli saatler ve belli mekânlar açısından kentsel mekân kadın için dışlayıcı bir konuma gelmiştir.²⁴⁹ Bu yüzden iş hayatına atılan kadınlar da mekân-zaman bağlamında seçici olmak zorunda bırakılmıştır. Bunun sonucunda istihdama katılımda kadınlar kısıtlanmış ve hatta özgürlük alanı olarak ifade edilen kentsel mekânda kadınların sosyal katılımları da azalmıştır.²⁵⁰ Kentin kadınlar için özgür bir alan mı yoksa daha çok tehlikeli bir alan

246 Ergül Güner, “Kadın Dostu Kent”, 38.

247 Ayten Alkan, “Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı”, (Ankara: Dipnot Yayınları, 2005), 61.

248 Leslie Kern, “Feminist Şehir”, çev. Beyza Sumer Aydaş, (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2020), 19.

249 Kemahlı Garipoğlu, “Kent, Toplumsal Cinsiyet”, 99.

250 Gül Aktaş, “Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri”, Pamukkale Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 27,(2017): 140-141.

olduğu konusunda da çelişki oluşmuştur. Bu çelişkili durum kamusal alanda kadınları daha sınırlandırıcı sonuçlar doğurmuştur.²⁵¹ Bunlara ek olarak farklı ırka veya etnik kökene sahip kadınların kent mekânında yaşadıkları sorunlar da birbirinden farklılık göstermektedir.²⁵² Örnek verilecek olursa göçmen bir kadınla kentin yerlisi olan bir kadının, yoksul bir kadınla zengin bir kadının kent mekânında yaşadığı problemler de kendi içinde farklılık gösterebilmektedir.

Kentsel mekânda kadınların kenti kullanım olanakları da kısıtlandığı sürece bu durum da kadınlara kentsel mekânda yaşam pratiklerinde sınırlandırmaları doğurmaktadır. Kentteki aydınlatma sistemi, otobüs duraklarının konumu, yeşil alan ve yürüyüş parkurlarının yeri, kadınların kentsel yaşamında önemlilik arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında ulaşım önemli bir noktada bulunmaktadır. Ulaşım konusu toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirildiğinde kadınların güvenlik açısından kaygı duydukları ve sorumluluk alanları ev olduğu için eve en hızlı ve güvenli ulaşabilmenin yollarını aradıkları görülmektedir.²⁵³ Bu konuda farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda kadınlar iş gücü piyasasında ne kadar aktif ve yoğun katılım dâhilinde olsalar da ulaşım imkânlarından erkelerden daha az yararlanmakta, özel araç sahipliği konusunda da erkeklerden daha geride oldukları için daha çok kısa mesafeleri ve yürüyüşü tercih ettikleri gözlemlenmektedir.²⁵⁴ Ayrıca kentsel mekânda güvenlik kaygısı yaşadıklarından ötürü güvenli bulmadıkları mekânlardan da uzak durarak yine kentsel mekânda bir kısıtlanma ile karşılaşmaktadırlar.²⁵⁵ Bu kısıtlanma eril düzen tarafından kısmen özellikle oluşturulmuş, mekâna olan çekince ve korku kadını kontrol etmede daha kolay durumuma gelmiştir.

Bu değerlendirmeler sonucunda kentsel mekâna toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılacak olursa kamusal alandan faydalanma açısından kadın ve erkek arasında eşitsizliklerin güvenlik ve ulaşım konusunda daha çok öne çıktığı söylenebilir. Bu sebeple kadın, yaşlı, engelli, çocuk açısından kentsel kaynaklara erişim sağlanması konusunda ortaya çıkmış olan kent hakkı ve kadın dostu kent kavramları öne çıkan kavramlar olmaktadır. Kent hakkı kavramı dâhilinde kentte yaşayan herkese eşit fırsatlar

251 Kern, "Feminist Şehir", 87.

252 Kern, "Feminist Şehir", 33.

253 Alkan, "Yerel Yönetimler", 42.

254 Kemahlı Garipoğlu, "Kent, Toplumsal Cinsiyet", 101.

255 Aktaş, "Kadın, Kent", 141.

sağlanması, kentsel katılım bağlamında karar alma mekanizmalarına kadınların da dâhil edilmesi sosyal adalet ve adil bir kent yaşamı için önemlidir.²⁵⁶

Günümüzde cinsiyet temelli eşitsizliklerin önlenmesi, kadının toplumsal yaşamdaki rollerinin yeniden tanımlanarak değiştirilmesine dair yapılan birçok çalışma önemli bir faaliyet alanı oluşturmuştur. Bu sebeple kadınların kentsel mekânda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak yaşadıkları problemleri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için projeler düzenlenip uygulamaya konulmaktadır. Sonraki bölümde üzerinde detaylıca durulacak olan ‘Kadın Dostu Kentler’ projesi de bu bağlamda faaliyete geçirilmiş bir projedir.

²⁵⁶ Kemahlı Garipoğlu, "Kent, Toplumsal Cinsiyet", 103.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN EŞİTLİĞİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

2.1. Kentsel Mekânda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasını Amaçlayan Uluslararası Çalışmalar

Dünya genelinde eşitlik politikaları uygulamaları kökenini ‘insan hakları’ kavramından almaktadır.²⁵⁷ Toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili ele alınan eşitlik meseleleri kadın erkek eşitliği özelinde temelde insan haklarını kapsamaktadır.²⁵⁸ İnsan hakları bağlamında oluşturulan eşitlik politikaları genel olarak 1970’lerin sonlarına doğru toplumsal cinsiyet ile birlikte ele alınmaya başlamıştır. Kamu politikalarını etkilemesi ise bu politikaların uygulanmasında “kalkınma içerisinde kadın” modelinin ortaya çıkması ile olmuştur.²⁵⁹ Uluslararası hukukta ve insan hakları belgelerindeki eşitlik uygulamalarına dâhil edilmiş ve bu doğrultuda kamu politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu konuda küresel anlamda en temel sayılabilecek metin ise “Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”dir (CEDAW). Bu sözleşmenin ilk cümlelerinde geçen “Bir ülkenin tam ve eksiksiz kalkınması, dünyada refahın ve barışın elde edilmesi için kadınların erkeklerle eşit şartlarda her alanda azami katkıları gerekmektedir” ifadeleri hem bu sözleşmenin hem de bundan sonra yapılacak olan sözleşmelerin felsefi temelini oluşturmaktadır.²⁶⁰ Bu sözleşmenin temelde amacı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tamamen ortadan kaldırmaktır.²⁶¹ Sözleşmede iki ilke öne

257 Kasım Akbaş, İlker Gökhan Şen, “Türkiye’de Kadına Yönelik Pozitif Ayrımcılık: Kavram, Uygulama ve Toplumsal Algılar”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13/13, (2013),165.

258 Akbaş, Şen,166.

259 Şenay Eray, “Yeni Kurumsalcı Yaklaşımlar Çerçevesinden Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kamu Politikası: Eğitim ve Siyasal Katılım Alt Politika Örnekleri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 114.

260 Eray, “Yeni Kurumsalcı”, 115.

261 Bihterin Dinçkol, “Kadın Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8,(2005): 108.

çıkıştır. Bu ilkelerden ilki belirli alan, topluluk gibi sınırları kabul etmeyen evrensellik ilkesidir. İkincisi ise etnik köken, sosyal statü ayırt etmeksizin sözleşmenin birey olarak bütün kadınlar üzerinde uygulanacağıdır.²⁶²

Sadece kanuni bir düzenleme değil fiili eşitliği de öngören bir yapıya sahip olmasından dolayı bu alanda yapılmış bir anayasa gözüyle bakılmaktadır.²⁶³ Sözleşmedeki rapor sistemi denetim mekanizmasını oluşturmuştur. Sözleşmeye taraf olan devletler dört yılda bir sözleşme denetleme komitesine rapor vermez zorundadırlar.²⁶⁴ Bu anlaşmaya aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 189 devlet taraf olmuş, kadınların ayrımcılığa maruz kaldıklarının devletler tarafından kabulü ile önemli bir yere sahip olmuştur.

Uluslararası çalışmalardan bir diğeri de “Avrupa Kentsel Şartı’dır. Kentli haklarının genel itibariyle insan haklarının soyutluğundan ziyade, kentin sınırları belli alan olduğu için daha somut olması gerektiği ve pratikte uygulanması gerektiği düşüncesiyle bir araya gelen Avrupa Konseyi, ideal kent için gereken şartlardan oluşan yol gösterici bir metin hazırlamıştır.²⁶⁵ Kentli hakları açısından en detaylı metin olması ile de öne çıkmıştır. Ayrıca diğer metinlerden farkı hükümet değil belediyelerce imzalanıyor olmasıdır. Kentli haklarından kentte yaşayan her gruptan insanın yararlanması gerektiği şartta kabul edilen maddelerin içeriğini genel hatlarıyla özetlemektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin meydana getirdiği bir sorun olan kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliği zamanla kadına yönelik şiddetin artmasına sebep olmuştur. Artan bu şiddetin bazı geleneksel yapılar sonucu olağan karşılanması ise meselenin ciddiyetini ortaya çıkarmıştır. Uluslararası metinlerde şiddet başlıklı düzenlemeler getirilmiş olsa da önlemek için yeterli olmamış ve yeni ve daha ciddi düzenlemeler yapılması gerekliliği doğmuştur. CEDAW’da kadına yönelik şiddet için detaylı bir madde olmaması onun bu yönden eleştirileri almasına sebep olmuştur. Bu durumu tolere etmek için BM sadece şiddet odaklı bir bildirge olan “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan

262 Akçayır, “Kadın Dostu Kent”, 29.

263 Dinçkol, “Kadın Erkek”, 108.

264 Akçayır, “Kadın Dostu Kent”, 30.

265 Mithat Arman Karasu, “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 78, (2008): 38.

Kaldırılmasına Dair Bildirge” hazırlanmıştır.²⁶⁶ Toplam 6 maddede şiddet karşısında hangi yaptırımların uygulanması gerektiği detaylıca ele alınmıştır.²⁶⁷

Yerel ölçekte eşitliği sağlamak adına yerel yönetimlere sorumluluk yüklenmesi gerektiğinin düşünülmesiyle Avrupa Konseyi bir çalışma daha gerçekleştirmiştir. Council of European Municipalities and Regions (CEMR) yani Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi aracılığıyla 2006 yılında seçilen bir konsey tarafından yerelde eşitliği gerçekleştirme çalışmaları yapılmıştır.²⁶⁸ Bu çalışma çerçevesinde ortaya konan ‘Eşitlik Şartı’ ise yerel yönetimler arasında ortaklık kurularak kadın-erkek cinsiyet eşitsizliklerine karşı önlem alarak tüm yurttaşların eşit haklara sahip olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Üç bölümden oluşan bu şartın ilk bölümünde temel ilkeler, ikinci bölümünde şartın nasıl uygulanması gerektiği, son bölümde ise hesap verilebilirlik kısmına yer verilmiştir.²⁶⁹ Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) 2010 yılında konsey üyeliğine kabul edilmiştir. 28 Avrupa Birliği üyesi ülke ve diğer ülke ve bölge yönetimleri dâhil 41 ülke ve 150 bin belediye temsil edilmektedir.²⁷⁰ CEMR yurttaş katılımı ile beraber eşitlikçi bir Avrupa inşasını amaçlamaktadır.

2.1.1. Kadın Dostu Kavramının Ortaya Çıkışı

Kent, birçok tanımı ve farklı özellikleriyle, homojen insan yapısıyla, kendine has dinamikleriyle çok yönlü bir yerleşim yeridir. Kırsal alandan sosyal, ekonomik, nüfus bakımından farklıdır. İçinde birçok etnik kökenden insanı barındıran, toplumsal hareketlere sahne olan, farklı kültürleri birleştiren, sürekli değişim mekânlarıdır.²⁷¹ Keleş kentleşmeyi tanımlarken dar ve geniş olmak üzere iki farklı şekilde tanımlama yapmaktadır. Dar anlamda kent sayısında ve kentlerde yaşayan demografik artışla açıklanan kentleşme, tek başına nüfusa indirgenemeyecek bir kavram olduğu için geniş bir tanımlamaya ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü kentlerin nüfus haricinde ekonomik sosyal birikim boyutu da mevcuttur. Bu bağlamda geniş anlamda kentleşme tanımı yapılırken ekonomik büyümeye bağlı olarak kent sayısının artması, artan kent sayısına bağlantılı

266 Akçayır, “Kadın Dostu Kent”, 32.

267 Birleşmiş Milletler, “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge” (Birleşmiş Milletler,1993). <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/352>

268 CEMR, “Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı”,(İnssbruck: CEMR, 2006), https://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/charte_egalite_tr.pdf , 5.

269 CEMR, “Avrupa Yerel”,

270 Türkiye Belediyeler Birliği, “Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi(CEMR)”,(Erişim Tarihi 13.07.2021), Türkiye Belediyeler Birliği (tbb.gov.tr)

271 Keleş, “Kentleşme”, 109.

olarak nüfusun da artması, iş bölümü ve uzmanlaşmanın da dâhil edildiği bir süreç olarak ele alınır.²⁷² Kentleşme ile beraber kentlerin büyümesi, kentte yaşayanlar için bazı ekonomik, sosyal ve kültürel haklar doğurmuştur. Kentli haklarından bahsedilirken kentte yaşayanların kentte serbestçe dolama hakkı, etkinlik yapma hakkı vb. bireyler arasında ayırım yapılmadan tanınan çevresel ve kentsel haklar kastedilmektedir.²⁷³ Kentte yaşayan her birey eşit bir şekilde kamu hizmetlerinden yararlanmak, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermek, rahatça dolaşım, dinlenmek konusunda hak sahibidir. Bu sebeple bireyler arasında herhangi bir ayırım yapılmadan, mekânlar cinsiyetlendirilmeden, toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun şekilde kent planlaması yapılması gerekli olmuştur.

Kent mekânında sayıları neredeyse kent nüfusunun yarısı olan kadınlar, kent planlamasında görüşleri alınması gereken ve hatta planlama sürecinde bizzat bulunması gereken fakat karar alma ve katılım sürecine neredeyse hiç dâhil edilmeyen kesimdir. Bu yüzden kentsel mekânda söz hakkı tanınmayan kadınların haklarını gözetmek, yerel ölçekte karar alma mekanizmalarına katılımlarını sağlamak için bazı uygulamalar yapılmıştır. Kentte yapılacak olan eğitim, ulaşım, güvenlik vb. gibi konulardaki planlama sadece tek bir kesime hitap eder şekilde değil kadınların da ihtiyaçları gözetilerek yapılmalıdır. Bu doğrultuda ortaya çıkmış olan Kadın Dostu Kentler Projesi (KDKP), kadınların kentsel mekânda sosyal, siyasal, ekonomik haklara erkeklerle eşit şekilde ulaşım sağlamaları için oluşturulmuş bir projedir. Bu proje dâhilindeki uygulamalar günlük yaşamda kadınlarını kentsel haklarını ve karar alma, planlama gibi süreçlerde toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken, yerel siyasette eşitlik ve katılımı sağlayan bir anlayışla yapılan uygulamalardır.²⁷⁴

Tanım olarak 1994 yılında Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)'nün 27 ülkede yaptıkları araştırmalar sonucunda oluşmuştur. Bu araştırmaların konusu kadın, kent, kentsel hizmetler, kentte kadının konumu gibi konulardan oluşmaktadır.²⁷⁵ Kadın dostu kent kavramı kentlerde kadınların sağlık, eğitim, ulaşım, konut, güvenlik ve sosyal hizmetlere, istihdam olanaklarına, psikolojik ya da fiziksel şiddet karşısında haklarını

272 Keleş, "Kentleşme", 27.

273 Ethem Kadri Pektaş, Fehmi Akın, "Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye", Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12/2, (2010),23.

274 L. Yıldız Tokman, "'Kadın Dostu Kent' Kavramının İzmir Ölçeğinde Tartışılması", içinde Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği İzmir Kent Sempozyumu, (TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu, 2008),436.

275 Akçayır, "Kadın Dostu Kent",45.

arayabilecekleri oluşumlara erişimlerine, karar alma süreçlerine katılımlarına olanak sağlayıp, kent yaşamının bütün alanlarında erkeklerle eşit şekilde yer almaları için geliştirilen bir kavramdır.²⁷⁶ Özetle kentte yaşayan herkesin haklardan ve hizmetlerden eşit bir şekilde yararlanmasını sağlamak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önlenbilmesine katkıda bulunmak için geliştirilmiş bir çözüm önerisidir.

Kadın Dostu Kent Projesi, İsveç Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (SIDA) tarafından finanse edilen, Birleşmiş Milletle Nüfus Fonu (UNFPA) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu (UNDP)'nun yürütücülüğünü yaptığı bir projedir²⁷⁷. Türkiye'de ise İçişleri Bakanlığı'na bağlı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, UNFPA ve UNDP ile paydaştır.

Kadın dostu olabilmenin şartı olarak kadınların kentte kendilerini ilgilendiren ve etkileyebilecek olan her konuda söz hakkına sahip olmaları öngörülmüştür. Ana tema kadının kentteki konumunu iyileştirmektir ve yapılan çalışmalar uygulamanın yapılacağı bölgenin siyasi ve yönetsel yapısından bağımsız olmamalıdır.²⁷⁸

2.1.2. Kadın Dostu Kentlerin Temel Amaçları

Kentsel mekân kullanımında tartışılmalı konular arasında kentsel alt yapı ve organizasyon geçmişten bugüne her dönemde mevcut olmuştur. 1980'li yıllardan sonra ise kadın ve kent özelinde yoğunlaşan bu tartışmalar, kadının kentle ilişkisine, kentteki temsil mekanizmalarındaki yetersizliğinden ve bu durumların nasıl düzeltililebileceğine dair sorular çerçevesinde şekillenmiştir. Bu doğrultuda eşit temsil ve kadınların çıkarını gözetme politikalarına yer verilmiştir.²⁷⁹ Kadın dostu olmak isteyen kentlerin ise bazı şartları sağlamaları gerekmektedir. Bu şartlar;

- Yerel ölçekte kadınların karar alma mekanizmalarında aktif rol oynamalarının sağlanması,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine göre stratejiler geliştirilmesi,
- Geliştirilen stratejileri uygulamaya geçirmek için uygun araçlar kullanılması,

²⁷⁶ Kadın Dostu Kent Nedir? <http://www.kadindostukentler.com>

²⁷⁷ "Kadın Dostu Kent"

²⁷⁸ Tuğba Salman, Abdulgazi Yıkıcı, "Kadın Dostu Kent Bağlamında Kadın ve Kent İlişkisi: Trabzon Örneği", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9/3, (2022):11. DOI:10.30798/makuiibf.979763

²⁷⁹ Akçayır, "Kadın Dostu Kent", 47.

- Kentsel mekânda kadınların gündelik yaşam pratiklerini iyileştirmeye yönelik politikalar geliştirilmesi,
- Yerel karar alma mekanizmalarında kadın sayısının arttırılması,
- Yerel yönetim birimlerinde kadın erkek eşitlik birimleri oluşturulması,
- Eşitlik sağlama yönünde planlar hazırlanması,
- Sivil toplumla sürekli diyalog halinde olunması,
- Cinsiyet eşitliğini yapılacak olan tüm planlara dâhil etmek için bilgi sistemleri ağı kurulması,
- Bütçeleme toplumsal cinsiyete duyarlı olarak hazırlanması
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda yerel yönetimlerdeki yöneticilerin farkındalıklarının arttırılması,
- Kentsel ulaşım, konut politikaları ve kentsel planlama yapılırken kadınların ihtiyaçlarının gözetilmesi,
- Yerel hizmetlere erişimde kadınlara kolaylık sağlanması,
- Yerel hizmetleri sağlayan mekanizmalara toplumsal cinsiyet eğitimlerinin verilmesi,
- Güvenliği sağlamak ve şiddete karşı mücadeleyi sağlamak amacıyla kentte yeterli ışıklandırma yapılması, acil yardım hattı vb. gibi alt yapı sistemlerinin geliştirilmesi,
- Kadın erkek eşitliği konusunda gençlerin bilinçlendirilmesi,
- Kadınların özel ihtiyaçlarını karşılamak için kaliteli, ucuz ve erişimi kolay sağlık hizmetlerinin verilmesi,
- Spor tesisleri ve olanaklarından kadınların da erkekler kadar yararlanmasının sağlanması şeklinde özetlenmiştir.²⁸⁰

Kentsel mekânların toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde uygun hale getirmek için ülkelerin yerel mekanizmaları plan ve projeler geliştirip uygulamaya koymaktadırlar. Bu uygulamaları çeşitli uluslararası kuruluşlarla iş birliği halinde yürütüp, broşür, el kitapçığı, doküman vb. gibi araçlarla sunmaktadırlar. KDKP'nin temel hedefi yerel kurumlar, sivil toplum kuruluşları (STK) ve kentin tabanını oluşturan örgütlerle birlikte,

²⁸⁰ Nevin Şenol, "Kadın Dostu Kentler Avrupa'dan Örnekler", BM Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı El kitabı, (2015),5. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/481>)

yapılacak olan uluslararası ve yerel düzeydeki cinsiyet eşitliği politikalarının uygulanmasına zemin hazırlamak ve kadın dostu kentlerin oluşacağı ortamı sağlamaktır. Bu doğrultuda yerel planlamada toplumsal cinsiyet eşitliğinin dâhil edilmesi için valilik ve belediyelerin kapasitelerinin artırılması, kentlerdeki kadın STK'ların geliştirilmesi, yereldeki bütün birimlerin işbirliklerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.²⁸¹

2.1.3. Dünyada Kadın Dostu Kentler

Kadın dostu kentlerin dünyadaki örneklerini incelerken öncelikle bu konuda daha aktif faaliyetler gösteren Avrupa ülkelerindeki uygulamaları incelemek karşılaştırma yapabilmek adına daha faydalı olacaktır. Avrupa'da kadın dostu kentler inşa etmek için toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun adımlar atılmıştır.²⁸² Bu doğrultuda kentteki karar alma mekanizmalarında kadın temsil oranının yükseltilmesi, TCE dâhilinde kadın erkek eşitliğini sağlamak adına eşitlik birimleri kurulması ve uygun planlar hazırlanması, kent sakinlerinin ve idarecilerinin farkındalığının artmasının sağlanması, bütçenin toplumsal cinsiyete dayalı hazırlanması gibi faaliyetler örnek gösterilebilmektedir.²⁸³ Aynı zamanda ulaşım, aydınlatma vb. gibi alt yapı sistemleri üzerinde planlama yapılırken kadınların ihtiyaçları dikkate alınmakta, sunulan hizmetlere erişimleri kolaylaştırılmakta, kadına yönelik şiddeti önlemek için yasal düzenlemeler ve politikalar oluşturulmaktadır.²⁸⁴ KDKP'nin Avrupa'daki çeşitli ülke ve yerel yönetimlerde başarıyla uygulandığı söylenebilmektedir.

2.1.3.1. Avrupa'da Kadın Dostu Kent Uygulamaları

Avrupadaki çeşitli ülkelerde kadın dostu kent uygulamaları bazı temel başlıklar çerçevesinde uygulanmaktadır. Bu başlıklar KDKP'nin uygulama aşamasında kentlerin esas olarak dikkat etmeleri gereken başlıklardan oluşmaktadır. Yani öncelikle kadınların kentteki karar alma mekanizmalarına katılımını arttırmak, daha sonra yerel düzeyde eşitlik birimleri oluşturmak ve bu birimlerce eşitlik planlamaları yapmak, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe hazırlamak, ulaşım, istihdam, güvenlik ve kentsel hizmetleri

281 "Kadın Dostu Kent"

282 Salman, Yıkıcı, "Kadın Dostu Kent", 11.

283 Salman, Yıkıcı, "Kadın Dostu Kent", 11.

284 Salman, Yıkıcı, "Kadın Dostu Kent", 11.

kadınların lehine olacak şekilde düzenlemek gibi temel başlıklardan oluşmaktadır. Bu başlıklar altında Avrupa kentlerinde uygulanan uygulamalara değinilecek olursa:

-Ulusal ve Yerel Düzeyde Karar Mekanizmalarında Kadın Sayısı: Seçimle gelinen görevler için **İtalya**, **Fransa** ve **Belçika**'da %50, **Yunanistan**'da 1/3, **Finlandiya**'da %40, oranında kadın olma zorunluluğu getirilmiştir. **İsveç**'te ise bu oran %50 olmakla beraber bütün siyasi partiler bu oran için gönüllü kota uygulaması yapmaktadır.²⁸⁵

-Yerel Yönetimlerce Oluşturulan Eşitlik Birimi: **Almanya** Frankfurt'ta 2002 yılında belediyede Eşitlik Çalışma Grubu, **Fransa** Paris'te yapılan çalışmaları izleme ve değerlendirme için İzleme Merkezi, **Avusturya** Viyana'da Viyana Kenti Kadın Departmanı, **Almanya** Essen'de Eşit Fırsatlar Birimi, **İsveç** Stockholm'de her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırma çalışmalarıyla ilgili Sekreteryas, **Lüksemburg** Dudelange'de sadece eşitlik konusunda görevli bir belediye başkan yardımcısı ve ayrıca Eşitlik Komitesi kurulmuştur.²⁸⁶

-Cinsiyet Bazında İstatistik Oluşturma ve Derleme: 1999 yılı itibariyle **Norveç** İstatistik Kurumu tarafından toplumsal cinsiyet endeksi yayınlanmaktadır. 6 göstergeden oluşan bu endekste çocuk yuvasındaki çocuk oranı, belediye meclisindeki kadın oranı, kadın ve erkeklerin eğitim düzeyi, kadın ve erkeklerin istihdama katılım oranları ve kadın ve erkeklerin gelirleri üzerinden analiz yapılmaktadır. **Finlandiya**'da İse Yerel ve Bölgesel Yönetimler Birliği tarafından cinsiyet temelli istatistikler hazırlanmaktadır. İşveren Komisyonları ise çalışanları üzerinden cinsiyet istatistiki oluşturulmaktadır.²⁸⁷

-Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Bütçeleme: **İsveç** Gothenburg'da kadınlara yönelik çalışmalar yapan derneklere belediyenin bütçelemesinden 1/5 oranında katkı sağlandığı tespit edilerek bu oran düşük bulunmuştur. **Hollanda** Rotterdam'da toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme tekniği gözden geçirilmiştir. **İtalya** Roma'da katılımcı bütçe pilot uygulaması yapılmıştır.²⁸⁸

-Sivil Toplumla Sürekli Diyalog: **İngiltere** Bristol'de Eşitlik Birimi ile çalışan Bristol Kadın Forumu, **İspanya** Barselona'da Kadın Konseyleri, **Belçika** Vervier'de

285 Şenol, "Kadın Dostu Kent".6.

286 Şenol, "Kadın Dostu Kent", 7-8.

287 Şenol, "Kadın Dostu Kent".9

288 Şenol, "Kadın Dostu Kent", 9-10.

Kadın Dayanışma Komitesi gibi STK'larla yerel yönetimler sürekli irtibat halindedir. Ayrıca İngiltere'de Londra büyükşehir belediyesi her yıl STK'larla kadın kongresi düzenlemektedir.²⁸⁹

-Eşitlik Planları: **Finlandiya** Helsinki'de 1996 ve 1999 olmak üzere iki eşitlik planı hazırlanmıştır. Plan Kent Konseyi Eşitlik Komitesi tarafından opsiyonel ve personel alanlarında yapılmıştır. Opsiyonel, yaşam, konut, refah, sağlık, eğitim vb. hizmetleri kapsarken, personel ise istihdam ve eşit ücret konularını kapsamaktadır. **Avusturya** Viyana'da Eşit Muamele Yasasının kabulü ile kadınların mesleki olarak dezavantajlı konumda olmalarının düzeltilmesi konusunda planlamalar yapılmıştır. **İsveç** Stockholm'de 1997 yılında ilk eşitlik planı hem kent hem de yerel yönetimler için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Eşit ücret, cinsler arasında eğitim ve meslek konusunda eşitlik sağlanması, iş tanımlarının şeffaf şekilde yapılması konuları üzerinde durulmuştur. **İspanya** Madrid'de ilk eşitlik planı 2001'de, Valencia'da 2001-2004 yıllarını kapsayan eşitlik planı, Gijon'da 2001-2005 yıllarını kapsayan istihdam ve sosyal ekonomi, kararlara katılım, eğitim, sağlık, aile içi şiddet, ulaşım, sosyal hizmet, örgütlenme hakkı, şehircilik, çevre ve tüketim gibi konular önceliğinde hazırlanmıştır.²⁹⁰

-Ulaşım: **Almanya** Hannover'de ulaşım planı toplumsal cinsiyete duyarlı geliştirilmiştir. **Finlandiya** Helsinki'de bebek arabası ile seyahat eden kadınlardan ücret alınmamaktadır. Bu politika toplu ulaşımın da daha fazla kullanılması için teşvik olmuştur. **İngiltere** Londra'da 'Neye Bindığını Biliyor musun?' kampanyasıyla kadınların izinsiz çalışan taksiler hakkında bilgilendirilmesi sağlanarak kadınlara yönelik tecavüz olaylarında ciddi bir düşüş elde edilmiştir.²⁹¹

- Konut: **Avusturya** Viyana'da bir alan Kadınlar Sokağı olarak tasarlanmıştır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bu çalışma kadın mimarlar tarafından geliştirilmiş, BM tarafından örnek proje olarak seçilmiştir. **İngiltere** Bristol'de sadece anne ve çocuktan oluşan ailelere sosyal konut tahsisi sağlanmıştır.²⁹²

-Güvenlik ve Her Tür türlü Şiddetle Mücadele: **İngiltere** Londra'da 2001'de kadınlar ve çocuklar için güvenliği arttırmak, şiddet uygulayanı sorumlu tutmak, kamu

289 Şenol, "Kadın Dostu Kent",10.

290 Şenol, "Kadın Dostu Kent", 11-12.

291 Şenol, "Kadın Dostu Kent", 13.

292 Şenol, "Kadın Dostu Kent",14.

kurumlarını bu konuda duyarlı olmasını sağlamak adına aile içi şiddet konulu strateji belgesi hazırlanmıştır. **Avusturya** Viyana’da 24 saat açık Acil Destek Hattı oluşturulmuştur. Bu hattan Kent Kadın Birimi sorumlu tutulmuştur. **Almanya** Wiesbaden’de açık alanlar kadın ve çocuk ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmiştir. **İngiltere** Coventry’de şiddet konusunda çalışan gönüllü uzmanlar şiddete uğrayan kadınlara ücretsiz destek hizmeti vermektedirler. Ayrıca ulusal acil destek hattı da şiddet mağdurlarının kullanımına açılmıştır. Ayrıca belirli saat aralıklarında erkek mağdurlara da hizmet verilmektedir.²⁹³

2.1.3.1.1. Avrupa’da Kadın Dostu Kentlerden En Başarılı Örnekler

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için kentsel mekânda kentsel tasarım ve karar alma süreçlerine kadınların daha aktif katılımı sağlamak ve eşit temsil hakkı kazanabilmeleri için Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde ve kentlerinde KDK olma çalışmaları yapılmaktadır. Kentsel mekânda yaşamları sürdüren kadınların şartlarını iyileştirmek ve ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapmak için planlar oluşturulmuştur. Devam eden bölümde farklı ülkelerden KDK uygulamaları dâhilinde neler yapıldığı konusunda örnekler verilecektir.

Kadın Dostu Kent olmaya yönelik faaliyetler yürüten İspanya’da 2005 yılında aktif bir şekilde çalışmaya başlayan, farklı etnik kökenlerden mimar, sosyolog ve şehir plancılarının bir araya gelerek 2006 yılında kooperatif şeklinde örgütlenerek çalışmalarını devam ettirdikleri ‘Punt 6’ projesi uygulanmaktadır. Yerelde ve uluslararası düzeyde 400’ü aşkın projeleriyle kentsel mekânı ve kamusal alanı feminist bakış açısıyla yeniden düzenleme faaliyetleri yürütmek amacıyla bir araya gelinmiştir.²⁹⁴ Ayrımcılık ve hiyerarşiyi bertaraf etmek, toplumsal bir dönüşümü oluşturabilmek adına mekânın yeniden tasarlanması gerektiğini ifade eden topluluk, her türlü eşitsizliği görünür kılmak ve güç yapılarının mekânın kullanımını nasıl etkilediği ortaya koymak için kesişimsel²⁹⁵ bir bakışla proje üretme vizyonuna sahiptir.

Kentsel mekânda önemli bir alt yapı sistemi olan ulaşım sistemi gündelik hayatın belki de en merkezindeki sistemdir. Bu sebeple yerel yönetim tarafından ulaşımda

²⁹³ Şenol, “Kadın Dostu Kent”, 15.

²⁹⁴ “Col. lectiu Punt6. 2022”, (Erişim tarihi 20.06.2022), <https://www.punt6.org/es/es-col-lectiu-punt-6/>

²⁹⁵ kesişimsellik: toplumsal özneyi inşa eden ırk, cinsiyet, cinsel yönelim gibi her bir faktörü birbirinden bağımsız düşünmek yerine, bunların tümünü bir arada ele alan yaklaşım. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Kesi%C5%9Fimsellik>)

toplumsal cinsiyetçi bir yaklaşımla özellikle geç saatlerde yaşanan taciz ve şiddet olaylarına yönelik önlem alınması beklenir. Denetimlerin arttırılması, yeterli ışıklandırma ve kamera sistemlerinin oluşturulması bu yönde oluşacak problemlerin önüne geçmek için yapılabilecek çözümlerden birkaçıdır. Bu doğrultuda Punt6, 2020-2021 yıllarında Barselona'nın ulaşımından sorumlu kurum olan "Transports Metropolitans de Barcelona" (TMB)'nin ulaşım sisteminde kadınların erişilebilirliğini tespit edip kuruma rapor sunmuştur. Ayrıca TMB'ye ulaşımında toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanması gerektiği, istasyon güvenliklerinin nasıl sağlanacağı, geceleri kadınların rahat ulaşımı için ışıklandırma sisteminin nasıl olması gerektiği gibi konularda, danışmanlık hizmeti de sunmuştur.²⁹⁶

Punt6 kooperatifinin 2021 yılında yayınladığı toplumsal cinsiyet temelli eylem planı dâhilinde aralarında Türkiye'den giden uzmanların da olduğu bir ekiple kentsel planlama yönergesi düzenlemiştir. Bu yönerge sağlık, güvenlik algısı, ulaşım ağları, yaşanılabilir alan, ekonomi ve toplumu güçlendirme başlıkları altında detaylandırılmıştır. Bu eylem planının ele alınan başlıklarda detaylı raporlar özellikle ataerkil sisteme karşılık olarak geleneksel kent planlamasının aksine kamusal ve özel alanda toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bakılarak değiştirilmesini öngören raporlar şeklinde hazırlanmıştır. Zira kentsel mekânda geleneksel planlama yöntemleri ataerkil bir yapıyla eril bakış açısıyla düzenlendiğinden, kadınların kamusal alanda görünmemesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla kadınları yerel ekonomik faaliyetlere dâhil eden, kadın örgütlenmelerini ve birbirleri arasındaki iletişimi daimi sağlayabilecek mekanizmalar oluşturan, ulaşım ve güvenlik için yeterli alt yapıyı sağlayan, yerel karar alma mekanizmalarına kadının katılımını sağlamaya yönelik olan proje ve eylem planları kadın dostu kent olunabilmesi için önemlidir.

Avusturya'nın Viyana kenti KDK uygulamaları açısından öncü olan kentlerden biridir. Kadınların özel alanla sınırlandırılması erkeklerin ise kamusal alanda merkezi bir konumda olması tarihsel süreçte alışlagelmiş bir algı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu algının kırılması ve kadınların kamusal alanda görünürlüğünün sağlanması için Viyana'da önemli adımlar atılmıştır.²⁹⁷ Yirmi yılı aşkın bir süredir kentsel planlamada

²⁹⁶ "Punt 6"

²⁹⁷ Salman, Yıkıcı, "Kadın Dostu Kent", 11.

kadın toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamalar yapılmaktadır. Kadınlar sokağı olarak tasarlan bir bölge oluşturulması ve bazı meydan ve parklara kadın isimlerinin verilmesi bu uygulamalara örnek teşkil etmektedir.²⁹⁸

1992 yılında belediye bünyesinde ilk kadın departmanı kurulmuş ve planlama sürecine dâhil edilmiştir.²⁹⁹ Kadın Dostu Kent uygulamalarında toplumsal cinsiyete duyarlı örnekler arasında en kapsamlı planlama çalışmaları Viyana kentinde sürdürülen çalışmalardır. Gün geçtikçe büyüyen nüfusuyla, (2030a kadar iki katına çıkması tahmin edilmektedir) kentte farklı gruplarında artmasıyla kent sakinlerinin ihtiyaç ve beklentileri de aynı doğrultuda çeşitlenmektedir. Bu sebeple gelecekte kamusal alanların erişilebilirliğinin artmasına ve kentte toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun eşit paylaşım sağlanmasına olan ihtiyaç artacaktır.³⁰⁰ Eşitlik politikaları, 2000 yılından bu yana cinsiyet eşitliğini sağlamak adına kent yönetiminin stratejik hedeflerinin bir parçası olmuştur. Yerel yönetim birimlerinde kadın erkek eşitlik politikalarının her alanda desteklenmesi için 2005 yılında yerel yönetimler bünyesinde Cinsiyet Eşitliği Birimi kurulmuştur.³⁰¹

Yerel yönetimin ulaşım ağlarını düzenleme uygulaması esnasında ulaşım güzergâhlarını kullanan kadın ve erkeklerin günlük gittikleri yerleri bir harita üzerinde işaretlemeleri istenmiştir. Bu çalışmada ulaşılan sonuca göre erkekler ev ve iş yeri arasında yoğunlaşırken kadınlar, kendilerine yüklenen roller dâhilinde alış veriş çocuk bakımı, okul gibi alanlar çerçevesinde kentin çeşitli bölgelerinde aktiflik göstermişlerdir. Buradan hareketle de kadınların erkeklere göre daha geniş bir alanda faal olarak bulundukları gözlemlenmiştir.³⁰²

Viyana’da kent planlaması daha çok kamusal alanların kullanımı konusunda yoğunlaşmıştır. Özellikle de kentsel mekânda kadınların daha faal olması çalışmaları kamusal alanda yoğunlaştırma sebebi olmuştur. Bu duruma örnek olarak yaya ve araba kullanan bireylerin tespiti yapılmış yaya olanların çoğunlukla kadın olduğu görülmüş ve kaldırımlar genişletilip yeni yaya geçitleri açılmış, merdivenlerin yanların asansörler

298 Noele Illien, “How Vienna Built A Gender Equal City”,(Erişim Tarihi 25.05.2021) <https://www.bbc.com/travel/article/20210524-how-vienna-built-a-gender-equal-city>

299 Ergül Günel, “Kadın Dostu Kent”, 55.

300 Ergül Günel, “Kadın Dostu Kent”,55.

301 Ergül Günel, “Kadın Dostu Kent”, 56.

302 Deniz Altay Baykan, “Yerel Yönetimler İçin Kadın Dostu Kent Planlaması ve Tasarım İlkeleri Rehberi”,(Ankara: BM Yayınları,2015),13.

kurulmuştur.³⁰³ Toplumsal cinsiyete duyarlı bir kent planı hazırlanmasının politik itici gücü olması sebebiyle planlamaya mevcut olan kamusal alanlardan başlanmıştır.³⁰⁴

Viyana’da gerçekleştirilen kent planlaması ve kentsel mekânda gelişim için yapılan toplumsal cinsiyetin ana akım haline getirilme projesi, Türkiye’de dâhil birçok ülkeye öncü bir niteliktedir.³⁰⁵

Kadın Dostu Kentler Projesi kapsamında Almanya’nın çeşitli kentlerinde çalışmalar yürütülmektedir. Frankfurt kentinde 1989’dan beri Kadın Departmanı faaliyet göstermektedir. Bu departmanın oluşturulma amacı kentteki göçmen kadınlar da dâhil olmak üzere bütün kadınların şiddetten uzak toplumsal olarak eşit oldukları bir ortamda yaşamalarını sağlamaktır.³⁰⁶ Çalışmalarında eğitim, istihdam, kültür, spor vb. alanlarda kadınlara yönelik politikalar izleyen birim, kadınların istihdama daha aktif katılımını sağlayan programlara da destek vermektedir. Kent Konsey’lerindeki yönetici kadroların yaklaşık %30’unun kadın olmasının sağlanması ise yine bu departmanın çalışmalarının sonucudur.³⁰⁷ Diğer bir kent olan Hannover’da ise projenin gereği olarak oluşturulan eşitlik birimi, kent planlama birimi ile birlikte çalışarak, kentin mevcut ulaşım yapısının cinsiyet eşitliği dâhilinde yeniden gözden geçirilmesini sağlamıştır. Benzer şekilde Wiesbaden kentinde de tren garı çevresi çocuk ve kadınların güvenliğini sağlamak açısından yeniden düzenlenmiştir.³⁰⁸

İtalya’da proje dâhilinde faaliyetlerde bulunan Avrupa ülkelerinden biridir. İtalya daha çok AB şartlarını benimsemek ve Avrupa fonlarından kullanım hakkı elde etmek için 2000’li yıllardan sonra faaliyetlere hız kazandırmıştır.³⁰⁹ Ülkedeki cinsiyet eşitliği faaliyetlerini yürüten kurum bakanlar kuruluna bağlı Fırsat Eşitliği Dairesi’dir. Aynı zamanda hükümet eylemlerinin teşviki ve koordinasyon işlerinin yürütülmesi görevini de üstlenmiştir.³¹⁰ Roma’da ise katılımcı bütçe çerçevesinde toplumsal cinsiyeti güçlendirme amaçlı bütçe programı uygulanmaya başlamıştır.³¹¹ İtalya’daki diğer bir kent

303 Natalia Palit, “Gender Mainstreaming in Urban Planning: What Can the UK Learn From Vienna With Regards to Adopting a Gender Mainstreaming Approach to Shape Built Outcomes?” 2018, (Erişim Tarihi: 10.04.2022), george-pepler-report_200301_final.pdf (rtpi.org.uk), 29.

304 Palit, “Gender Mainstreaming”, 31.

305 Ergül Günel, “Kadın Dostu Kent”, 60.

306 Nevin Şenol vd. “Women Friendly Cities”, (Ankara: Damla Matbaacılık, 2010), 74.

307 Şenol, “Women”, 74.

308 Şenol, “Women”, 74.

309 Salman, Yıkıcı, “Kadın Dostu Kent”, 13.

310 Gender Mainstreaming Country Specific Information Italy”, (2019) <https://eige.europa.eu/gendermainstreaming/countries/italy>

311 Salman, Yıkıcı, “Kadın Dostu Kent”, 13.

olan Modena’da ise konut komisyonunun üyelerinin en az yarısının kadın olması şartı getirilerek kadın katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.³¹²

Kentsel mekânda kadınların konumlarını iyileştirme çalışmalarına dâhil olan diğer bir ülke ise İngiltere’dir. İngiltere’nin Leeds kentindeki Women’s Lives Leeds kurumunun girişimiyle KDK olma yolunda adımlar atılmıştır. Bu girişim yerel yönetimlerde ve planlama süreçlerine kadınların katılımını teşvik eden, eğitim, kültür, sosyal hizmetlere kadınların ve kız çocuklarının daha hızlı ve etkin erişimini sağlamayı amaçlayan bir girişim olmuştur.³¹³ Temel amaçlarını;

- Kadın ve kız çocuklarının eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere rahat ulaşımının sağlanması,
- Kadınların erkeklerle eşit iş imkânlarına sahip olmasının sağlanması,
- Ulaşım, güvenlik vb. gibi kentsel alt yapı hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması,
- Kadın ve kız çocuklarının herhangi bir şekilde şiddete maruz kaldıkları zaman haklarını güvence altına alabilecek mekanizmalara erişimin kolaylığının sağlanması olarak belirtmişlerdir.³¹⁴

Bu girişim sayesinde birçok proje hayata geçirilerek Leeds kentinin İngiltere’nin kadın dostu kenti olmaya aday bir kent olması sağlanmıştır. 2021 yılında yapılan bir araştırmayla kadın güvenliğini ölçmeye çalışan bir anket çalışması yapılmıştır. Ankete katılan 1371 kişinin %97 si bu kentte kadın oldukları için güvenli hissetmediklerini ifade ederken, farklı etnik kökenden olan kadınlar da sırf bu yüzden şiddet ve tacize uğradıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen bulgulara kentte kadınlara karşı farkındalığın artması ve kadınlara yönelik etkinlikler yapılmasına rağmen şiddet ve tacizin hala yaygın olduğu görülmüş, kenti kadın ve kız çocukları için daha güvenli bir hale getirme çalışmaları başlatılmıştır.³¹⁵ Bu girişim halen daha kentte kadınlar, çocuklar, mülteci kadınlar, engelli ve Lgbt+ bireyler için çalışmalarına devam etmektedir.

İsveç ise bir başka KDK uygulamalarının yapıldığı ülkedir. 1987 yılında cinsiyet eşitliğine yönelik eşitlik programı oluşturulmuş, yürütülen faaliyetler kadınların siyasi

312 Şenol, “Kadın Dostu Kent”.

313 Women Friendly Leeds, 2022, (Erişim Tarihi 11.06.2022), <https://womenfriendlyleeds.org/>

314 “Women Friendly Leeds”

315 “Women Friendly Leeds”

katılımını %50 oranında arttırmıştır. Dünya Bankası 2020 verileri Avrupa’da parlamentodaki kadın oranını %32, İsveç’te ise %47 olarak açıklamıştır.³¹⁶ Stockholm’de ise 1997 de ilk eşitlik planı hazırlanmıştır. 2004 yılında hazırlanan planda ise eşit iş ve eşit ücret politikası uygulanması ve eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması amaçlanmıştır.³¹⁷

Finlandiya ise toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yerel ve ulusal düzeyde kadın erkek cinsiyet eşitliğini sağlamak adına 1987 yılında Kadın Erkek Eşitlik Yasası’nı kabul etmiştir.³¹⁸ Bu yasayı kabul etmedeki temel amaç yerel karar alma mekanizmalarına kadın ve erlerin eşit şekilde katılımını sağlamaktır. Bu yasanın %40 oranında belirlediği kota sayesinde ulusal ve yerel düzeyde kadınların karar alma siyasi süreçlere katılımı artmıştır.

Bu bölüme kadar bahsi geçen Avrupa ülkelerinde KDK uygulamalarının kadınların kentsel mekânda yaşadıkları problemlerin çözümüne yönelik yapılan uygulamalar incelenmiştir. Yerel ve ulusal düzeyde oluşturulan birçok birimin, yapılan projelerin ve oluşturulan gönüllü birliklerin, kadınların kamusal alanda beklentilerini karşılamaya çalışıp, kentsel mekânda katılımı arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunduğu ifade edilebilir. Fakat toplumsal cinsiyet eşitsizliği küresel ölçekte bir problem olduğu için sadece Avrupa ülkelerinde uygulanan projeler bazında değerlendirme yapmak eksik olacağından Avrupa dışındaki birkaç ülkede kadına yönelik yapılan çalışmalardan da kısa bahsetmek konuyu daha anlaşılır kılacak ve karşılaştırma yapılabilmesi açısından daha açıklayıcı olacaktır.

2.1.3.2. Avrupa Dışındaki Ülkelerde Yürütülen Kadın Dostu Uygulamalar

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği dünyanın her yerinden kadının maruz kaldığı ayrımcılıklara ve erkek egemen dünyada kadınların yaşam mücadelesini ifade eden genel bir kavramdır. Bu kavramın gündeme getirilmesiyle birçok ülkeden birçok kadın harekete geçmiş ve geçmişten beri süregelen bu eril tahakküme karşı insan olmanın getirdiği haklarını talep etmeye başlamışlardır. Bu doğrultuda ortaya çıkan feminizm hareketiyle beraber uluslararası bir toplumsal hareket oluşmuş ve siyasi yapıların da desteğiyle eşitlik sağlanması adına birçok adım atılmıştır. Bunlardan biri de Kadın Katılımlı Kentler

316 Salman, Yıkıcı, “Kadın Dostu Kent”. 14.

317 Salman, Yıkıcı, “Kadın Dostu Kent”, 14.

318 Finland: Act on Equality between Women and Men, 1987, (Erişim tarihi 17.08.2023), <https://www.refworld.org/docid/3ae6b51c0.html>

Programıdır.(KKKP) Bu program BM tarafından finanse edilmiş, Kadına Karşı Şiddete Son kuruluşu tarafından da 2009-2012 yılları arasında uygulanmaya başlanmıştır.³¹⁹ Rusya, Tanzanya ve Arjantin'deki ilgili kadın kuruluşlarıyla koordineli olarak yürütülmüştür.³²⁰ Programın amacı kadınlar ve diğer dezavantajlı gruplar için güvenli kentsel mekânlar oluşturmak, kadınların kentte aidiyet hissettikleri ve gitmekten kaçındıkları yerleri tespit etmek ve önlem almak, kentte erişilebilirlik ve katılım araştırması yapılarak farkındalık oluşturmak ve cinsel taciz önlemek amacıyla uygulamalar yapmaktır.³²¹ Bu doğrultuda Rusya'da yapılan saha araştırmaları sonucunda ülkede güvenlik sorunu olduğu gözlemlenmiştir.³²² 2010 yılı itibariyle yerel ölçekte paydaşlar bir araya gelerek kadınlara güvenli alanlar oluşturmak için eylem planları hazırlanmış, ulaşım birimlerine yakın yerlere ise acil müdahale ekipleri oluşturulmuştur.³²³

Yine bu program dâhilinde Tanzanya'nın Darüselam kentinde kadın ve çocukların güvenliğini sağlamak için Daha Güvenli Şehirler Programı'nı oluşturulmuştur. Bu program dâhilinde kentte sokak aydınlatmalarının yeterli düzeye çekilmesi, dar yolların genişletilmesi, metruk alanların onarılması vb. gibi iyileştirmeler yapılmıştır.³²⁴

Kadın Katılımlı Kentler Programı dâhilinde benzer bir uygulama da Arjantin'in Rosario kentinde yapılmıştır. Bu kentte toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve kent planlamasına da yer verilmiştir. Kentin kuzey ve güney bölgelerinde kadınların kamusal alandaki görünürlüğü'nün farklı olması sebebiyle kuzeydeki kadınların daha eşit seviyeye getirilmesi ve bölgedeki ötekileştirilmiş, dar gelirli kadınların durumlarında iyileştirme yapılması yönünde çalışmalar yapılmıştır.³²⁵ Güvenlik ve taciz sorunun diğer bütün ülke ve bölgelerde olduğu gibi burada da yaygın bir sorun olduğu araştırmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Bu sebeple bu yönde de çalışmalar planlanmıştır.³²⁶

319 Ergül Günel, "Kadın Dostu Kent" 65.

320 Women in Cities International. "Tackling Gender Exclusion Experiences from the Gender Inclusive Cities Programme.", (Erişim Tarihi 10.08.2022),5. http://www.jagori.org/wp-content/uploads/2012/04/GICP_Final-report.pdf.

321 "Women in Cities International",5.

322 "Women in Cities International",12.

323 "Women in Cities International", 40-42.

324 "Women in Cities International", 12.

325 "Women in Cities International", 48.

326 "Women in Cities Intenational", 49.

Genel hatlarıyla Rusya, Tanzanya ve Arjantin’de uygulanan Katın Katılımlı Kentler Programı’nın uygulama sahalarında daha çok kentsel kamusal mekânlarda kadınların güvenliğini sağlamaya yönelik uygulamalar yapılmıştır. Sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıklardan dolayı bu program dâhilinde yapılan çalışmalara kadınların katılımı aynı olmasa da sorunları ortak olduğun için kentsel mekânda katılım boyutuyla farkındalık oluşturmuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında projelerin yapıldığı bir başka ülke ise Kanada’dır. Vancouver kentinde Atira Kadın Kaynakları Merkezi tarafından kadınlar için Imouto Konutları Projesi uygulanmıştır. Bu proje şiddet ve taciz mağduru, transseksüel, madde bağımlısı ve evsiz olan 16-24 yaş arasındaki kadınların barınma sorununu gidermek için yapılan bir projedir.³²⁷ 2011-2012 yılları arasında toplamda 13 kadın bu konutlarda barınma imkânı bulmuştur. Giriş-çıkış kontrolü, sağlık kontrolü, temizlik işleri gibi ihtiyaçların karşılanması için görevli ve sağlık uzmanları 24 saat destek vermektedirler.³²⁸ Burada barınan kadınlar barındıkları süre boyunca aile ve çocuklarıyla görüşebilmiş, başlarda misafir kabul edilmemesine rağmen buradaki kadınların talebiyle uygun görüldüğü şekilde misafir kabul edilmeye de başlanmıştır.³²⁹ Bu uygulamada da kadınların kentsel mekânda toplumsal olarak karşılaştıkları sorunlar yüzünden barınma hakları ellerinden alındığı için kadınlara barınma konusunda destek olunan uygulamalar geliştirilebileceği örneklendirilmiştir.

Çeşitli ülkelerde yapılan kadına yönelik uygulamalardan anlaşılacağı üzere kadına yönelik cinsiyet eşitsizliği sorunları küresel ölçekli bir sorundur. Birçok ülke ve kent bu sorunların çözümüne yönelik uygulamalar yapıyor olsa da KDKP kapsamında ele alınan ve düzeltilmesi gereken problemlerin tamamına yönelik uygulamaların yapılmadığı gözlemlenmektedir. Yine de avrupa ve diğer birçok ülkede başarılı ve devamlılık arzeden örnekler rastlanmaktadır. Özellikle kadınların güvenliğini sağlamada neredeyse tüm ülkeler uygulamalar yapmakta ve bunu başarıyla sürdürmektedir.

2.1.4. Türkiye’de Kadın Dostu Kentler

327 Atira “Imouto Housing For Young Women.”, 2022, (Erişim Tarihi 15.05.2022), <https://atira.bc.ca/what-we-do/housing/imouto-housing-for-young-women/>

328 Atira, “Imouto Housing For Young Women A Supportive Transitional Housing Program in Vancouver's Downtown Eastside.”, 2012, (Erişim Tarihi 14.04.2022), https://fredacentre.com/wp-content/uploads/Nathoo_4d.pdf.

329 “Atira”

Neredeyse dünyanın her yerinde kadınlar cinsiyetlerinden ötürü topluma dâhil olma konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Ülkemizde de bu durum çok farklı değildir. Kamusal alanda ikincil konumda olmaları ve toplumsal olarak kendilerine biçilen rollere göre davranmak zorunda bırakılmaları, kadınları erkekler karşısında dezavantajlı duruma getirmekte ve günümüzde bu durum kadınlar için sorun oluşturmaktadır. Uluslararası alanda 1970lerde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kavramı ülkemizde 1990lardan sonra yaygınlaşmaya başlamıştır.³³⁰ Yapılan ilk kalkınma planlarında kadınların özel alana aidiyetleri pekiştirilmiş ve annelik ve ev kadınlığı vurgusu yapılmıştır. Daha sonraki planlarda çalışma hayatına dâhil edilmesi gündüz bakım evi ve kreşler çerçevesinde olmuştur.³³¹ Yedinci planda ise kadın haklarına daha fazla yer verilerek kamusal alanda görünürlüklerinin sağlanması için iyileştirilmeler yapılarak fırsat eşitliği saplanması önemine vurgu yapılmıştır.³³² Daha sonraki planlarda da iş gücüne dâhil edilmesi konuları detaylandırılmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere yasal düzenlemelerin kadınların kamusal alana dâhil edilmesi yönünde uygulamalar yaptığı söylenebilmektedir.

Türkiye’de kentsel kamusal alanda eşitsizliklerin giderilmesi yönünde atılan adımlar 2000’li yıllarda başlamıştır. Anayasal değişiklikler yanında uluslararası işbirliklerinde bulunularak projeler uygulamaya başlanmıştır. Bu doğrultuda uygulanan projelerden biri de 2006 yılında kabul edilen Kadın Dostu Kentler Projesi’dir (KDKP). KDKP, İsveç Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (SIDA) tarafından finanse edilen, Birleşmiş Milletle Nüfus Fonu (UNFPA) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu (UNDP)’nun yürütücülüğünü yaptığı bir projedir³³³. Türkiye’de ise İçişleri Bakanlığı’na bağlı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, UNFPA ve UNDP ile paydaştır.

Projenin bazı taahhütleri bulunmakta olup, KDK olmak isteyen ülkelerin bazı şartları yerine getireceğine dair taahhütte bulunmaları gerektiğini öngörmüştür. Bu taahhüt maddeleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Kentlerde yerel yönetim organları ve yerel paydaş kurumların bir araya gelerek ilde İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulunu oluşturmalı,

330 Ayten Alkan, “Kadın Dostu Yerleşimler’e Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberi”, (Ankara: Yalçın Matbaacılık 2009), 17.

331 Ergül Günel, “Kadın Dostu Kent”, 88.

332 T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000”, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf, 19.

333 “Kadın Dostu Kentler”

- Belediye ve İl Genel Meclisleri bünyesinde Eşitlik Birimleri kurulmalı,
- Belediye ve valiliklerde Eşitlik Birimleri oluşturmalı,
- Paydaş kurumlar ile birlikte ilde Yerel Eşitlik Eylem Planı (YEEP) oluşturulmalı,
- Bütçe hazırlanırken toplumsal cinsiyete duyarlı olarak hazırlanmalı,
- Kadın ve kız çocuklarının konumlarını güçlendirmek için kadın örgütleriyle istişare halinde çalışılmalı,
- Kamusal alanda kadın- erkek eşitliği saplamak için toplumu bilgilendirici çalışmalar yürütülmeli,
- Proje dâhilinde yürütülecek olan faaliyetler desteklenmeli, her türlü donanımın kullanılması ve personel ihtiyacının giderilmesi için kolaylık sağlanmalıdır.³³⁴

Projenin geliştirilme yaklaşımı yerelde sahiplik, yerel katılım ve diyalogdur. Bu doğrultuda yerelde YEEP hazırlanarak yerel düzeyde kadınların karar verme mekanizmalarında eksik katılıma maruz kalmaları ve bunun sonucunda eşitsizlikle karşı karşıya olmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Proje ortağı olan her ilde yerel kurum ve kuruluşlar bu plan dâhilinde kadınların kentte yaşadıkları sorunlar ve ihtiyaçlar inceleyerek görev dağılımı yapmışlardır.³³⁵ Bu sebeple, hazırlanan YEEP kurumların stratejik planlarına dâhil edilmiştir. Yereldeki ilgili kurumların görevi öncelikle eşitlik mekanizmasını kurmak olmuştur. İl kadın hakları koordinasyonu, eşitlik komisyonu, sivil toplum kuruluşları bu eşitlik mekanizmasının bileşenlerini oluşturmaktadır.³³⁶

Türkiye’de Kadın Dostu Kentler Projesi ilk olarak 2006-2010 yılları arasında Trabzon, Van, Şanlıurfa, Nevşehir, İzmir ve Kars’ta uygulanmaya başlamıştır. Projeye dâhil edilecek kentlerin seçimi konusunda da çalışmalar yapılmış, istekli olan yerel yönetimler, BM projelerinin sürdürüldüğü yerler ve bütçe imkânları değerlendirmeye alınmıştır.³³⁷ Proje iki aşamalı olarak uygulanmış, ilk aşaması 2009 da tamamlanmıştır. STK’ların katılım ve eğitimleriyle çalışmalar yapılmıştır. 2011 de başlatılan ikinci aşama

334 “Kadın Dostu Kentler”

335 Gözde Keçeci, “Kadın Dostu Kentler Projesinin Freirean Yaklaşım ve Makro Feminist Sosyal Hizmet Uygulamaları Üzerinden İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2016), 84.

336 Keçeci, 85.

337 Salman, Yıkıcı, “Kadın Dostu Kentler”, 16.

ise 2013'te sonlanmıştır. İkinci aşamaya dâhil edilen Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, Mardin, Samsun, Malatya kentleri ise kapasite ve ihtiyaçlar dikkate alınarak seçilmiştir.³³⁸ Projenin iki aşamasının da ortak hedefi kadınların yerel ve ulusal kararlarda söz hakkına sahip olmalarını sağlamak, yürütme ve denetim aşamalarında da aktif halde bulunmalarının önünü açmaktır.³³⁹ Projenin ilk aşamasının 2 yıl sürmesi tahmin edilirken ilk etap iki defa uzatılmıştır. KDKP'ne dâhil olan illerde farklı proje uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Mahalle mahalle pilot çalışmalar yapılmış bu çalışmalara kadınların azami katılımı sağlamak amaçlanmıştır. Proje uygulayıcıları illerdeki kadın örgütleri, oluşturulan il kadın hakları koordinasyon kurulları, STK'lar ve kent konseyleri olmuştur. Uygulanan projelerin bazılarını kısaca değinilecek olursa:

-İzmir: KDK uygulamalarında kentlerde pilot bölgeler seçilip ihtiyaca binaen uygulamalar gerçekleştirildiği için İzmir İsmet Paşa mahallesinde yapılan bir uygulamada ortak ihtiyacın kadın ve çocuklar için sosyal alan olduğu tespit edilmiş ve yapılan park ile ilgili tüm kararlar kadınlara danışılarak yapılmıştır. Böylelikle parka kadınların ortak kararı ile 'Lider Kadınlar Parkı' ismi verilmiştir.³⁴⁰

-Diyarbakır: Büyükşehir Belediyesi'nin KDK olma girişimleri doğrultusunda pilot uygulamalar yapmıştır. Bu uygulamalardan bazıları kadına yönelik şiddeti önleme amaçlı kurulan kadın yaşam merkezleri, günün her saati ulaşılabilir destek hattı, ilçelerde kurulan kadın yaşam merkezleri, kadınların ulaşımında indirimli yararlanması için kadınlara özel ulaşım kartı Jinkart gibi uygulamalardır.³⁴¹

-Nevşehir: KDK olma taahhüdü çerçevesinde oluşturulan İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu tarafından Mahalle Çalışma Komisyonu oluşturulmuştur. Ayrıca Alo153 şikâyet hattı kurularak gelen şikâyetlerin cinsiyet odaklı ayrımını yapan çözüm masaları kurulmuştur.³⁴²

-Şanlıurfa: Mahalle bazında yapılan çalışmalarda KDK olmadan önce mahalle yönetiminde söz hakkına sadece erkeklerden oluşan mahalle muhtarı ve mahalle ileri gelenleri sahipken, süreç içinde kadınlar da söz hakkı sahibi olmuşlardır. Mahalle bazında

338 Baykan, "Kadın Dostu Kent"

339Evin, "Kadın Dostu Kentler", 53.

340 Kadın Dostu Kentler Mahalle Çalışmaları, Kadın Dostu Kentler (kadindostukentler.com)

341 Baykan, "Kadın Dostu Kentler", 24.

342 Kadın Dostu Kentler Mahalle Çalışmaları, Kadın Dostu Kentler (kadindostukentler.com)

söz sahibi olan kadınlar il bazında eşitlik birimiyle koordineli çalışarak katılımın artırılması yönünde çalışmalarda bulunmuşlardır.³⁴³

-Bursa: KDK dâhilinde büyükşehir belediyesi kentsel hizmetler, katılım, istihdam, şiddet temalı projeler geliştirmiştir. Şiddet önleme komisyonları kurulmuş³⁴⁴, istihdam için de Kadın Dernekleri Pazar Alanı uygulaması başlatılmıştır.³⁴⁵ Bursa Uludağ Üniversitesi bünyesinde ise kadın araştırma merkezli açılmıştır.³⁴⁶

-Trabzon: Mahalle bazlı yapılan bir çalışmada mahallenin okulu mimar ve iş kadınları iş birliği ile peyzaj çalışması yapılmış, YEER'lerdeki kentsel hizmetler başlığına öncelik verilmiş, İŞKUR çalışma yapılacak pilot mahalleler belirlemiştir.³⁴⁷

-Adıyaman: Proje kapsamın Adıyaman Kadın Platformu oluşturulmuş, seçimlerdeki katılımı arttırmak için Yerel Seçim Çalışma Grubu kurulmuştur.³⁴⁸

-Gaziantep: Üniversite bünyesinde eğitim, sağlık, politika süreçlerinde kadınların konumunu araştırmak için Kadın Çalışmaları Uygulama Merkezi oluşturulmuştur. Farkındalığı arttırmak ve akademik çalışmaları teşvik etmek amacıyla Hukuk fakültesinde toplumsal cinsiyet eşitliği dersi okutulmaya başlanmıştır.³⁴⁹

-Antalya: Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yapılan çalışmaların 2011 yılından beri devam ettiren Antalya, her yıl kadın zirvesi düzenlemektedir.³⁵⁰

-Malatya: kadınların becerilerini geliştirme ve girişimciliklerini desteklemek için evde ürettikleri ürünleri satabilmeleri için Pazar Yeri uygulaması yapılmıştır. Kadın spor kulübü 'Haydi Kızlar Futbola' projesini başlatarak 13-17 yaş arası kız çocuklarına ve beraberinde çocukların ailelerine eğitim verilmiştir. BM'nin görevlendirdiği uzmanlar tarafından verilen eğitimin kapsamı, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları, sporcu beslenmesi, aile içi şiddetin önlenmesi gibi başlıklardan oluşmaktadır. Ayrıca

343 "Kadın Dostu Kentler Mahalle Çalışmaları", Kadın Dostu Kentler (kadindostukentler.com)

344 Evin, "Kadın Dostu Kentler", 66.

345 Nilüfer Belediyesi 2020, (Erişim Tarihi 2022), Nilüfer Belediyesi (nilufer.bel.tr)

346 "Kadın Dostu Kentler Mahalle Çalışmaları"

347 "Kadın Dostu Kentler Mahalle Çalışmaları"

348 "Kadın Dostu Kentler Mahalle Çalışmaları"

349 "Kadın Dostu Kentler"

350 "Kadın Dostu Kentler"

Malatya'daki kadın girişimcilerin 'Sıfır Tolerans' projesi de KDKP kapsamında oluşturulan projelerdendir. Proje şiddeti engellemek için yapılmış bir projedir.³⁵¹

-Kars: Katılım ölçekli çalışmalardan olan mahalle çalışmalarında kadınların söz hakkına sahip olması için pilot mahalleler seçilmiştir. Seçilen mahallelerdeki kadınlara toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi verilmiştir. 'Kahvelerde Eşitlik Konuşuyoruz' projesiyle kahvehanelerdeki erkeklere kadın ve kız çocuklarının yasal haklarını anlatan eğitimler verilmiştir.³⁵²

-Samsun: KDK uygulamaları bağlamında 'Samsun'da Kadın Hikâyeleri' çalışması valilik tarafından Türkiye genelindeki kadın başarı hikâyelerini derleyerek aktarmıştır. Ayrıca kırsal alanda farkındalığı arttırmak için kadın ve kız çocuklarına farkındalık eğitimleri verilmiştir.³⁵³

-Mardin: Kadına yönelik şiddetin boyutlarını ölçmek için Artuklu Üniversitesi ve KAMER işbirliği ile anket çalışması düzenlenmiştir. Mahalle çalışmaları dâhilinde ise sağlık müdürlüğü ve hastaneler işbirliği ile kadınlara sağlık taramaları yapılarak, sağlık hizmetlerine erişimi zor olan kadınların erişimi sağlanmıştır.³⁵⁴

Projenin temelinde katılım yatmaktadır. Katılım sadece seçimlerde oy vermek değil, toplumsal, siyasal, ekonomik süreçlere aktif katılım olarak algılanmalıdır. Kadın Dostu Kentler projesinin de yerelde temellendirilmesinin sebebi kadına her anlamda katılımcı bakış açısını kazandırarak kentte söz sahibi olmasını sağlamaktır.

2.1.4.1 Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEPP)

Yerel Eşitlik Eylem Planları KDK'lerde yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kadınların konumlarını güçlendirmek için ilde konuyla ilgili paydaş olan kurumların bir araya gelerek oluşturdukları yol haritası niteliğindeki planlardır. Bu paydaş kurumlar valilik, belediye, il özel idaresi, ilgili il müdürlükleri, STK'lar, üniversitelerden oluşmaktadır. KDK olma iddiasındaki her ilin öncelikle verdikleri taahhüt gereği YEPP oluşturmak zorundadırlar. Bu plan faaliyet çıktılarının

351 "Kadın Dostu Kentler"

352 "Kadın Dostu Kentler"

353 "Kadın Dostu Kentler"

354 "Kadın Dostu Kentler"

sistematik bir şekilde izlenmesi için yol haritası oluşturmaktadır. Fakat ilk aşamada projeye dâhil olan kentlerde 2009 değil 2013 itibariyle oluşturulan YEOP 'leri mevcuttur.

YEOP kapsamında altı başlık üzerinden planlama yapıp bu konularda iyileştirme projeleri geliştirilmiştir. Bu başlıklar katılım, eğitim, kent hizmetleri, sağlık, şiddet, istihdamdan oluşmaktadır. Bu başlıkların içeriklerine kısaca değinilecek olursa;

-Katılım: Bu başlıktaki ana hedef kadınların yerel mekanizmalara, siyasi süreçlere, sosyal ve kentsel hayat eşit ve aktif katılımını sağlamaktır. Bu doğrultuda kadın meclisleri kurulması, yerelde kadın istihdamının artması için hizmet içi eğitimler verilmesi ve kadınların planlama süreçlerine dâhil edilmesi konularını kapsamaktadır.

-Eğitim: YEOP'de ele alınan eğitim başlığı kadın ve kız çocuklarının eğitim için eşit fırsatlara sahip olması, eğitim alanında ayrımcılığın önüne geçilmesi sebebiyle oluşturulmuştur. Kız çocuklarına zorunlu eğitim sağlanması, mahalle bazında kadınlara kişisel gelişim ve meslek edindirme eğitimlerinin verilmesi, sığınma evlerinde ve ceza evlerinde bulunan kadınlara okuryazarlık eğitimi verilmesi, maddi imkânları yetersiz olan kız çocuklarına eğitim bursu sağlanması gibi faaliyetler bu başlık altında yapılacak olan faaliyetlerdir.³⁵⁵

-Kent Hizmetleri: YEOP dâhilinde yapılabilecek kentsel hizmetler ulaşım, güvenlik, bakım ve çevre düzenlemesi gibi alt başlıklar halinde ele alınabilmektedir. Kadın, yaşlı, çocuk ve engelliler için yol ve kaldırım düzenlemeleri, alt ve üst geçit düzenlemeleri ulaşım alanında yapılabilecek hizmetlerdendir. Kentin çeşitli alanlarında güvenlik kameralarını arttırmak olmayan yerlere kamera sistemi koymak, sokak ve cadde aydınlatmalarını yeterli düzeye çıkarmak, acil yardım için panik butonları gibi uygulamalar ise güvenlik açısından düzenlenebilecek kentsel hizmetlerdir. Kadın ve çocukların açık alanlarda sosyal hayata karışabilmeleri için yapılacak düzenlemeler ise çevre düzenlemesi açısından kentsel hizmetler olarak örneklendirilebilir.

-Sağlık: Sağlık alanında yapılabilecek düzenlemeler ise öncelikle üreme sağlığı ve aile planlaması alanında kadın erkek fark etmeksizin verilecek bilinçlendirme eğitimleri olmalıdır. Kadınların sağlık kurumlarına erişimin kolaylaştırılması, kız

355 Ergül Günel, "Kadın Dostu Kentler",96.

çocukları için ergen merkezleri kurulması gibi uygulamaların sağlık il müdürlükleri ve aile sosyal hizmetler il müdürlükleri ortaklığıyla detaylandırılması uygun görülmüştür.³⁵⁶

-Şiddet: Bu alanda yerel eşitlik eylem planlarında öncelikle şiddet konusunda farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Çocuk istismarı ve bu yönde çocukları koruyucu politikalar, yasal düzenlemeler geliştirilmesi öngörülmüştür. Şiddet mağduru olan kadınlara psikolojik, hukuki, ekonomik destek verilmesi, şiddeti önlemeye yönelik eğitici faaliyetler ve ilgili kuruluşlar olan emniyet, jandarma gibi kolluk kuvvetleriyle iş birliği halinde olunması gerektiği ifade edilmektedir.

-İstihdam: Bu alanda yapılması gereken en önemli faaliyet kadınların kamusal alanda istihdama katılımlarının desteklenerek arttırılmasıdır³⁵⁷. Hali hazırda istihdama dâhil olmuş kadınların ise çalışma hayatında eşit fırsatlara ve eşit ücret hakkına erişiminin sağlanması amaçlanmaktadır. Kadınların çalışmasına karşı olan kesimlerin bilgilendirilip farkındalıklarının arttırılması yönünde çalışmalar yapılması öngörülmüştür. Bu faaliyetlerin yürütülmesindeki paydaş kurum ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Kurumu, il milli eğitim müdürlüğü, kadın girişimci dernekleri ve STK'lar olarak belirlenmiştir.

2.1.4.2. Yerel Yönetimler

Yerel Yönetimler dünyanın her yerinde halka en yakın birim olarak hizmet veren birimlerdir. Karar organları bölgede yaşayan halk tarafından, yetki ve sorumlulukları ise kanunlarla belirlenmiş tüzel kişilikli yönetsel kurumlardır.³⁵⁸ Merkezi yönetimlerin cinsiyete duyarlı politikalar geliştirmesi gerekliliği yerel yönetimler için de geçerlidir. Fakat sadece merkezi yönetimin izni dahilinde politika üretebilmektedirler. Buna karşın toplumsal cinsiyetin yaygınlaştırılmasında yerel yönetimlerin rolü büyüktür. 2000'li yıllardan itibaren yerel yönetimler için de eşitlik temelli düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelerle yerel yönetimlere eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlarda ekonomik ve hukuki yetkiler verilmiştir.³⁵⁹

Yerel düzeyde cinsiyet eşitliği sağlamaya yönelik düzenlemeler, anayasada, belediye kanununda ve büyükşehir belediyeleri kanununda yer almaktadır. En geçerli

356 Ergül Günel, "Kadın Dostu Kentler", 119.

357 Ergül Günel, "Kadın Dostu Kent" 103.

358 Ergül Günel, "Kadın Dostu Kentler", 78.

359 Ergül Günel, "Kadın Dostu Kentler", 78

düzenleme ise anayasada yer almaktadır. Zira anayasanın 10. Maddesinde yer alan “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.” ifadesi ve ek firkada yer alan devlet organlarının ve idari makamların eşitlik ilkesine göre hareket etme zorunluluklarının ifade edilmiş olması eşitlik ilkesine katkı sağlamada tüm birimlerin sorumlu olduğunu göstermektedir.³⁶⁰ Kentsel mekandaki hizmetlerden belediyeler sorumlu olduğu için cinsiyet eşitliğine yönelik uygulamalarda 5393 sayılı Belediyeler Kanunu dikkate alınmalıdır. Her ne kadar bu kanunda doğrudan toplumsal cinsiyet eşitliği veya kadın- erkek eşitliği gibi ifadeler yer almasa da 13. Maddede belirtilen herkesin yaşadığı belediyenin hemşehrisi olduğu ve belediyenin faaliyetlerine katılma hizmetlerden yararlanma haklarının olduğu ifadesi, cinsiyet ayrımı yapılmadan herkesi kapsayıcı nitelikte olduğu için cinsiyet eşitliğine dikkat çektiği söylenebilmektedir. Fakat aynı kanunun 14. maddesinde yer alan, nüfusu 100.000 den fazla olan yerleşim yerlerinde sığınma evi açılma zorunluluğunun belirtilmiş olması kadınlara yönelik uygulamalar yapıldığının göstergesidir.³⁶¹ Ayrıca aynı kanunun 76. maddesindeki kent konseyleri başlığında çeşitli kesimlerin oluşturduğu meclislerden bahsedilmektedir.³⁶² Bu meclisler kadın, çocuk, engelli ve yaşlı meclisleri olarak belirtilmiştir. Bütün bunlara ek olarak kadın ve çocukların kamusal alanda park, bahçe ve yeşil alanları daha çok kullandıkları ve bu alanlardan da yerel yönetimlerin sorumlu olduğu düşünüldüğünde kadınlara yönelik ihtiyaçların daha çok gözetilmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

2.2. Kadın Dostu Kent ve Siyasal Katılım İlişkisi

Yerel düzeyde karşılaşılan problemler yerelde uygulanan politikalarla ilişkilendirilir. Yerel yönetimlerde kadınlar siyasi katılım olarak, politika yapan kişiler olmaları ve yerel yönetimlerin karar alma mekanizmalarında aktif olmaları gibi yönlerden katılıma imkân bulmaktadırlar. KDK’ların en önemli amaçlarından biri de kadınların yerel mekanizmalarda siyasi katılımlarının artmasını sağlamaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çalışmalarda yerel düzeyde kadınların temsil oranı, karar alma ve politika süreçlerine etkin katılımı veri olarak kullanılmaktadır.³⁶³ Kadınların

³⁶⁰ Akçayır, “Kadın Dostu Kent”, 41.

³⁶¹ Akçayır, “Kadın Dostu Kent” 41.

³⁶² Kent Konseyi Yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=10687&MevzuatTertip=5>

³⁶³ “81 İilde Türkiye’nin Cinsiyet Eşitliği Kamesi”

yerel yönetimlerin seçilmiş olan organlarında temsil oranları düşüktür ve temsil oranının daha eşitlikçi olması için yerel meclislerde kadınların sayısının artırılması gerekmektedir. KDK'ların dünyadaki örneklerine baktığımız zaman siyasi katılımı arttırmak adına seçimlere kota uygulaması getirdiklerin daha önceki bölümde detaylıca ele alınmıştır. Bu sebeple katılımı arttırmak için bu gibi yasal uygulamalar getirmek toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kadınların siyasi katılımlarını arttıracak uygulamalar olacaktır.

Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) 2023 Haziranda yayınladığı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu'nda siyasal katılım, fırsat eşitliği, eğitim imkânları, sağlık ve kadının ekonomik katılımı başlıklarıyla yapılan analizlerde 146 ülke içinde ilk sıraları İzlanda, Norveç Finlandiya ve Yeni Zellanda paylaşıırken Türkiye 129. Sırada yer almıştır. Yayımlanan rapora göre 2022 yılına göre cinsiyet eşitliği konusunda küresel ölçekte sadece %0,3 ilerlenmiş ve bu yavaşlıkta devam edildiği sürece cinsiyetler arasındaki fark 131 yıl sonra ancak kapanabileceğidir.³⁶⁴ Rapor sonucuna göre Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitsizliği belirgin bir şekilde kent mekânlarında kendini göstermektedir. 2020'de yayınlanan "81 İlde Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi"nde kentlerin siyasi, ekonomik düzeyi, üretim faaliyetlerine katılımları değerlendirilmiş ve bölgeler arası farklar tespit edilmiştir. Yerel yönetimlerde kadın erkek arasında siyasi katılımı ölçmek için en son gerçekleşen yerel seçim belediye meclis üyesi oranlarına bakmak faydalı olacaktır. 81 ilde 973 ilçe 386 belediyede seçilen adayların cinsiyet olarak değerlendirilmesinde belediye meclis üyelerine bakıldığı zaman bu rapora göre kadınların temsil oranının en yüksek olduğu il %28,3 ile Diyarbakır'dır ve Diyarbakır'ı sırasıyla Van, Tunceli, Batman ve Şırnak takip etmektedir.³⁶⁵ Ülke genelinde en fazla kadın belediye meclis üyesine sahip olan bu iller toplumsal cinsiyet eşitliği algısında eşitliğe yakın iller olarak algılanmamaktadır. Diğer taraftan kadınların belediye meclis üyeleri bakımından en düşük olduğu il ise %1,4 ile Niğde olmuştur.³⁶⁶ Niğde'yi ise sırasıyla Yozgat, Malatya, Kilis ve Afyonkarahisar takip etmektedir. 81 ilde genel olarak kadınların yerelde meclis üyelik oranı %11 olarak hesaplanmıştır. AB

364 Anadolu Ajansı, Dünya Ekonomik Forumu, (Erişim Tarihi: 21.06.2023), <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/dunya-ekonomik-forumu-kuresel-cinsiyet-esitsizligini-gidermek-131-yil-alabilir/2927315>

365 81 İlde Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi, 32. https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2020/haberler/tobb_tskb_tepav_81_ilde_turkiyenin_toplumsal_cinsiyet_esitligi_karnesi.pdf

366 "81 İlde Türkiye'nin Cinsiyet Eşitliği Karnesi", 32.

ortalamalarıyla karşılaştırıldığında ise bu oran %28,5 olarak görülmektedir. En yüksek temsil oranı %48,2 ile İsveç'tedir.³⁶⁷ Siyasi partilerin yerelde siyasi ayağı olan ilçe temsilciliklerindeki kadın oranına bakılacak olursa Türkiye ortalaması 2,8tir. Kent bazında bu oranın en yüksek olduğu kentler %16,7 ile Ardahan ve Artvin'dir.³⁶⁸ 46 ilde ise hiçbir ilçesinde kadın ilçe başkanı bulunmamaktadır. Kadın ilçe başkanı bulunmayan iller arasında KDK projesine dâhil olmuş iller de mevcuttur.³⁶⁹

Kadınların siyasi katılımlarının genel olarak düşük olmasının nedeni yine ataerkil düzenin sürdürdüğü ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile kadınlar aleyhine sonuçlanan durumdan kaynaklanmaktadır. Özel alanla sınırlandırılan kadın, uzun yıllar boyunca kamusal alana dâhil edilmemiş dolayısıyla temsil alanı bulamadığı için siyasi süreçlere katılımı da uzun yıllar boyunca engellenmiştir. Sonrasında kazandırılan haklarla siyasete istekli olsa dahi yeterli donanımına sahip olmadıkları ve toplumsal rolleri gereği alışkın olmadıkları için çoğu zaman siyasete atılımda çekingen davranmaktadırlar.³⁷⁰ Bu sebeple kadınların siyasetle ilgili olmadıkları ve siyasi olarak bir alanda bulunmak istemedikleri için katılımın az olduğu söylemine bu açılardan da bakmak gerekmektedir.

Bütün bunlar ışığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik oluşturulan ve önemli bir unsurunun da kadınların siyasi katılımlarının arttırılması olan KDK'larda ulusal düzeyde siyasi partilerin temellerinin kadın-erkek eşitliği çerçevesinde oluşturulması, aday seçiminde sürecin daha demokratik şartlarda yapılması, seçimlerde cinsiyet kotası uygulamalarının getirilmesi, kadınların katılımına yönelik erkekler özelinde farkındalık faaliyetleri yürütülmesi vb. gibi uygulamalar yerel ve ulusal ölçekte katılımı arttıracak çözüm önerileridir.³⁷¹

2.2.1. Yerel Yönetimlerde Katılım

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yerel ölçekte en önemli eksikliği eşitsiz katılım sebebiyle ortaya çıkan eşitliksiz temsildir. Bu durum uzun yıllar boyunca küresel ölçekte devam etmiş ve hala devam etmektedir. Oy verme hakkının bir insan hakkı olmasına

367 "81 İlde Türkiye'nin Cinsiyet Eşitliği Karnesi", 32.

368 "81 İlde Türkiye'nin Cinsiyet Eşitliği Karnesi", 34.

369 "81 İlde Türkiye'nin Cinsiyet Eşitliği Karnesi", 34.

370 Funda Şahin, "Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri", (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011), 18.

371 Nedret Çağlar, "Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları" Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3/4, (2016): 79. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vizyoner/issue/23017/246145>

rağmen uzun yıllar boyunca kadınlardan esirgenmiş olması yerleşmiş bir katılım bilinci oluşturmuştur. Türkiye’de dünyadaki birçok ülkeden yerel katılım ölçeğinde kadınlar, 1930’da belediye kanunu ile belediye seçimlerine, köy kanunundaki yenilenme ile 1933 de köy muhtarlığı ve ihtiyar heyeti seçimine, 1934’te ise genel seçimlere seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır.³⁷² Yerel yönetimler, belli sınırlar içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarına yönelik oluşturulmuş birimler olduğu için bu alandaki seçimlere katılımın daha çok olması beklenir fakat genel seçimlerden daha az bir katılım sağlandığı için kadınlar yerel düzeyde karar alıcı olarak daha sınırlı bir konuma düşmektedirler.

Tablo 2.1: Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili

	1999	2004	2009	2014	2019
Belediye Başkanı	%0,6	%0,56	%0,88	%2,89	%2,86
Belediye Meclis Üyesi	%1,6	%2,37	%4,2	%10,7	%11,01
İl Genel Meclisi Üyesi	%1,4	%1,78	%3,25	%4,8	%3,77

Kaynak: KA-DER Kadın İstatistikleri (20.05.2020)

Yıllar içindeki kadın temsil oranındaki değişim grafik üzerinde görülmektedir. Kadınların siyasi katılımının sağlanması ve kadın temsiliinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar yapılıyor olması yıllar içinde farkı aynı oranda yükseltmemiştir. En büyük artış belediye meclis üye sayısında yaşanmış olmasına rağmen hala %11ler civarında düşük bir oranda kalmıştır.³⁷³

Yerel yönetimlerde katılımın önemine değinirken yerelde sorunların belirlenmesi ve bu sorunlar çerçevesinde önlemler alınmasının altının çizilmesi gerekmektedir. Yerelde eşitliğin sağlanması için yerel yönetim, STK ve kadın örgütlerinin katılım sağlaması yeterli gelmeyip bizzat yerelde yaşayan kadınların da sürece aktif bir şekilde dâhil olmaları beklenir. Zira yerel yönetimlerde alınacak her karar doğrudan kadınları da etkilemektedir. Yerel karar almada aktif katılım sağlanırsa kadınlar yaşadıkları kentsel mekân hakkında daha çok bilgiye sahip olup, mekânsal planlamaya ilişkin talep ve önerilerde daha etkin bulunabileceklerdir. Kentte yaşadıkları sorunları ilgili kuruma daha hızlı iletip, sorunların belirlenmesinde daha hızlı süreçler oluşmasına imkân sağlayabileceklerdir. Kadınların özel alanda bile eril tahakküm altında olmaları kamusal

372 Belkis Konan, "Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 60/1,(2011):174.

373 Ayten Alkan, "Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?", Birikim Dergisi, 179,(2004):76. https://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/yerel_siyaset_kadınlar_icin_neden_onemli.pdf

alana dâhil olmalarının önünde engel olmakta, yaşadıkları kente dair çok fazla bilgisi olmayan kadınların yerel katılım ölçeğinde ikinci planda kalmalarına sebep olmaktadır. Bu da yerel yönetimlerde kadın erkek eşitliğini sağlama ve kadınların her alanda katılımını arttırmada yeni ve çözümsel politikalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA KADIN DOSTU KENT UYGULAMALARI: NEVŞEHİR VE KARS İLLERİ ÖRNEĞİ

Bu araştırmanın yöntemi, iki kavramsal yapı arasındaki ilişkiyi belirlemeyi niteleyen durum çalışması modelidir. Betimsel bir analiz ile bir olgu veya uygulamanın etki ve sonuçları incelenmiştir. Bu doğrultuda ele alınan kentler ise Nevşehir ve Kars kentleridir. Bu kentlerin çalışmaya dahil edilme sebebi ise hem turizm potansiyeli yüksek olan, hem farklı etnik kökenlere sahip insanların yaşadığı, aynı zamanda Türkiye'nin iki farklı bölgesinde yer alan Kadın dostu Kentler olmalarıdır. Bu kentlere ilişkin veriler, Eşitlik Eylem Planları, ilgili kuruluşların web sayfalarında yayımladıkları raporlar, valilikten elde edilen faaliyet raporlarından elde edilmiş ve bu çerçevede değerlendirme yapılmıştır.

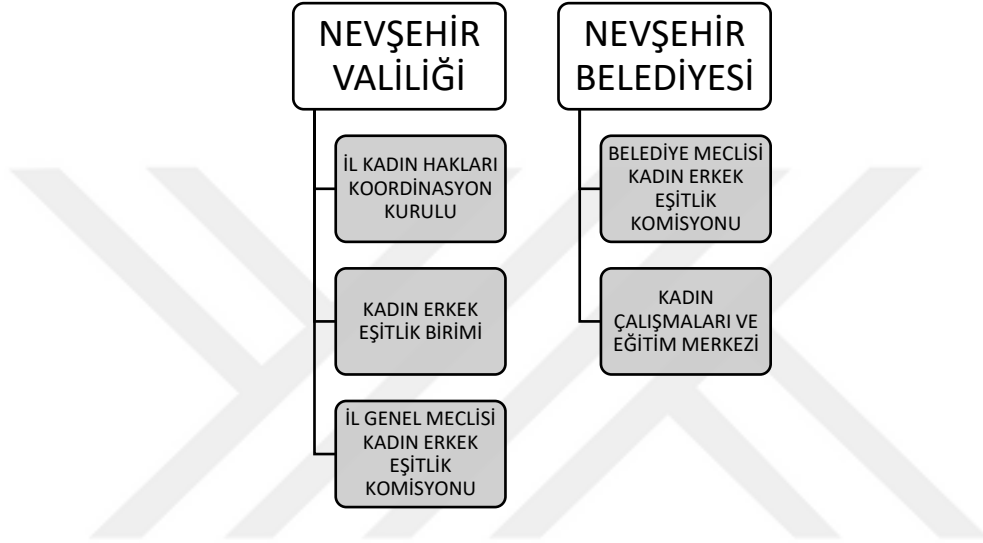
3.1. Kadın Dostu Kent Nevşehir

Nevşehir'de yerel eşitlik mekanizmalarının kuruluş sürecine bakılacak olursa 2006-2009 yıllarında BM 'kadın ve Kız Çocuklarının Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı' ile kurulmuştur. 2007 de İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu, 2008'de Kadın Erkek Eşitlik Komisyonu ve paydaş kurumlar bünyesinde eşitlik birimleri kurulmuştur. İlk fazda YEER 'ler oluşturulmuştur. İkinci faz ise 2011 itibarıyla başlamış, yerel politikaların geliştirilmesi için eğitim, sağlık, istihdam, katılım alanlarında kadınların genel durumunun ortaya konması için çalışmalar sürdürülmüştür. Kadın dostu kent olarak, kadın erkek eşitliğinin sağlanması için özgürlüklerin etkin kullanıldığı, karar mekanizmalarına kadınların eşit ve etkin katılımının sağlandığı, şiddetin insan hakkı ihlali olması anlayışı çerçevesinde tüm yasal düzenlemelerin hayata

geçirildiği, istihdam ve eğitim süreçlerinde eşitlikçi, evrensel kültürle harmanlanan bir Nevşehir olma vizyonunu benimsemiştir.

Yerel eşitliği sağlayan paydaş kurumlar valiliğe bağlı kurumlar ve belediye, valilik bünyesinde oluşturulan kurumlardır. Ayrıca valilik bünyesinde oluşturulan birimler de mevcuttur. Aşağıda şekil 1 ve şekil 2 de bu kurumların mekanizması yer almaktadır.

Şekil 3.1: Nevşehir İli Yerel Eşitlik Kurumları Mekanizması

Şekil 3.2: Nevşehir İli Kadın

Erkek Eşitlik Mekanizması

Aşağıdaki tabloda gösterilen tez araştırma soruları dahilinde sonraki bölüm detaylarına yer verilecektir.

Tablo 3.1: Tez Araştırması Soru Başlıkları

Kadın - erkek eşitliği konusunda toplumu bilgilendirici farkındalık çalışmaları nelerdir?
Kadın ve kız çocuklarının konumlarını güçlendirme konusunda yapılan faaliyetler nelerdir?
Bütçe hazırlanırken toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı nitelikte mi hazırlanmaktadır? Buna ilişkin yapılan çalışmalar nelerdir?
Sağlık, ulaşım, kentsel hizmetler istihdam konusunda proje kapsamında yapılan faaliyetler nelerdir? Faaliyet raporları mevcut mu?
Kadınların siyasal katılımının artırılması konusunda neler yapılmıştır?
Kadınların karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi konusunda kadın dostu kent uygulaması bir fark yaratmış mıdır?

3.1.1. Kadın-Erkek Eşitliği Farkındalığı Bulguları

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı geçmişten günümüze süregelen cinsiyet rolleri ile ilişkilendirilen bir kavramdır. Kentsel kamusal alanın kullanımı açısından zaman içerisinde kadın ve erkek arasında ciddi farklılıklar oluşmuştur. Bu farklılıklar zamanla kanıksanmış olduğu için yerel düzeyde yapılan çalışmalarla konuya dikkat çekilmesi gerekmektedir. Bu sebeple toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada önemli bir araç da kadın ve erkek arasındaki bu eşitsiz durumun farkında olunmasıdır. Bu bağlamda

YEEP’te de stratejik amaçlar arasında zihniyet değişikliği farkındalık yaratılması öngörülmektedir.

Araştırma sorularından ilki kadın erkek eşitliği konusunda toplumu bilgilendirici ne tür çalışmaların yapıldığını sorgulamaktır. Bu konuda valilik ve bağlı kuruluşların yaptığı faaliyetler tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 3 2: Kadın-Erkek Eşitliği Konusunda Toplumu Bilgilendirici Çalışmalara Yönelik Faaliyetler

NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurumu) SORUMLU OLDUĞU FAALİYETLER	NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) YERİNE GETİRDİĞİ FAALİYETLER
Kentte bulunan her bireyin kadının insan hakları, kadına şiddet ve erken evlilik konusunda farkındalıklarının artırılması.	İlk başvuru mekanizmasındaki kolluk kuvvetleri ve adli personele (122 kişi) kadın hakları konusunda eğitim verilmiştir.
Kadın erkek eşit haklar çerçevesinde bilgilendirmenin yerel medya kanalıyla duyurulması, kamu spotu hazırlanıp ayda en az 90 dk yayınlanmasını sağlamak.	• Radyo kanalı ile yerel halka ulaşılmıştır. • Radyo Kapadokya, İstanbul Sözleşmesi ve Mağdur Hakları başlıklı programlar düzenlemiştir. • Anadolu TV de tv programı yapılmıştır • Youtube kanalı ile 232 kişiye ulaşılmıştır.
Aile içi iletişim ve haklar temelli eğitimler verilmesi	Derinkuyu, Kozaklı, Acıgöl, Gülşehir ilçelerinin imam hatip liselerinin toplantı salonlarında 1500 kişiye aile içi iletişim semineri verilmiştir.
Kadınların ekonomik hayata katılımı önündeki toplumsal ön yargıların kırılması.	• Din görevlilerine kadının çalışma hakkı, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda farkındalık eğitimleri verilmiştir. • Temel aile bilinci seminerleri müftülük tarafından düzenlenmiştir. • İl Kadın Hakları Kurulu üyesi Vaiz, toplumsal cinsiyet eşitsizliği temalı konferans vermiştir.
Okullarda şiddet, istismar, toplumsal cinsiyet eşitliği seminerleri verilmesi.	
Kadına yönelik şiddet, eşitsizlik, erken evlilik hakkında afiş ve broşür hazırlayıp en çok kullanılan kamusal alanlarda sürekli asılı kalmasını sağlamak.	➤ Kadına şiddet temalı afişler basılmıştır ➤ El broşürleri adliye binasının önünde 500 kişiye dağıtılmıştır.
Erkeklerin yoğun olarak çalıştığı ve bulunduğu sanayii ve kahvehaneler gibi mekanlarda farkındalık oluşturmak için ‘Mor Kurdele’ kampanyası yürütmek.	➤ Nevşehir adalet sarayında 500 kişiye mor kurdele takıldı.
Muhtarlar, din görevlileri, evlendirme memurları, yerel medya mensuplarına aile farkındalığı eğitimi verilmesi.	Toplamda 47 kamu görevlisine eşitlik eğitimi verildi.

Tablo 3.2: Kadın Erkek eşitliği konusunda Toplumu Bilgilendirici Çalışmalara Yönelik Faaliyetler(Devamı)

NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) SORUMLU OLDUĞU FAALİYETLER	NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) YERİNE GETİRDİĞİ FAALİYETLER
Okulların stratejik planlarına toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının girmesini ve ‘Eşitlik Kulüpleri’nin acımasını sağlamak.	Orta okul ve lise kademesinde 50 okulda toplumsal cinsiyet eşitliği kulüpleri açıldı.
Okul gazetelerinde eşitlik sayfaları oluşturmak, 8 mart gibi özel günler için özel sayılar hazırlanması.	
Öğretmenlerin ders anlatırken öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yaklaşımla hareket etmesi, ve cinsiyet eşitliğini teşvik etmesi.	30 rehber öğretmene eğitim verilerek sertifika verilmiştir.

YEEP’de belirlenen stratejik hedeflerden biri de toplumun genelinin kadın erkek eşitliği konusunda bilinçlendirilip toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalık oluşturulup, tarihsel süreç içinde oluşmuş algıları yıkmak olmuştur. Bu bağlamda KDK olan Nevşehir’de bazı faaliyetler yapıp kadın erkek eşitliği konusunda toplumu bilinçlendirmek amaçlanmıştır. Tablo 4 ‘te görüldüğü üzere;

- Valilik ve valiliğe bağlı ilgili kurumlar bünyesinde bir takım etkinlikler, eğitimler ve projeler gerçekleştirilerek konunun önemine vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Gerek medya kanalları aracılığıyla, gerek eğitim kanalıyla, gerekse toplumsal alanlarda görünür şekilde olacak afiş ve billboardlar yardımıyla konuya dikkat çekilmeye çalışılmıştır.
- Burada dikkati çeken bir husus da kadın erkek eşitliği konusunun farkındalık oluşturma ayağında din görevlilerinin konuya dahil edilmiş olmasıdır. Çünkü küresel bir sorun olan eşitlik konusu her kültürde farklı tezahür etmektedir. Türkiye her ne kadar laik bir ülke olsa da dini değerlere fazlaca yer verildiğinden bazı toplumsal meseleler hakkında ancak din temelli olgulara dayandırıldığı sürece algı oluşturulması sağlanabilmektedir.
- Birçok kamu görevlisine kadın erkek eşitliğine dair halkı bilinçlendirme eğitimi verilmiş olması da toplumun kamu görevlilerine güvenini ortaya koymaktadır.
- Kadın erkek eşitliği farkındalığı sadece erkek yoğun olan kamusal alanda değil aynı zamanda kız ve erkek çocuklarının birlikte eğitim aldığı okullarda da

verilmekte ve böylece zihniyetin değiştirilmesinin küçük yaşlarda başlatılması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak kentte yapılan bazı projeler de yine kadın erkek eşitliği farkındalığı temalı projeler olmuştur. 2009 yılında Sabancı Vakfı hibesiyle Nevşehir Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen ‘Cinsiyet Eşitliği Bakış Açısı Kazandırmada Erkek Eğitimi’ adlı proje, yine 2009 yılında Sabancı Vakfı hibesiyle Nevşehir Belediyesi ve Kadınlar Birliği Vakfının ortaklaşa yürüttüğü ‘Biz de Varız’ adlı tiyatro topluluğu projesi, ‘Kadına Yönelik Şiddete Sıfır Tolerans’ projesi, aile içi haklar çerçevesinde farkındalık eğitimi olarak ortaya çıkarılan ‘Eğitim Engel Tanımaz’ projesi bu bağlamda kentte gerçekleştirilen projeler arasındadır.

3.1.2. Kadın ve Kız Çocuklarının Konumu Bulguları

Kentsel mekanlar toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle kadın ve erkeklerin kenti deneyimlemesinde ciddi farklılıklar oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyetle yüklenen roller, kamusal alanda kadınların konumlarını dezavantajlı duruma düşürmüştür. Özel alanla sınırlandırılmaları da görece kadınların konumlarında olumsuz bir etkiye sahiptir. YEOP’de genel olarak kadın ve kız çocuklarının konumunun eğitim alanında ele alınması gerektiği öngörülmüştür. Eğitim alanındaki ortak nokta ise kadın ve kız çocuklarının eğitim hizmetlerine eşit erişimini sağlamaktır. Bu alanda sorumlu kurumlar valilik, il milli eğitim müdürlüğü, STK ve belediyedir. Tablo 3 te Nevşehir ilinde kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi bağlamında yapılması gereken ve yapılan faaliyet raporları sunulmuştur.

Tablo 3.3: Kadın ve Kız Çocuklarının Konumunu Güçlendirmeye ilişkin Faaliyet Raporu

NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) SORUMLU OLDUĞU FAALİYETLER	NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) YERİNE GETİRDİĞİ FAALİYETLER
Öncelikli olarak kentte okur-yazar olmayan kadınlar için okuma-yazma kursları açılması ve işlevsel olarak okuryazarlık sağlanması	Okuryazarlığın düşük olduğu bölgelere kurslar açılmış okuryazar olmayan kadın nüfusu 3 yılda azalmıştır.
Kişisel gelişim ve mesleki eğitim kursları mahallelerde açılması.	- Açılan 20 kursa 140 kadın katılmıştır. - Mesleki kurslara katılan kadın oranı yıl içinde %55 e ulaşmıştır.
Sığınma evinde ve ceza infaz kurumunda kalan kadınlara yönelik okuma-yazma kursu açılması	

Tablo 3.3: Kadın ve Kız Çocuklarının Konumunu Güçlendirmeye İlişkin Faaliyet Raporu (Devamı)

NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) SORUMLU OLDUĞU FAALİYETLER	NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) YERİNE GETİRDİĞİ FAALİYETLER
Kız çocuklarının okula devamına ilişkin izleme ve değerlendirme sisteminin etkin çalışmasını sağlamak.	Kız çocuklarının okula devamının takibi için kurulan RİTA komisyonu çalışmalarına il ve ilçe bazında devam etmiştir.
Sığınma evinde kalan kadınların ruhsal ve bedensel gelişimlerine katkı sağlayacak atölyeler oluşturmak.	Sergi organizasyonu yapılmış kadınlar yeni ürünler üretmeye sevk edilmiştir.
İlk okul, orta okul ve lisede okuyan yoksul kız öğrencilerin annelerine şartlı nakil transferi eğitim yardımı yapılması.	1469 kişiye 204.056.90 TL tutarında teslimat yapılmıştır.
Kütüphan-e Türkiye Projesi kapsamında toplumun dezavantajlı kesimlerinden ev hanımlarına özgeçmiş hazırlama eğitimi verilmesi.	• Yeterli başvuru olmaması nedeniyle sadece 1 kadına ulaşılmıştır. • Daha etkin duyuru yapılması kararlaştırılmıştır.
Mahalle saha çalışması yaparak okumaya gönderilmeyen kız çocuklarının tespitini yapmak.	Merkeze bağlı farklı mahallelerde 10 kız çocuğunun okula devamı sağlandı
Kişisel gelişim ve mesleki eğitim kurslarına katılan kadınlara mahallelerde eğitim verilmesini sağlamak.	• 4 eğitim biriminde 12 mesleki eğitim kursu açılmıştır. • Açılan kurslara 144 kadın kursiyer katılmıştır.
Kursiyer kadınlar için çocuk bakım hizmeti sağlamak, ulaşım imkanlarını arttırmak.	36 kadın kursiyer eğitim birimine ücretsiz servisle gelmiştir.
İlin turizm potansiyeli yüksek olduğu için yabancı dil, el sanatları, hediyelik eşya vb. kurslar açmak.	• Eğitim merkezinde 2 İngilizce kursu açılmış 74 kursiyere dil öğretimi sağlanmıştır. • Eğitim merkezinde 1 Arapça kursu açılmış, 10 kursiyere dil öğretimi sağlanmıştır. • Eğitim merkezinde 5 adet Fransızca kursu açılmış, 89 kadın 41 erkek kursiyere eğitim verilmiştir. • Eğitim merkezinde 1 adet Rusça kursu açılmış, 17 kadın 13 erkek kursiyere eğitim verilmiştir.
Kadınlara devam ettikleri kurslarda şiddet ve başvuru mekanizmaları hakkında bilgilendirme çalışmaları yapmak.	40 kadın kursiyere bilgilendirme çalışması yapılmıştır

Tablo 3.3'te görüldüğü üzere kadın ve kız çocuklarının konumlarını güçlendirmede daha çok eğitim boyutu öne çıkmaktadır. Valilik ve belediyenin ve bunlara bağlı kurumların gerçekleştirmek istedikleri faaliyetler ve çıktıları üzerinden değerlendirme yapılacak olursa;

- Ana hedef kadın ve kız çocuklarının eğitim olanaklarından yeterli ve eşit seviyede yararlanmasını sağlamak ve toplumsal alanda erkeklerle eşit seviyeye gelecek şekilde konumlandırmaktır.
- Kentte okuma yazma bilmeyen kadınlara okur-yazarlık eğitimi valilik bünyesinde il milli eğitim müdürlüklerince açılmış kurslarda verilerek kadınların bu anlamda yetersizliklerinin giderilmesi amaçlanmıştır.
- Kız çocuklarının okula devam etme oranını artırma çalışmaları sonuç vermiş, yapılan çalışmalar sonucunda kız çocuklarının okullaşma oranı %100 e çıkarılmıştır.
- 2009 yılında Sabancı Vakfı ve AÇEV ortaklığıyla ‘Kentsel Alanda Kadınların Çok Yönlü Güçlendirilmesi’ projesi gerçekleştirilmiştir.
- 2010 KA-DER ve BM Demokrasi Fonu desteğiyle ‘Kadın Yurttaşların Güçlendirilmesi’ projesi uygulanmıştır.
- Nevşehir belediyesi bünyesinde kurulan Kadın Eğitim Birimi 2009 tarihinde Kadın Çalışmaları ve Eğitim Merkezi adını alarak tam zamanlı bir personel görevlendirilmiştir. Açılan bu merkezde yemek, el sanatları, seramik, tekstil vb. meslek edindirme kursları verilerek kadınların kamusal alana dahil edilip konumlarını güçlendirmelerine yardımcı olunmaktadır.

Ayrıca Çocuk Gelinler Projesi ile erken evlenen kız çocuklarının evlendirilmeyip eğitim alması yönünde çocuklar ve ailelerle görüşülüp, 15 kız çocuğu evlenmekten vazgeçip eğitimlerine devam ettirilmiş, 25 aile kızlarını evlendirmeme konusunda ikna edilmiştir. Bu da kentte erken yaşta evlendirilip eğitimden mahrum bırakılan kız çocuklarının önünü açmada ve eğitim alıp kamusal alanda varlıklarını devam ettirebilme şanslarını arttırmaktadır.

3.1.3. Bütçenin Toplumsal Cinsiyete Duyarlılığı Bulguları

Nevşehir ili için hazırlanan Yerel Eşitlik Eylem Planı projenin ikinci aşamasında katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmış, İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu Tarafından onaylanmış, ilgili kurumların stratejik planlamalarına dahil edilerek yapılacak olan planların uygulaması için kurumlar tarafından bütçe ayrılmıştır.

- Kadınların kent üzerinde politika oluşturma süreç ve eylemlerine erkeklerle eşit şekilde katılma ve kaynaklara eşit erişim stratejisi altında hedeflenen,

kadınların karar verme sürecine aktif katılımını sağlama hedefine ilişkin, yerel yönetimler başta olmak üzere ilde sorumlu kamu kurumları ile özel sektör çalışanlarına cinsiyete duyarlı bütçeleme eğitimi vermek amaçlanmıştır.

- Cinsiyete duyarlı kent plan ve politikalarının geliştirilmesi stratejisi altındaki hedeflerden biri de bu plan ve politikaların geliştirilmesinden sorumlu kuruluşların cinsiyete duyarlı planlama ve bütçeleme yapmalarını sağlamak olmuştur.
- Bütçelemeye ilişkin diğer bir bulgu ise toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada ilgili kurum ve kuruluşlarca yapılacak faaliyetler için basılı metaryal, yapılacak olan kampanyaların el ilanları, burs, yardım ve şiddet mekanizmalarının broşürleri, kadınlar için tertiplenen özel gün etkinliklerinin afişleri için valiliğe bağlı eşitlik birimi tarafından bütçe oluşturulmaktadır.
- 2009 yılından itibaren İl Özel İdaresinin yıllık bütçelerinde kadın çalışmaları için ödenek ayrılmaktadır.

Elde edilen bulgular çerçevesinde gerek valilik, gerek belediye, gerekse diğer paydaşlar toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yolunda KDK olma iddiasında oldukları için buna uygun olarak bütçede ayrı bir ödenek kalemi açmışlardır. Kentin bütçe planlaması yapılırken toplumsal cinsiyete duyarlı faaliyetler için de ödenek ayrıldığı ifade edilebilmektedir.

3.1.4. Sağlık, Ulaşım, Kentsel Hizmetler, İstihdam Faaliyet Bulguları

YEPP'lerde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamada üzerinde durulan başlıklardan birkaçı da sağlık, ulaşım gibi kentsel alt yapı mekanizmalarının kadınların kentsel kamusal mekanda yaşadıkları zorluklara sebep olan ve iyileştirilmesi gereken mekanizmalardır.

Ayrıca iş gücüne katılım anlamında da erkekler yanında dezavantajlı olan kadınların bu yönde ilerlemesini sağlayan proje ve planlamaların yapılması da bu noktada önem arz etmektedir. Tüm bu konular bağlamında valilik ve belediyenin yaptığı bazı faaliyetler tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Sağlık, Ulaşım, Kentsel Hizmetler, İstihdam Konularında Yapılan Faaliyetler

NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurumu) SORUMLU OLDUĞU FAALİYETLER	NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) YERİNE GETİRDİĞİ FAALİYETLER
Ev hanımlarının evde el emeklerini değerlendirmesi sağlanması.	90 kadına iş konusunda kurs verildi. Aralarından 45 kişi evde el emeği üretip pazarlamaya çıkardı.
Kadınlara yönelik nitelikli ve toplumsal cinsiyet eşitliği temelli sağlık hizmet sunumunun sağlanması.	Başdere köyünden 60 kadın ve 20 çocuğa sağlıklı beslenme, spor, sağlıklı yaşam ve bağımlılıkla mücadeleyle yönelik farkındalık eğitimi
Kadınların spor yapabileceği güvenli ve sağlıklı kapalı/açık alanlar oluşturmak.	2000 Evler çok amaçlı spor salonunda 60 kadına haftada 3 gün, günde 1 saat sağlıklı yaşam egzersizleri
Sığınma evlerinde kalan kadınlara yönelik ihtiyaca uygun rehabilitasyon programlarının oluşturulması ve uygulanması.	13 kadın ve çocuğa psikiyatrik destek, 2 kadına psikolojik destek verilmiştir
Özellikle şiddet mağduru kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi için çalışmasına yardımcı olacak meslek edindirme ve istihdam garantili kurslara yönlendirilmesi.	4 kadın hizmet sürecinde işe yerleştirilerek bireysel yaşama geçmiştir.
Kadınların kentte güvenli dolaşımları için ildeki tüm park, ara sokak ve ana caddelerin gün ışıyana kadar aydınlatılmasını sağlamak.	Vatandaşların yoğun olarak bulunduğu park, bahçe, caddeler ile öğrencilerin yoğun olduğu üniversite bölgesinde özellikle ikinci öğretim öğrencilerinin çıkış saatlerinde kolluk devriyelerine ağırlık verilmektedir.
Kadın istihdamını arttırmaya yönelik mesleki beceri ve niteliklerin geliştirilmesi	• İşkur bünyesinde farklı pozisyonlarda 817 iş ilanı açılmıştır. Açılan ilanlara 427 kadın yerleştirilmiştir. • Sebze meyve kurutuculuğu konusunda 10 kadın çiftçiye eğitim verilmiştir. • Arı yetiştiriciliği eğitimi 4 kadın çiftçiye verildi. • Arılarda ilk bahar ve son bahar bakımı konusunda eğitim toplantısına 2 kadın çiftçi bilgilendirildi
Kadının ekonomik hayata katılımı ile ilgili toplumsal ön yargının kırılması	Din görevlilerine kadının çalışma hakkı konularında eğitimler verildi.
Kadının çalışma hayatındaki koşullarının iyileştirilmesi	Uçhisar kalkınma ve dayanışma derneğinde çalışan 29 kadına 300m2 büyüklüğünde tamamı hibe sera kurulmuş, örtüaltı sebze yetiştiriciliği konusunda eğitim verilmiştir.
Kadınlarda yağın görülen kanserler ve kemik erimesi konularında öncelikle cezaevi ve kadın sığınma evi olmak üzere yüzyüze	Belediye eğitim merkezindeki 24 kadın kursiyere erken teşhis ve tedavi yöntemleri semineri verildi.

eğitimlerle korunma yöntemleri hakkında
bilgilendirmek.

Tablo 3.4: Sağlık, Ulaşım, Kentsel Hizmetler ve İstihdam Konularında Yapılan Faaliyetler (Devamı)

NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurumu) SORUMLU OLDUĞU FAALİYETLER	NEVŞEHİR VALİLİĞİNİN (ve ilgili kurum) YERİNE GETİRDİĞİ FAALİYETLER
Hizmet alımı yapılırken kadın kotası uygulamak	- İŞKUR ile birlikte toplum yararına çalışma programında pozitif ayrımcılık uygulaması yapılarak kura uygulaması kaldırılıp belediyeye başvuran kadınların istihdamı sağlanmıştır. 40 kadın istihdam edilmiştir.
Kadın Dostu Minibüs Projesini hayata geçirmek.	Nevşehir Şoförler Odasıyla işbirliği yapılarak havalanın erken karardığı sonbahar ve kış aylarında çocuklar ve kadınlar için durak haricinde istedikleri yerlerde inip binme uygulaması başlatılmıştır.
Yaya ulaşımının engelliler, yaşlılar ve bebek arabalı kişiler için daha kolay ve etkin şekilde düzenlemek	Atatürk Bulvarı güzergahında kaldırım genişletilerek, engelliler için hissedilebilir engelli parkuru oluşturulmuş olup, bebek arabalı insanlar için uygun hale getirilmiştir.
İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu'nda kadın istihdamı odaklı stratejilerin geliştirilmesi ve uygulamasını sağlamak.	
İl sınırındaki yeşil alan ve parkların, ihtiyaç doğrultusunda yeniden yapılandırılmasını sağlamak.	İhtiyaç doğrultusunda 8 adet park yeniden yapılandırılarak vatandaşların hizmetine sunulmuştur.
Kadınların yoğun olarak gittikleri parklara kondisyon aletleri, bakım odası, tuvalet vb. konulmasını sağlamak.	Mevcutta 97 adet kondisyon aleti bulunan parklara 1 adet park daha eklenmiştir.
Kadınların yoğun olarak bulunduğu noktalara güvenlik kameraları ve acil durum butonu konulması.	Mevcut parklardan biri olan Göktürk Parkı'na kameralar takılmıştır.

Tablo 3.4'te görüldüğü üzere yerel eşitlik eylem planı içinde yer alan sağlık, ulaşım, kentsel hizmetler ve istihdam başlıklarıyla ilgili bir takım faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Nevşehir YEEP'te belirlenen, kadınların sağlık hizmeti arama ve hizmete erişimin güçlendirilmesi stratejisi çerçevesinde uzun vadeli hedef, kadınların sağlıklı yaşam hakkından eşit yararlanmaları ve sağlık konusunda bilinçlendirilmeleridir. Buradan hareketle sağlık alanındaki faaliyetler için;

- Ortak nokta kadınların genel ve temel sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi ve bu hizmetlere kolay erişim sağlaması, ayrımcılığın önlenmesi olarak belirlenmiştir.

- Yerel eşitlik eylem planında ve valilik faaliyet raporları belgelerinde faaliyet alanının çoğunluğu bilgilendirme sürecinin etkinleş kullanımı olduğu görülmektedir.
- Sağlık çalışmaları sığınma ve ceza evlerindeki kadınlara yönelik de yapılmaktadır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği temelli sağlık hizmet sunumunun sadece kadınlara verilmiş olması, erkeklerin bu yönede eksik bilgilendirilmesine sebep olduğundan yetersiz olarak değerlendirilmiştir.

Bu çıkarımlara ek olarak faaliyet raporlarında gözlemlenemeyen sağlık alanında özel destekli projeler de kentte yapılmıştır. Bunlar; 2009 yılında Sabancı Vakfı hibesi ile Nevşehir Kadın Derneği işbirliği ile gerçekleştirilen ‘Meme Kanseri Erken Tanı İçin Kadınların Eğitimi’ Projesi, İl sağlık müdürlüğü tarafından uygulanan ‘Bebek Dostu İl’ ve ‘Anneden Anneye Destek’ projeleri gibi projelerdir. Bunlara ek olarak:

- İlçe, kasaba ve köylerde ücretsiz aile planlaması hizmeti verilmesi,
- Sosyal güvencesi olmayan kadınların gebelik muayene ve doğum ücretlerinin sosyal dayanışma ve yardımlaşma vakfı tarafından sağlanması gibi hizmetler de yine kentte kadına yönelik verilen sağlık hizmetlerindendir.

Yerel eşitlik eylem planında kadınların ulaşım ve diğer kentsel hizmetlerde ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik engellerin ortadan kaldırılması stratejisiyle kent içi ulaşım olanaklarını arttırmak, toplu ulaşım iyileştirme yapmak ve yaya ulaşımını uygun hale getirmek, yetrli ışıklandırmalar yapmak gibi amaçlar benimsenmiştir. Buradan ve tablo 5’ten hareketle ulaşım ve kentsel hizmetler alanındaki faaliyetler için;

- Kadınların kentte güvenle dolaşım sağlamaları konusunda park ve yürüyüş alanlarının güvenli ve aydınlık hale getirilmesi faaliyetleri yürütülmüştür.
- Asayiş sağlamaya yönelik ilgili kurumlarla işbirliği çerçevesinde çalışmalar başlatılarak güvenli hale getirilme amaçlanmış fakat elde edilen bulgular yetersiz olduğundan bu konuda daha detaylı inceleme yapılması gerektiği düşünülmektedir.
- Kadın, çocuk, engelli ve yaşlılar için kaldırımları genişletme çalışmaları yapılmıştır.

- Kadınların sosyal ortam olarak gittikleri yeşil alan ve parklara yönelik çalışmalar dahilinde iyileştirmeler yapıldığı gözlemlenmiştir.
- Ulaşım ve güvenlik alanında uygulamaya konmuş olan Kadın Dostu Minibüs ve Duraksız otobüs uygulamaları hayata geçirilmiş fakat istenilen düzeye erişememiştir.

İstihdam alanında ise genel stratejik hedef, kadınları ekonomik yaşama entegre etmek, iş gücüne eşit katılımlarını sağlamak ve arttırmak, çalışma koşullarını iyileştirmek, kadın girişimini destekleyip geliştirmektir. Bu doğrultuda ulaşılabilen faaliyet raporlarının olduğu tablo 5'e göre;

- Hizmet alımında pozitif ayrımcılığa dayalı kadın kota uygulaması yapıldığı,
- Mesleki becerileri geliştirmeye yönelik uygulamalar yapıldığı,
- Tarım kenti olduğu için daha çok tarımsal alanda kadın girişimciliğinin desteklendiğini,
- Genel olarak istihdam bulgularına bakıldığında ise sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan, dezavantajlı konumdaki kadınların desteklenip iş gücüne katılımlarının sağlanması yönünde faaliyetlerde bulunduğu gözlemlenmektedir.

Bunlara ek olarak istihdam alanında bazı projeler yürütülmüştür. Bu projeler; köyden kente göçü engellemek ve genç girişimcileri desteklemek için yapılan 'Genç Çiftçi' projesi (18-41 yaş arası 132 kadına 30 bin hibe), 2007 yılında Sabancı Vakfı ve Kapadokya Kadın Dayanımına Derneğinin uyguladığı 'El Emeği' projesi, 2009 AB 'Kadın Girişimciliğini Destek' projesi gibi projelerdir.

3.1.5. Kadınların Siyasal Katılımı Bulguları

Yerel Eşitlik Eylem Planlarında kadınların yerel politika oluşturma ve siyasi karar alma süreçlerine, politik, sosyal ve kentsel hayata aktif ve eşit bir şekilde katılımlarının sağlanması temel amaçlar arasındadır. Bu doğrultuda kadınların yerel mekanizmalarca katılımını arttıracak uygulamalar yapılması gerekliliği yine amaçlar arasında gösterilmiştir.

Nevşehir'de kadınların yerel siyasal katılımı anlamında mevcut konumuna bakılacak olursa;

- Nüfusun %51' i kadındır.
- Kadın millet vekili ve kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.
- Belediye meclisi kadın üye sayısı 8 dir. (3 ilçe, 5 merkez) Erkek üye sayısı ile 23 'tür.
- İl Genel Meclisi'nin toplam 23 üyesinden sadece 1 tanesi kadındır.
- 2009 öncesinde Avanos, 2022 öncesinde ise Ürgüp ilçe kaymakamlık görevini kadın kaymakamlar yürütmekteydi.
- 2 ilçedeki mahalle muhtarlıklarında 2 kadın muhtar görevlidir.
- Kadın STK'ların Yerel Meclis İzleme Komisyonu çalışmalarında düzenli olarak katılımı sağlanmaktadır.
- Kadınların siyasi anlamda katılımı arttırmak için mahallelerde kadın odaklı toplantılar düzenlenmiş, muhtarlıklarca kadın birimleri oluşturulmuştur.

Elde edilen bulgular çerçevesinde yapılan faaliyetler incelendiğinde siyasi katılım anlamında bilgilendirme eğitim çalışmalarının katılımı artırmada yetersiz olduğu, kente yönelik sorunlarını yerel meclise iletme kanallarının eksik olduğu söylenebilmektedir.

Kadınların yerelde siyasi katılımlarını değerlendirebilmek için en önemli veri yerel seçim sürecinde kadın oranındaki sayısal verilerdir. Belediye meclis üyesi sayıları bu çalışma için önemlidir. Buna göre Nevşehir'in kadın dostu olmadan (2009) önceki yerel katılımı ve olduktan sonraki yerel katılımı belediye seçimlerine bakılarak karşılaştırılabilir. Bu doğrultuda yapılan çalışma araştırmalar sonucunda;

- 2009 ve öncesindeki 2004 yerel seçimleri seçim istatistikleri cinsiyet bazında değerlendirilmediğinden yeterli veriye ulaşılamamıştır.
- Kadın dostu kent olduktan sonraki 2014 yerel seçimlerinde kadın belediye başkanı ve kadın muhtar bulunmamaktadır.
- 26 belediye meclis üyesinin 7'si kadındır. 23 üyeli il genel meclisinde ise 2 kadın üye bulunmaktadır.
- 2019 yerel seçimlerinde ise 31 belediye meclis üyesinin 8'i kadındır.³⁷⁴

374 <https://ysk.gov.tr/tr/30-mart-2014-mahalli-idareler-genel-secimleri/2853>

Edinilen veriler ışığında siyasi katılım anlamında kadınların temsil oranında fark edilir seviyede bir artış gözlemlenmemiştir ve siyasi katılım boyutundaki yetersizliklerin devam ettiği söylenebilmektedir.

3.2. Kadın Dostu Kent Kars

Kars'ta yerel eşitlik mekanizmalarının kuruluş sürecine bakılacak olursa 2006-2009 yıllarında BM 'kadın ve Kız Çocuklarının Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı' ile kurulmuştur. yerel eşitlik eylem planı ise 2013-2015 yılları arasını kapsamaktadır. Buna ek olarak 2018-2021 arasını kapsayan il eylem planı oluşturulmuştur. kadın Dostu Kentler Projesi kapsamında eşitliğin gelişmesi ve şiddetle mücadelede ciddi adımlar atılmasına aracılık etmiştir. Yerelde eşitliğin sağlanmasında Türkiye'de Avrupa Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı'nı 1397 belediyeden sadece 23 belediye imzalamıştır. Kars belediyesi ise bu belediyelerden biridir. Projeye ilk etapta dahil olunmasına rağmen ilk adımlar 2013 yılında atılmıştır. Projeye bağlı olarak valilikte eşitlik birimi, belediyede ise eşitlik masaları kurulmuştur.

Bu araştırmanın amaç ve bazı sorular çerçevesinde incelenmesi için Kars iline gidilip veri toplama süreci başlatılmaya çalışılmıştır. Fakat bürokratik süreçlerden ötürü ve Kars ilinin 2020 den beri kayyım ile yönetiliyor olması bu süreçleri aksatmış, faaliyet raporlarının sadece bir kısmına ulaşılmış ve değerlendirmeler de bu doğrultuda yapılacaktır.

3.2.1. Kadın-Erkek Eşitliği Farkındalığı Bulguları

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yol açtığı kadın erkek eşitsizliğinin ortadan kaldırılamaması hem tarihsel süreç içinde kanıksanan rollerin değişmezliği hem de cinsiyet eşitsizliğinin varlığının bilinirliğinin az olmasından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda Kadın Dostu Kent olmanın gereği olarak hazırlanan yerel eşitlik eylem planlarında bu konuda farkındalık oluşturulması adına düzenlemeler, projeler geliştirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Kars'ta farkındalık oluşturma adına;

- Bölgesel Bilgi Paylaşımı ve Farkındalık Toplantıları valilik, belediye ve STK'ların bir araya gelmesiyle yapılmıştır.
- 2009 yılında Sabancı Vakfı hibesiyle 'Hakkımızı Bilelim Kendimize Güvenelim' adlı projeye kadınların erkekler yanında miras konularında eşit haklara sahip olduklarının farkındalığını arttırmayı amaçlanmıştır.

- Belediye meclis kararıyla 3 caddeye Karşı kadınların isimleri verilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik bilgilendirici ve farkındalık arttırıcı çalışmaların, elde edilen bulgular dahilinde ve YEER kriterlerine göre eksik ve yetersiz olduğu söylenebilir.

3.2.2. Kadın ve Kız Çocuklarının Konumu Bulguları

Toplumsal cinsiyetle beraber yüklenen roller çerçevesinde kadınların erkekler yanında dezavantajlı konumda oldukları açıktır. Kadın dostu kentler dahilinde oluşturulan Yerel Eşitlik Eylem Planlarında kadınların düştüğü ikincil konumun tolere edilmesi için konumlarının güçlendirilmeye ihtiyacı olduğu belirtilmektedir. Bunun için kadın ve kız çocuklarının eğitim olanaklarına eşit bir şekilde erişiminin sağlanması konumlarını güçlendirmede etkili olacağı düşünülmektedir. Eğitim verileri bağlamında;

- Kars'ta kadın dostu kent olduğu tarih olan 2013 te 15 yaş üstü kadınların %13,8 iken 2018 yılında bu oran %10 a düşmüştür. Son veri giriş tarihi olan 2021 de ise %9 a gerilemiştir.³⁷⁵
- Özellikle kırsal kesimde kız çocuklarını okula yönlendirmek ve erken evliliklerin önüne geçmek için STK'lar tarafından bilgilendirme yapıp, tarımda çalışan kız çocuklarının eğitim için okula yönlendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.
- Kur'an kursu hocalarına kız çocuklarının okula yönlendirilmesi için seminer verilmesi öngörülmüştür.
- Köylerden gelen liseli kız çocukları için yatılı okul ve pansiyon olanaklarını arttırmak amaçlanmıştır.
- Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı tarafından desteklenen Kars'taki Kızlar İlerliyor projesi 2011 yılında yapılmış, son sınıf lise öğrencilerinin meslek edinme becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır.

3.2.3. Bütçenin Toplumsal Cinsiyete Duyarlılığı Bulguları

Bütçe ile ilgili bulgulara bakıldığında Kars ili Yerel Eşitlik eylem Planında bütçe başlığı ayrıca ele alınmamıştır. Edinilen diğer bilgiler ışığında bütçeyle ilgili sadece

375 TÜİK, <https://nir.tuik.gov.tr/?value=EgitimDurumu>

belediye kanununda gelir ve giderler başlığı altında dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizlere yapılacak yardımlar için bütçe ayrılması ibaresi geçmektedir.

Veri toplama sürecinde irtibata geçilen sorumlu kişilere cinsiyete duyarlı bütçe hazırlanıp hazırlanmadığı konusu iletilindiğinde ise ayrı bir bütçe ayrılmadığı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için faaliyetlerde bulunan paydaşların faaliyet özelinde valilikten faaliyet gider masraflarını talep ettikleri ve bu talep doğrultusunda bütçeden finansman sağlandığı ifade edilmiştir.

3.2.4. Sağlık, Ulaşım, Kentsel Hizmetler, İstihdam Faaliyet Bulguları

Kentsel hizmetlerden olan ulaşım, kentsel güvenlik, ışıklandırma ve çevre düzenleme çalışmaları kamusal alandan sınırlı şekilde faydalanmakta olan kadınlar için kente iyileştirilmesi gereken öncelikli alanlardandır.

-*Ulaşım* alanında yapılabilecek olan kaldırım düzenlemesi, yaşlı ve bebek arabalı bireyler için yolların uygun hale getirilmesi, ulaşım saatlerinin ayarlanması, alt ve üst geçitler için iyileştirme çalışmaları yapılması uygun görülen faaliyetlerdir.

- Kars ilinde kente uzak bölgelerde yaşayan kadınlar için ulaşım olanaklarının yeniden düzenlenmesi çalışmaları ve kentsel hizmetlere ulaşımının sağlanması gibi girişimlerde bulunulmuştur.

-*Kentsel hizmetler* için kentteki ana cadde üzeri olmayan bölgelere güvenlik kamerası yerleştirilmesi, ışıklandırmaların düzeyinin arttırılması gibi uygulamalar yapılmalıdır.

- Valilik tarafından kadınların yerel hizmetlere kolay erişim sağlamaları için 'Kadın Masası'nın oluşturulması.
- 'Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Komisyonu' kurulması ve Belediye'de 'Kadın Birimi'nin oluşturulması ile kadınların bu yönde erişimini kolaylaştırmak.

-*Çevre düzenlemesinde* ise kadınların sosyalleşmek için gittikleri park ve bahçelerin çevre düzenlemesinin yapıp daha düzgün alanlar olmasını sağlamak örnek gösterilebilmektedir.

- Elde edilen bulgularda bu yönde bir bulguya rastlanamamıştır.

-Sağlık alanında ise yerel eşitlik eylem planlarında ortak olarak benimsenen konu, kadınların temel sağlık hizmetlerinden hızlı, eşit ve etkin bir şekilde faydalanmalarının sağlanmasıdır. Cinsel sağlık ve aile planlaması hizmetlerine ulaşım sağlanamayan kesimlere bizzat ulaşıp bu hizmetten faydalanmalarını sağlamak da diğer amaçlar arasında gösterilebilmektedir.

- Sağlık alanında Kars ilinde elde edilen bulgulara bakıldığında Kafkas Üniversitesi Sağlık Fakültesi bünyesinde stajyer öğrencilerin, cinsel sağlık ve üreme sağlığı konularında bilgilendirme yapmak için Yolaçan, Kümbetli ve Akbaba köylerine giderek kız ve erkek çocuklarına bu yönde eğitim verildiği saptanmıştır.
- Gezici sağlık ekiplerince gecekondü mahallelerine gidilip sağlık tarama faaliyetleri yürütülmüştür.
- Devlet hastanesinde tecavüz ve şiddet alanında birimler kurarak uzman ekiplerce başvuran herkese ücretsiz hizmet ve psikolojik destek verilmesi öngörülmüştür.
- Kırsal alanlarda hayvancılıkla ilgilenen kesim için sağlık müdürlüğü tarafından hayvanlardan bulaşabilecek hastalıklara karşı önlemler alınması konusunda bilgilendirme eğitimi verilmesi planlanmıştır.

-İstihdam alanında benimsenen ortak faaliyetler kadınların kamusal alanda iş hayatına erkekler kadar aktif katılımlarının sağlanması ve eşit ücret hakkından yararlanması için kadın teşviklerinin yapılması yönündedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun şekilde çalışma hakkından yararlandırma için bilgilendirici eğitimler vermek de öngörülmüştür.

- Kars'ta üretim daha çok kırsal alanda tarım üzerinden gerçekleştirildiği için kadınlar için istihdam teşvikleri de kırsal odaklı yapılmıştır. Yöresel ürün üretiminin desteklenmesi, yöresel ürün pazarlarının açılması, yöresel festivaller düzenleyerek kadınların istihdama katılım için ürettiği ürünlerin satılmasının sağlanması gibi faaliyetler yapılmıştır.
- Tarımda çalışan işçi kadınların sosyal güvenlik kurumu (SGK) sistemi kayıt olmalarını sağlayarak kayıt dışılık konusunda önlem alırken, sosyal güvenlik konusunda da kadınları bilinçlendirmek amaçlanmıştır.

3.2.5. Kadınların Siyasal Katılımı Bulguları

Yerel eşitlik eylem planlarında katılım boyutundaki ana hedef kentsel mekanda yerel mekanizmalarca alınan politika kararlarına, kent planı uygulama kararlarına ve yönetsel süreçlere kadınların eşit ve aktif katılımının sağlanması yönündedir. Bunu sağlamak için de eşitlik birimlerinden uzmanlarca bu konuda kadınların bilgilendirilmesi yönünde toplantılar, seminerler düzenlenmesi beklenmektedir.

Kars'ta kadınların siyasete katılımı yönünde mevcut bulgulara bakılacak olursa:

- Nüfusun %48.8'i kadındır.
- Kadın milletvekili ve kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.
- Belediye meclisi kadın üye sayısı 3 tür. Erkek üye sayısı ise 22 dir.
- İl Genel Meclisi'nde kadın üye yoktur.
- 2 mahallenin muhtarı kadındır.
- 2007 yılında Sabancı Vakfı hibesiyle faaliyete geçirilen 'Yerel Yönetimlerde Kadın' adlı proje, farklı mahallelerde 66 kadınla yapılmış ve amaç olarak kadınların karar mekanizmalarına katılımlarını desteklemek, belediye meclisinde hiç kadın üye olmayan Kars'ta kadınların yerel yönetime katılımını sağlamak olmuştur.

Elde edilen bulgular çerçevesinde yapılan faaliyetler incelendiğinde siyasi katılım anlamında bilgilendirme eğitim çalışmalarının, katılımı arttırmada yetersiz olduğu, kente yönelik sorunlarını yerel meclise iletme kanallarının YEOP'lerde belirtildiği ölçütlere göre yeterli düzeyde olmadığı söylenebilmektedir.

Kadınların yerel mekanizmalarda siyasi katılımlarını değerlendirebilmek için en önemli veri yerel seçim sürecindeki kadın oranlarıdır. Belediye meclis üyesi sayıları bu çalışma için önemlidir. Buna göre Kars'ın kadın dostu olmadan önceki (2009) yerel katılımı ve olduktan sonraki yerel katılımı belediye seçimlerine bakılarak karşılaştırılabilir. Bu doğrultuda yapılan çalışma araştırmalar sonucunda;

- 2009 ve öncesindeki 2004 yerel seçimleri seçim istatistiklerinin cinsiyet değerlendirmesi yapılmadığından yeterli veri sağlanamamıştır.
- Toplumsal cinsiyete duyarlılık dahilinde Kadın Dostu Kent olduktan sonraki 2014 yerel seçimlerinde kadın belediye başkanı olmamakla beraber 1 tane kadın muhtar seçilmiştir.

- 2014 yerel seçimlerinde 22 belediye meclis üyesinin 3'ü kadındır. 23 üyeli il genel meclisinde ise kadın üye bulunmamaktadır.
- 2019 yerel seçimlerinde ise 25 belediye meclis üyesinin 3'ü kadındır.

Elde edilen bulgular ışığında siyasi katılım dahilinde yerel ölçekteki yönetim mekanizmalarında aktif katılımda olan kadın üye sayısının zaman içerisinde değişim göstermediği ve yetersiz kaldığı saptanmaktadır.

SONUÇ

Kentler, belli bir demografik yapıya sahip, insan ve mekan ilişkisi içinde sistemleri barındıran, homojen ilişkiler ağının olduğu, genelde tarım dışı faaliyetlerle öne çıkan çok yönlü yapılardır. Tarihsel süreç içerisinde çeşitli tanımlamalarla, mekan kavramının oluşumuyla da farklı algılara sahip olan kent, kentsel tasarım ve planlama tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalarında odağında genel olarak kentte yaşayan kadın-erkek iki cinsin kentsel mekanın kullanımına ilişkin eşit şartlara sahip olmaması yer almaktadır. Kadınlar genel anlamda özel alan diye tabir edilen hane içinde sınırlandırılmış, kentin kamusal alan diye ifade edilen hane dışındaki sosyal alan ise çoğunlukla erkeklerin faal olduğu alan olarak ifade edilmiştir. Tartışmaların kaynağı özel alanla sınırlandırılan kadının kamusal alandan da faydalanması gerektiğidir. Kamusal alanın paylaşılması yönündeki mücadeleler feminizm akımının ortaya çıktığı dönemlere dayanmaktadır. Feminizm akımının ortaya çıktığı ilk dönem olan birinci dalga feminim dönemi oy verme, seçimlere katılma ve mülkiyet edinme gibi konular etrafında şekillenmiş, ikinci dalgada siyasi hakların elde edilmesi, kamusal alanda eşit çalışma ve eşit ücret hakkına sahip olunması, eşit şartlarda eğitim alınması yönünde mücadeleler verilmiştir. Kadın hareketlerinin devamı ve haklar dahilinde kazanım elde edilmesi feminizm kökenlidir. Kadınları özel alan diye ifade edilen alanlarda sınırlı özgürlükler dahilinde tutmak zaman içerisinde politik bir yaklaşımla açıklanmıştır. Bu sebeple özel kamusal alan ayrımı iyiden iyiye belirginleşmiş, kamusal alandaki eril tahakkümün özel alanı da baskıladığı öne sürülmüştür. Kadınların bu baskı dahilinde zorbalık, istismar, psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet görmekte ve özel alan dışında bir etkinlikleri olmadığı için bu durumu kanıksama eğiliminde olmuşlardır. Bu sorun ise kamusal alanın politik yönünün sorunu olduğu ifade edilmiştir.

Kentsel mekanda nüfusun büyük çoğunluğu kadınlar ve çocuklardan oluşmasına rağmen genellikle siyasi ve yönetsel süreçler eril tahakküm altında yürütülmektedir. Fakat kentteki yaşamsal ve yönetsel mekanizmalara eşit oranda erişim ve kullanım kent hakkının bir gereğidir. Kentsel mekanda yapılan her türlü uygulama ve politika kentte yaşayan herkesi eşit şekilde etkilemektedir. Bu sebeple kentsel mekan üretim ve tasarımı da kentte yaşayan ve kent üzerinde söz hakkına sahip olan herkesçe yapılmalıdır. Kentsel kamusal alana erişim, eğitim, sağlık, konut, istihdam, ulaşım su ve çevre gibi

haklara erişimde eşit dağılım sağlanmalıdır. Bu eşit dağılımın sağlanması için ise çeşitli mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kadınların sınırlandırıldığı özel alan diye ifade edilen ev içindeki emeğin maddi bir karşılığı olmadığından bu emeğe benzer şekilde istihdam kanallarının açılması kadınların kamusal alana dahil edilmesi yönünde atılacak olan adımlardır. Bu bağlamda kadınları kentsel kamusal alana dahil etmek, geçmişten günümüze birçok sosyal, kültürel ve toplumsal yapı sayesinde aktarılan ataerkil yapı sayesinde kadın ve erkeğe belirli roller biçilmiş olmasının önüne geçmek için küresel ölçekte ele alınmış bir çok proje geliştirilmiştir. Kadın ve erkeğe biçilen roller çerçevesinde şekillenen Toplumsal Cinsiyet kavramı zamanla bu projelerin odak noktası olmuştur. Bu projelerden biri de Kadın Dostu Kentler Projesi'dir. Uluslararası bir boyuta sahip olan projede kadın dostu olma şartı;

- Kadınların sağlık, eğitim, sosyal ve kentsel hizmetler, istihdam olanaklarına, kapsamlı olarak ulaşım, konut ve güvenliğe, şiddetle karşılaştıklarında haklarını güvence altına alacak birimlere erişiminin sağlandığı ve yerel karar alma süreçlerinde ve diğer tüm süreçlerde erkeklerle birlikte eşit şartlara sahip oldukları kent olarak ifade edilmiştir.

Bu genel projenin kapsamı baz alınarak dünyanın çeşitli yerlerinde, farklı ülke ve bölgelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik birçok ek proje geliştirilmiştir. Bu tez çalışmasının ikinci bölümünde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla yola çıkan Kadın Dostu Kentler Projesinin dünyadaki ve Türkiye'deki yansımaları ele alınmış, ülkelerin cinsiyet eşitliğini sağlamada eğitim, sağlık, istihdam ve kamusal alanın kullanımı gibi konularda kadınların yaşam standartlarının nasıl daha iyileştirileceğine dair projelerine yer verilmiştir. Bu projelere dünyadan verilen örnekler göstermektedir ki birçok konuda kadınların standartlarının iyileştirilmesi sağlanmış, yapılan projeler sonuç vermiştir. Fakat eşit paylaşımlı kent oluşturma fikri çerçevesinde yapılan çalışmalar her ülkede aynı sonucu vermemiştir. Çünkü farklı coğrafyaların ekonomik, kültürel ve etnik yapıları bazı ortak oluşumlara aynı şekilde tepki verilmesini engellemektedir.

Tez kapsamının son bölümünde bazı sorular çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı uygulanan Kadın Dostu Kent uygulamalarının Türkiye'deki yansımalarını ele almak için bazı araştırma soruları çerçevesinde, kadın dostu olma iddiasında kentlerden olan Nevşehir ve Kars'ın hangi durumda olduğunun saptanmasıdır.

Ayrıca tezin ana amaçlarından biri de bu kentleri siyasal katılım dahilinde ölçmek olup, sorunsalı ise siyasal katılımın yeterli düzeyde olmadığı yönündedir.

Tezin ana çerçevesini oluşturan ilk araştırma sorusu kadın erkek eşitliği konusunda toplumu bilgilendirici çalışmaların neler olduğunun sorgulanmasıdır. Bu doğrultuda elde edilen kaynaklar, internet araştırmaları ve araştırma için gidilen kentlerde bireysel merak gidermek için sorulan sorular, kadın erkek eşitliğinin Nevşehir’de de Karsta da dikkate alınıp halkın farkındalığının oluşması için çalışmalar yapıldığı yönündedir. Bir çok özel destekli proje, afiş ve broşürlerle kadının kentteki görünürlüğünü arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmış ve konuya yeterince dikkat çekilmiştir.

Tezin ikinci sorusu ise kadın ve kız çocuklarının konumlarını güçlendirmede kentlerde yapılan faaliyetlerin neler olduğunun sorgulanmasıdır. Bu konuda kentlerde yapılan ana faaliyet eğitim faaliyetleri olmuştur. Kadınların kamusal alanda faal olmaları ancak yeterli ve eşit düzeyde eğitim hakkına sahip olmalarıyla sağlanabilmektedir. Bu sebeple kentlerde açılan okuma yazma kursları, kız çocukları için yapılan eğitim faaliyetleri süreklilik arz ettikçe faydalı olacaktır. Fakat bu yönde yapılan faaliyetlere bakıldığında elde edilen bulgular çerçevesinde süreklilik arz etmediği, sadece proje sürdürüldüğü yıllarda aktif bir şekilde çalışılıp, daha sonraki dönemlerde bu yöndeki projelerin yavaşladığı gözlemlenmiştir.

Araştırmanın üçüncü sorusu yerel yönetim mekanizmalarının kent için ayrılan bütçesinin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı nitelikte hazırlanıp hazırlanmadığı yönündedir. Elde edilen veriler ışığında yerelde faaliyet gösteren valilik, belediye ve bu kurumların faaliyetlerine yardımcı paydaş kurumlar cinsiyet eşitliği sağlamada kadın dostu kent olmanın bir gereği olarak ortaklaşa bir yerel eşitlik eylem planı hazırlamışlardır. Bu plan çerçevesi proje dahilinde belirlenmiş olduğu için içinde bütçe kaleminin de eklendiği görülmüştür. Bahsi geçen kentlerin bütçe planlaması yapılırken toplumsal cinsiyete duyarlı faaliyetlerin de dahil edilip kabul edildiği saptanmıştır.

Araştırmanın dördüncü sorusu kentsel kullanım çerçevesinde oluşturulmuştur. Kentteki sağlık, ulaşım, kentsel hizmetlerden ne şekilde ve ne ölçüde yararlanıldığı ve kadınların istihdama ne ölçüde katıldığı sorgulanmıştır. Özellikle sağlık hizmetleri çerçevesinde kadınların daha etkin ve eşit şekilde yararlanmaları yönünde ciddi

uygulamalar yapıldığı gözlemlenmiştir. Ulaşım ve kentsel hizmetler başlığında ise yine birçok faaliyet yürütülmeye çalışılmış fakat pilot alanlarda bir defaya mahsus olarak uygulanmıştır. Park ve bahçe iyileştirmeleri, aydınlatma faaliyetleri, söz konusu kentlerin her ikisinde de pilot alanlar seçilerek yapılmış, kentin her alanında uygulanmamıştır. Fakat unutulmamalıdır ki kadınlar kentin sadece bir bölümünde değil her yerindedirler ve her an her türlü tehlikeyle karşı karşıyadırlar. Bu bölümdeki diğer sorunun diğer ayağını da kentteki kadın istihdamı oluşturmaktadır. İncelenen her iki kentte de kadınların kamusal alanda istihdamını sağlamak için çeşitli faaliyetler yürütülmüş, bazı faaliyetler hala devamlılığını sürdürmektedir. Devamlılığı süren faaliyetlerden biri Nevşehir Belediye'sine bağlı Kadın Çalışma ve Eğitim Merkezi'dir. Merkezde çeşitli meslek edindirme kursları, el sanatları kursları, tekstil ve dil kursları gibi kurslar verilerek kamusal alanda istihdama katılım sağlamalarına halen devam edilmektedir. Her iki kent de tarım kenti olduğu için istihdam alanındaki teşvik ve desteklerin de çoğunlukla tarımsal kaynaklı olduğu gözlemlenmiştir. Genel olarak istihdam bulgularına bakıldığında ise sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan, dezavantajlı konumdaki kadınların desteklenip iş gücüne katılımlarının sağlanması yönünde faaliyetlerde bulunduğu saptanmıştır. Bu konudaki diğer bir gözlem ise araştırma bulgularını elde etmek için gidilen her iki kentte de ilgili kamu kurumlarında görev yapan kadın çalışanların konuyla ilgili kendilerine bilgi verildiği zaman konunun kendilerinden bağımsız ve sadece dezavantajlı gruplardaki kadınları ilgilendirdiğini düşünmeleri olmuştur. Bu konuda kentsel hizmetlerden kendilerinin de faydalandığı ya da siyasi katılım süreçlerinin onları da ilgilendirdiği ifade edilince kadına yönelik yapılan faaliyetlerin şimdiye kadar hep sosyal güvencesi olmayan, maddi imkanları kısıtlı olan ve şiddete maruz kalan kadınlar üzerinden yapıldığı için kendilerini kadın çalışmalarında bir yerde görmediklerini ifade etmişlerdir. Buradan hareketle söylenebilir ki ekonomik düzeyi yeterli seviyede olan ve kamusal alanda kendilerine yer edinmiş bazı kadınlar, diğer olumsuzlukları ve kentte eşit dağıtılmayan rolleri görmezden gelebilmektedirler. Ya da cinsiyet eşitliğine yönelik yapılan faaliyet ve uygulamaların sadece dezavantajlı gruplar üzerinden yapılan faaliyetle sınırlı olduğu da düşünülebilir.

Tezde sorgulanan ve bu tezin ortaya çıkış amaçlarından biri olan son sorusu ise Kadın Dostu Kent uygulamaları kapsamında kadınların siyasal katılımının artırılması için temel faaliyetlerin neler olduğu ve kadınların kentte karar alma mekanizmalarına ve

siyasal katılıma dahil edilmesi konusunda Kadın Dostu Kent uygulamasının bir fark yaratıp yaratmadığıdır. Siyasal katılımın ölçülebilmesi için kentte yerel ölçekte hizmet veren siyasi oluşumlarda kadınların varlığı ve söz hakkına sahipliği bilgisi gerekmektedir. Bunun için belediye ve il genel meclisindeki kadın sayıları, ilçe belediyesi kadın başkan sayıları, muhtarlıklardaki kadın muhtar sayıları da dahil edilerek siyasal katılım verisi elde edilebilmektedir. Elde edilen bulgular çerçevesinde yapılan faaliyetler incelendiğinde siyasi katılım anlamında bilgilendirme eğitim çalışmalarının yetersiz olduğu, kadınların kente yönelik sorunlarını yerel meclise iletme kanallarının eksik olduğu gözlemlenmiştir. Siyasal katılım kanallarındaki kadın oranlarına bakılarak tezin sorunsalında da belirtildiği üzere kentsel mekanda kadınların siyasal katılımının yeterli seviyede olmadığı, yapılan proje ve uygulamaların siyasi katılım anlamında bir fark yaratmadığı söylenebilmektedir. Bütün bunlara ek olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine dair yapılan her uygulama ve her faaliyet kadınların lehine durumlar oluşturacağı için olumlu adımlar olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda elde edilen olumlu ve olumsuz sonuçların, daha sonraki süreç içinde yapılacak olan araştırma ve projeler için örnek olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaşı, Kasım, Şen, İlker Gökhan. “Türkiye’de Kadına Yönelik Pozitif Ayrımcılık: Kavram, Uygulama ve Toplumsal Algılar”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.13/13(2013):165-166.
<https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/153607/>. (Erişim 29.07.2022).
- Akçayır, Gülşah. “Belediyelerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamadaki Rolü: Kadın Dostu Kentler Projesi Kapsamında Yer Alan Büyükşehir Belediyeleri Üzerine Bir Araştırma”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Aktaş, Gül. “Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 27 (2017): 140-141.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/pausbed/issue/34758/384469#article_cite. (erişim 01.05.2022).
- Alkan, Ayten. “Cins Cins Mekân”. İstanbul: Varlık Yayınları, 2017.
- Alkan, Ayten. “Kadın Dostu Yerleşimler’e Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberi”. Ankara: Yalçın Matbaacılık, 2009.
- Alkan, Ayten. “Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?”, *Birikim Dergisi*. 179 (2004):76.
https://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/yerel_siyaset_kadınlar_ici_n_neden_onemli.pdf. (erişim 01.04.2018).
- Alkan, Ayten. “Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı”. Ankara: Dipnot Yayınları, 2005.
- Alkan, Ayten, Duru, Bülent “20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce”, içinde *20.Yüzyıl Kenti*, ed. Ayten Alkan, Bülent Duru, Ankara: İmge Yayınevi, 2002.
- Alkan, Ayten; “Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekân”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. (2000):5.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kulturveiletisim/issue/64550/985143>. (erişim 01.06.2000).
- Altay Baykan, Deniz. “Yerel Yönetimler İçin Kadın Dostu Kent Planlaması ve Tasarım İlkeleri Rehberi”. Ankara: BM Yayınları, 2015.
- Anadolu Ajansı, “Dünya Ekonomik Forumu” 21 Haziran, 2023.
<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/dunya-ekonomik-forumu-kuresel-cinsiyet-esitsizligini-gidermek-131-yil-alabilir/2927315>
- Arat, Necla. ‘Feminizmin ABC’si’. İstanbul: Say Yayınları, 2010.
- Arslan Avar, Adile. “Lefebvre’nin Üçlü –Algılanan, Tasarlanan, Yaşanılan Mekân-Diyalektiği”, *Dosya Dergisi*. 17(2009):7.
https://www.academia.edu/73214675/Lefebvrein_%C3%9C%C3%A7l%C3%BC_Al%C4%B1lanan_Tasarlanan_Ya%C5%9Fanan_Mekan_Diyalekti%C4%9Fi. (erişim 02.10.2009).
- Aslanoglu, Rana. “Kent, Kimlik ve Küreselleşme”. Bursa: Asa Kitapevi, 1998.
- Aslanpay, Esin. “Kamu Politikaları Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma İlişkisi”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2020.
- Atira. “Imouto Housing For Young Women.”, 15 Mayıs 2022. <https://atira.bc.ca/what-we-do/housing/imouto-housing-for-young-women/>

- Atira, “Imouto Housing For Young Women A Supportive Transitional Housing Program in Vancouver's Downtown Eastside.”, 14 Nisan 2022. https://fredacentre.com/wp-content/uploads/Nathoo_4d.pdf
- Aytaç, Ömer. “Kent Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları”, *Mardin Artuklu Üniversitesi Mukaddime Dergisi*. 8/1(2017):9. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mukaddime/issue/30410/325935> (erişim 25.07.2017).
- Bayhan, Vehbi. “Beden sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”, *Doğu Batı*. 63(2013):153. <https://avesis.inonu.edu.tr/yayin/3cc87a79-ec5c-4a40-8ce5-0bf87f4073e1/beden-sosyolojisi-ve-toplumsal-cinsiyet> (erişim 18.05.2013).
- Beauvoir, Simone. “İkinci Cinsiyet”. Çeviren. Gülnur Acar Savlan, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Bensadon, Ney. ‘Başlangıçtan Günümüze Kadın Hakları’ Çeviren Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Berktaş, Fatmagül. “Feminist Teoride Açılımlar”, içinde Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Bıçkılı, Doğan. “Harvey ve Castells’de Kent Sorunsalı: Politik Ekonomi Vizyonu ve Sınırlılıkları”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7/11(2006):119. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/issue/23101/246774> (erişim 01.12.2006).
- Bingöl, Orhan. “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 3(2014):110. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/article/125447> (erişim 01.09.2014).
- Birleşmiş Milletler, “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge” Birleşmiş Milletler, 12 Ağustos, 1993. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/352>
- Bora, Aksu. ‘Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeliği ve Kadın Öznelliğinin İnşası’, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Castells, Manuel. “Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür, 1.Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi”. Çeviren Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Castells, Manuel “The City and The Grassroots: A Cross-Cultural Theory of Urban Social Movements”, Los Angeles: University of California Press, 1983.
- Cemr, “Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartı”, Innsbruck: CEMR, 6 Ocak, 2006. https://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/charte_egalite_tr.pdf
- Çağlar, Nedret. “Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları” *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 3/4 (2016):79. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/213982> (erişim 20.03.2011).
- Çaha, Ömer. “Sivil Kadın”, Ankara: Vadi Yayınları, 1996.
- Çakır, Serpil. “Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm”, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*. 2/4 (2008): 185-196. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/toplumdd/issue/22728/242587> (erişim 25.07.2016).
- Çakır, Serpil. “Osmanlı Kadın Hareketi”, İstanbul: Metis Yayınları, 1996.

- Çakır, Serpil. “Feminizm: Ataerkil İktisadın Eleştirisi.19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Çoban, Funda “Bir İnsan Hakkı Olarak Kürtaj Hakkına Erişim”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(2015):79.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/acusbd/issue/24115/255992> (erişim 22.08.2016).
- Davidoff, Leonore. “Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet”. Çeviren Zerrin Ateşer, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Dedeoğlu, Saniye. “Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2(2009):43.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71816/1155347> (erişim 01.01.2009).
- Diñç, Ayten; “Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı”, içinde *V. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 2532. Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi, 2013.
- Diñçkol, Bihterin. “Kadın Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2005):108.
<https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makaledetay&Alan=sosyal&Id=AkGreXkBu-adCBSEVwxh>.(erişim 14.10.2005)
- Donovan, Josaphine. ‘Feminist Teori’. Çeviren Aksu Bora. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Ekin Erkan, Nihal. “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Kentsel Eşitsizlik”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Eray, Şenay. “Yeni Kuramsalcı Yaklaşımlar Çerçevesinden Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kamu Politikası”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2015.
- Ersöz Günindi, Aysel. ‘Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi’, Ankara: Anı Yayınları, 2016.
- Evin, Gamze. ‘Kadın Dostu Kentler Projesi Bursa Örneği’ Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Ghulyan, Husik. “Lefebvre’nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 26/3 (2017):4.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3046105 (erişim 3.11.2017).
- Giddens, Anthony. “Modernliğin Sonuçları”. Çeviren Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994.
- Gottdiener, Mark. “The Social Production Of Urban Space”, ABD: University of Texas Press, 1988.
- Güleç Solak, Sevcen. “Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2017):27.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40509/485519> (erişim 01.01.2017).
- Güllüpnar, Fuat. “Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 21/3(2012):5.
<https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makaledetay&Alan=sosyal&Id=hIov4XYBu-adCBSEtvWn> (erişim 17.09.2012).

- Güner, Cevahir. “Kadın Dostu Kent Uygulamalarının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.
- Güneş, Fatime. “Feminist Kuramda Ataerkil Tartışma Üzerine Eleştirel Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27/2(2017):245.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/354463> (erişim 14.05.2017).
- Günindi Ersöz, Aysel. “Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın Doğası ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 18/1(2015):82.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosars/issue/11404/136154> (erişim 16.05.2015).
- Gürhan, Nazife. “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 4(2010):63. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115954> (erişim 12.11.2010).
- Güzel, Gülcan. “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Ücret Eşitsizliği: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırılması”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2018.
- Habermas, Jürgen. “Kamusal Alan”. Çeviren Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayınları, 2004.
- Harvey, David. “*Asi Şehirler*”. Çeviren Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Harvey, David. “*Yeni Emperyalizm*”. Çeviren Hür Güldü, İstanbul: Everest Yayınları, 2008.
- Heywood, Andrew. “*Siyasi İdeolojiler*”. Çeviren Ahmet Kemal Bayram, Buğra Kalkan, Hüsamettin İnanç, Özgür Tüfekçi ve Şeyma Akın, Ankara: Adres Yayınları, 2007.
- Holmes, Mary. “What is Gender: Sociological Approaches”, Google Books, 28 Haziran, 2007.
<https://files.libcom.org/files/Mary%20Holmes%20What%20is%20Gender%20Sociological%20Approaches.pdf>
- Illien, Noele. “How Vienna Built A Gender Equal City”, 25 Mayıs, 2021.
<https://www.bbc.com/travel/article/20210524-how-vienna-built-a-gender-equal-city>
- İlyas, Ahmet. “Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Kadın Siyasal Hareketi”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 9/9 (2017):465.
<https://earsiv.batman.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12402/3571> (erişim 29.03.2017).
- Jaggar, Alison Mary. ‘*Feminist Politics and Human Nature*’. Amerika: Rowman & Littlefield Publishers, 1983.
- Kalabalık, Halil. “*İnsan Hakları Hukuku*”, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2015.
- Karasu, Mithat Arman. “Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 78 (2008):38.
https://www.researchgate.net/publication/333190572_Kentli_Haklarinin_Gelisimi_ve_Hukuki_Boyutlari (erişim 21.05.2019).
- Karatepe, Şükrü. ‘*Siyasi İdeolojiler*’, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011.
- Kaymaz, Cihan. “Henri Lefebvre’nin Müdahaleleri: Kentsel Haklara Karşı Kent Hakkı”, *Alternatif Politika*, 13/3 (2021), 751-756.
<https://alternatifpolitika.com/makale/henri-lefebvre-in-mudahaleleri-kentsel-haklara-karsi-kent-hakki> (erişim 03.10.2021).

- Keçeci, Gözde. “Kadın Dostu Kentler Projesinin Freirean Yaklaşım ve Makro Feminist Sosyal Hizmet Uygulamaları Üzerinden İncelenmesi”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2016.
- Keleş, Ruşen. “*Kentleşme Politikası*”. Ankara: İmge Yayınları, 2010.
- Keleş, Ruşen. “*Kentleşme Politikası*”. Ankara: İmge Yayınları, 1998.
- Kemahlı Garipoğlu, Funda. “Kenti Toplumsal Cinsiyet Kavramıyla Okumak: Kent Mekânında Kadın”, içinde *Kentsel Siyaset*, ed. Ahmet Yazar, Ankara: Efil Yayınevi, 2021.
- Kern, Leslie. “*Feminist Şehir*”. Çeviren Beyza Sumer Aydaş, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2020.
- Kılıç, Zülal. ‘*Cumhuriyet Türkiye’inde Kadın Hareketlerine Genel Bir Bakış*’, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998.
- Koçak Turhanoğlu, Ayşın. “Feminizm, Mekân ve Ataerkillik”, içinde *21.Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar, Değişim ve Güçlenme, Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi*, editör Füsun Çoban Döşkaya, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, 2010.
- Konan, Belkıs. “Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 60/1(2011):174. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42488/511856> (erişim 01.03.2011).
- Kurtuluş, Hatice. “Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi”, içinde *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, İstanbul: Örgün Yayınevi, 2010.
- Lefebvre, Henri. “*Mekânın Üretimi*”. Çeviren Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık 2014.
- Lordoğlu, Ceren. “Kent Coğrafyasında Kadınların Güvenlik Endişeleri”, *İlişkisel Sosyal Bilimler Dergisi*. 27/2(2016):190. https://www.researchgate.net/publication/311902003_Kent_Cografyasinda_Kadin_larin_Guvenlik_Endiseleri (erişim 16.03.2016).
- Mackenzie, Suzanne. “*Kentte Kadınlar*”, içinde *20. Yüzyıl Kenti*. Çeviren Ayten Alkan, Bülent Duru, Ankara: İmge Yayınevi, 2002.
- Marshall, Gordon. ‘*Sosyoloji Sözlüğü*’. Çeviren Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.
- Michel, Andree. ‘*Feminizm*’. Çeviren Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- Millett, Kate. ‘*Sexual Politics*’, New York: University of Illinois Press, 2000.
- Mirioğlu, Güldane. “Kentlere Feminist Coğrafya Perspektifinden Bakmak”, *Ege Coğrafya Dergisi*. 27/2(2018):190. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/600582> (erişim 26.11.2018).
- Öter Candan, Rabia. “Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu 59. Oturumu”, Kadın ve Demokrasi Derneği Gözlem Raporu, 20 Mart, 2015. <https://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2015/05/KADEM-BM-RAPORU.pdf>
- Özcan Demir, Nilüfer. “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 16/2(1999):110. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41186/497461> (erişim 15.12.1999).

- Özdemir Metlioğlu, Seçil “Kapital Birikim Süreçleri ve Kent Kuramları”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 14/33 (2021):187. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1537756> (erişim 09.03.2021).
- Özveri, Derya, ‘Feminist Teorinin Gelişim Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme’, içinde *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış*, ed. Hasret Çomak, Kocaeli: Umuttepe Yatınları, 2009.
- Palit, Natalia. “Gender Mainstreaming in Urban Planning: What Can the UK Learn From Vienna With Regards to Adopting a Gender Mainstreaming Approach to Shape Built Outcomes?”, 14 Nisan, 2022. [george-pepler-report_200301_final.pdf](https://george-pepler-report-200301-final.pdf) (rtpi.org.uk)
- Pektaş, Ethem Kadri, Akın, Fehmi. “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 12/2 (2010):23. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akuiibfd/issue/1624/20353> (erişim 01.12.2010).
- Phillips, Anne. ‘*Demokrasinin Cinsiyeti*’. Çeviren Alev Türker, İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- Pınarcıoğlu, Nihal Şirin. “Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?)”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*. 7/1 (2017):12-24. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buyasambid/issue/29808/320567> (erişim 01.02.2017).
- Pustu, Yusuf. “Küreselleşme Sürecinde Kent Antik Site’den Dünya Kentine”, *Sayıştay Dergisi*. 60 (2006):129-151. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61517/918914> (erişim 01.01.2006).
- Ritzer, George. “*Modern Sosyoloji Kuramları*”. Çeviren Himmet Hülür, Ankara: De Ki Yayıncılık, 2008.
- Rose, Gillian. “*Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge*”, Cambridge: Polity Press, 1993.
- Salman, Tuğba, Yıkıcı Abdulgazi. “Kadın Dostu Kent Bağlamında Kadın ve Kent İlişkisi: Trabzon Örneği”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9/3(2022):11. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/makuiibf/issue/73543/979763> (erişim 29.11.2022).
- Sancar, Serpil. “*Erkeklik: İmkânsız İktidar*”, İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Saraç, Simge. “Toplumsal Cinsiyet”, içinde *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*, editör Lerzan Gültekin, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Sennett, Richard. “*Kamusal İnsanın Çöküşü*”. Çeviren Serpil Durak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Serter, Gencay. “Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram”, *Planlama Dergisi*. 33/2 (2013):68. https://jag.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-98608-RESEARCH_ARTICLE-SERTER.pdf (erişim 17.10.2023).
- Sevim, Ayşe. ‘*Feminizm*’. İstanbul: İnsan Yayınları, 2005.
- Slater, Don. “Kamusal/ Özel”, içinde *Temel Sosyolojik Dikotomiler*. Çeviren Fatma Kenevir, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2012.
- Stone, Alison. ‘*Feminist Felsefeye Giriş*’. Çeviren Yonca Cingöz, Bilge Tanrısever, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2016.

- Şenol Cantek, Funda. “Mekânın Cinsiyeti”, 19 Temmuz, 2021.
<https://sendika.org/2021/07/mekanin-cinsiyeti-funda-senol-cantek-feminist-bellek-626213/>
- Şenol, Nevin. “Kadın Dostu Kentler Avrupa’dan Örnekler”, *BM Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi El Kitabı*, 24 Ocak, 2015. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/481>
- Şenol, Nevin. “Women Friendly Cities”, Ankara: Damla Matbaacılık, 2010.
- Şimşek, Mevlidiye. “Türkiye’de Beşeri Kalkınma Bakımından Cinsiyet Eşitsizliği: Türkiye-Avrupa Birliği Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/13 (2010):243. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/gender-inequality-in-terms-of-human-development-in-turkey-a-comparison-between-turkey-and-the-european-union.pdf> (erişim 27.10.2010).
- Taş, Burcu Aybuke. Türkiye’de Kadın Haklarının elde Edilmesinde Kadın Hakları Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Taş, Gün. “Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri”. *The Academic Elegance*, 3/5 (2016):165. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/27268/287075> (erişim 25.05.2016).
- Tekeli, İlhan. “Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm”, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.
- Tokman, L. Yıldız. “Kadın Dostu Kent” Kavramının İzmir Ölçeğinde Tartışılması”, içinde *Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği İzmir Kent Sempozyumu*, TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu, 2008.
- Toksöz, Gülay. ‘*Kalkınmada Kadın Emeği*’, İstanbul: Varlık Yayınları, 2012.
- Tuncer, Selda. “Beşeri Coğrafyaya Feminist İtirazlar”, *Fe Dergi*. 4/1(2012):81. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/federgi/issue/51973/677462> (erişim 01.01.2012).
- Türkiye Belediyeler Birliği, “Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi(CEMR)”, 13 Temmuz, 2021. [Türkiye Belediyeler Birliği \(tbb.gov.tr\)](http://tbb.gov.tr)
- Urry, John. “*Mekânları Tüketmek*”. Çeviren Rahmi Ögdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Yaşın Dökmen, Zehra. ‘*Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*’, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019.
- Yazar, Ahmet. “Kent Kültürü ve Kimliğine Tarihsel ve Kuramsal Bakış”, *Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (2015):8. https://www.researchgate.net/publication/328687551_KENT_KULTURU_VE_KIMLIGINE_TARİHSEL_VE_KURAMSAL_BAKIS (erişim 10.01.2015).
- Yıldırım, Selahattin. “*Dünyada ve Türkiye’de Büyük Kent Yönetimi Üstüne*”, Ankara: Çankaya Belediyesi, 2014.
- Yıldız, Mehmet Zeydin. “Küreselleşme Çağında Değişen Mekân Algılayışları”, içinde *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları*, Ankara: Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2011.
- Yüksel, Murat. ‘*Feminist Hukuk Kuramı ve Feminist Düşünce Teorileri*’, İstanbul: Beta Yayınları, 2003.

- Yükselbaba, Ülker. “Feminist Perspektiften Hukuk”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 74/1 (2016):123.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/28570/304816> (erişim 11.11.2016).
- 81 İlde Türkiye’nin Cinsiyet Eşitliği Karnesi, 19 Ağustos, 2020.
https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2020/haberler/tobb_tskb_tepav_81_ilde_turkiyenin_toplumsal_cinsiyet_esitligi_karnesi.pdf
- Weber, Max. “Şehir”. Çeviren Musa Ceylan, İstanbul: Bakış Yayınları, 2003.
- Wikipedia. “Mekân” 17 Ağustos, 2022. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Mek%C3%A2n>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Genel Hükümler, 1982, M.10
- 08.03.2012 tarih ve 6284 sayılı Ailenin Korunması Kanunu, M.1.
- 03.12.2001 tarih ve 4722 sayılı Medeni Kanun, M.185.
- 22.05.2003 tarih ve 6552 sayılı İş Kanunu, M. 5.
- 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, M. 8.
- 12.10.2004 tarih ve 5237 sayılı Ceza Kanunu, M. 3.
- 25.02.2009 tarih ve 5840 sayılı Fırsat Eşitliği Kanunu, M.1
- 04.10.1926 Tarih ve 743 Sayılı Medeni Kanun M.159.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Zeynep Yıldırım	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölümü	Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	